

ECG

EXPLOSIVE CLEARANCE GROUP

**Vooronderzoek naar het risico op het aantreffen
van Conventionele Explosieven in het
onderzoeksgebied 'Manresa-terrein te Venlo'.**

ONDERZOEKSGBIED: Manresa-terrein te Venlo
OPDRACHTGEVER: Synchroon BV
DATUM: 24-08-2018

**TER ACCORDERING MANAGEMENT EN
EINDVERANTWOORDELIJKE DIRECTIE:**
Ing. F. Pas – *Algemeen Directeur*
Explosive Clearance Group

.....

DOCUMENTCODE: 277-018-VO-01
VERSIE: *Concept*
DISTRIBUTIELIJST: Explosive Clearance Group BV
Synchroon BV
Venterra BV

Copyright Explosive Clearance Group BV 2018©. Niets uit deze rapportage mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, internet of welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de houders van het auteursrecht. De opdrachtgever mag voor intern gebruik duplicaten maken.

Inhoudsopgave

1	INLEIDING	6
1.1	AANLEIDING	6
1.2	ONDERZOEKSGBIED	6
1.3	ALGEMEEN	8
1.4	DOEL VAN HET INDICATIEONDERZOEK.....	9
1.5	BRONNEN.....	11
1.6	KWALIFICATIE ONDERZOEKSTEAM	12
2	HET INDICATIE ONDERZOEK	13
2.1	INDELING EN OPZET VAN HET INDICATIEONDERZOEK.....	13
2.2	UITGANGSPUNTEN VOOR DE BEOORDELING VAN DE RELEVANTIE VAN EEN INDICATIE	13
2.3	HISTORISCH-GEOGRAFISCHE INFORMATIE	13
2.4	REEDS UITGEVOERDE RAPPORTAGES.....	16
2.5	LITERATUUR.....	18
2.6	GEMEENTELIJKE, REGIONALE EN PROVINCIALE ARCHIEVEN	19
2.6.1	GEMEENTEARCHIEF VENLO.....	19
2.6.2	REGIONAAL HISTORISCH CENTRUM LIMBURG.....	19
2.7	LANDELIJKE ARCHIEVEN.....	19
2.7.1	NATIONAAL ARCHIEF DEN HAAG.....	19
2.7.2	NIOD INSTITUUT VOOR OORLOGS- HOLOCAUST- EN GENOCIDENSTUDIES AMSTERDAM.....	20
2.7.3	NEDERLANDS INSTITUUT VOOR MILITAIRE HISTORIE DEN HAAG	21
2.7.4	KADOC – KU LEUVEN	21
2.8	INTERNATIONALE ARCHIEVEN	21
2.8.1	THE NATIONAL ARCHIVES LONDEN	21
2.8.1.1	The National Archives: omgang en uitgangspunt ontlene gegevens aan Daily Logs.	22
2.8.1.2	Geallieerden: Nord de Guerre coördinatenstelsel.....	22
2.8.2	NATIONAL ARCHIVES AND RECORD ADMINISTRATION	22
2.8.3	BUNDESARCHIV-MILITÄRARCHIV	23
2.9	GEMELDE EN GERUIMDE EXPLOSIEVEN EOD EN M.M.O.D.....	25
2.9.1	ARCHIEF UITVOERINGSOPDRACHTEN EXPLOSIEVEN OPRUIMINGSDIENST DEFENSIE.....	25
2.9.2	ARCHIEF M.M.O.D. SEMI-STATISCH INFORMATIE BEHEER MINISTERIE VAN DEFENSIE RIJSWIJK	27
2.9.3	MIJNENVELDREGISTER	27
2.10	LUCHTFOTO INTERPRETATIE	28
2.10.1	DOEL VAN DE LUCHTFOTO INTERPRETATIE	28
2.10.2	METHODIEK.....	28
2.10.3	GRENZEN EN MOGELIJKHEDEN VAN LUCHTFOTO INTERPRETATIE.....	29
2.10.4	INVENTARISATIE, SELECTIE EN INTERPRETATIE VAN HET GEHANTEERDE BEELDMATERIAAL.....	29
2.11	OVERZICHTSTABEL OORLOGSHANDELINGEN UIT LITERATUUR, ARCHIEFMATERIAAL EN LUCHTFOTO'S.....	32
2.11.1	FIGUREN EN OVERZICHTSTEKENINGEN BEHORENDE BIJ OVERZICHTSTABEL OORLOGSHANDELINGEN UIT LITERATUUR, ARCHIEFMATERIAAL EN LUCHTFOTO'S.....	40
2.12	ANALYSE INDICATIES UIT INDICATIE ONDERZOEK	47
3	HET CONTRA-INDICATIE ONDERZOEK	49

3.1	BEELDVERGELIJKING TEN BEHOEVE CONTRA-INDICATIE ONDERZOEK.....	49
3.2	ARCHIEFONDERZOEK TEN BEHOEVE CONTRA-INDICATIE ONDERZOEK	49
3.3	SAMENVATTING NAOORLOGSE WERKZAAMHEDEN	51
4	AFBAKENING VERDACHT GEBIED	52
4.1	EVALUATIE AFWEGING INDICATIES EN CONTRA-INDICATIES.....	52
4.2	HORIZONTALE AFBAKENING	52
4.3	MOGELIJK AAN TE TREFFEN CONVENTIONELE EXPLOSIEVEN.....	54
4.4	VERTICALE AFBAKENING	55
5	LEEMTEN IN KENNIS	57
6	CONCLUSIE EN ADVIES	58
7	OVERZICHT VAN GEHANTEERDE BRONNEN.....	60
8	BIJLAGEN	63
	BIJLAGE 1: VASTSTELLEN VERDACHT GEBIED EN AFBAKENING IN VOORONDERZOEK.....	63
	BIJLAGE 2: SYSTEEM CERTIFICATEN OPSPOREN CONVENTIONELE EXPLOSIEVEN	67
	BIJLAGE 3: PROTOCOL TOEVALSVONDST	68
	BIJLAGE 4: TOELICHTING VERPLICHT EN AANVULLENDE BRONNEN WSCS-OCE.....	70
	BIJLAGE 5: GERAADPLEEGDE ARCHIEVEN	73
	BIJLAGE 6: CE-BODEMBELASTINGKAART	83

1 INLEIDING

Op een onbekend aantal plaatsen in Nederland liggen nog bommen, granaten en andere munitieartikelen uit de Tweede Wereldoorlog. Volgens mondiale, militaire inschatting is van al het explosieve materiaal dat gedurende de Tweede Wereldoorlog (1939-1945) is ingezet, verschoten of afgeworpen, tussen de zeven en vijftien procent om verschillende redenen niet tot uitwerking gekomen of gebracht.

In dit hoofdstuk zullen allereerst de aanleiding en het onderzoeksgebied van de voorliggende bureaustudie worden toegelicht. Hierna volgt een passage over het vooronderzoek in het algemeen, om vervolgens het onderzoeksdoel van deze studie te omschrijven. Tot slot volgt een inzicht van geraadpleegde bronnen en een toelichting van de door ECG gestelde eisen aan haar onderzoekers.

1.1 AANLEIDING

Projectontwikkelaar Synchron BV is momenteel bezig met de ontwikkeling van een nieuwe woningbouwlocatie te Manresa in de gemeente Venlo. Het gebied Manresa is gelegen op een bosrijke steilrand van de Maas in het oosten van de gemeente. De natuurlijke omgeving zal worden getransformeerd tot een woonpark met plek voor diverse typen woningen. Om het risico op het aantreffen van CE voorafgaande aan de geplande bodemroerende werkzaamheden in te kunnen schatten, is door Synchron BV aan ECG de opdracht verstrekt voor de uitvoering van een vooronderzoek conform het vigerende WSCS-OCE. De locatie en een verdere beschrijving van het onderzoeksgebied zijn opgenomen in *paragraaf 1.2*.

Deze bureaustudie is door ECG uitgevoerd conform het in Nederland vigerende WSCS-OCE en de onderzoeksinspanningen zoals aangegeven in de door ECG opgestelde offerte met kenmerk '277-018' betiteld als 'Manresa-terrein te Venlo' daterende van 12 juli 2018.

1.2 ONDERZOEKSGBIED

Het onderzoeksgebied 'Manresa-terrein te Venlo' beslaat een gebied van circa 6,3ha in de wijk Leutherberg binnen de gemeente Venlo. Het onderzoeksgebied wordt begrensd door de Casinoweg in het oosten en de Loyolastraat in het zuiden. De noordgrens ligt in het verlengde van de Waterleidingsingel tot aan de Casinoweg. De westzijde wordt begrensd van noord naar zuid door de Petrus Canissiusstraat, Roothaanstraat, Sint Ignatiusstraat en de Leutherweg. Een totaaloverzicht van het onderzoeksgebied is weergegeven op de volgende pagina (tekening 277-018-TE-01).

ONDERZOEKSGBIED 277-018 'MANRESA-TERREIN TE VENLO'

Esri Nederland, Community Map Contributors

Esri Nederland, Community Map Contributors

LEGENDA

 Onderzoeksgebied

DATUM:
9 AUGUSTUS 2018
PROJECT NR.:
277-018-VO-01
TEKENING NR.:
277-018-TE-01
OPDRACHTGEVER:
SYNCHROON BV

 METERS
0 25 50

SCHAAL: 1:1.500

GETEKEND DOOR: ECG

BEZOEKADRES Nieuweweg 212 6603 BV Wijchen	POSTADRES Postbus 332 6500 AH Nijmegen	CONTACTGEGEVENS E-mail: info@ecg-group.nl Telefoon: 024-6452409

Copyright 2018 Explosive Clearance Group BV

1.3 ALGEMEEN

Hoofdrisico van het werkveld van het opsporen van Conventionele Explosieven (CE) is het onverhoeds aantreffen van deze CE bij het uitvoeren van werkzaamheden in de (water)bodem en/of de ondeskundige en onzorgvuldige omgang met aangetroffen CE. Hierdoor bestaat het gevaar op het ongewenst tot (uit)werking komen van CE en dat kan grote uitwerkingsgevolgen teweegbrengen. De belangrijkste daarvan zijn luchtdruk, schokgolf en scherfwerking, welke een groot gevaar vormen voor de veiligheid en gezondheid van bij het opsporen van CE betrokken werknemers en andere personen.

Het voornoemd risico doet zich voor indien voorafgaand aan (bouw)projecten geen/onvoldoende onderzoek wordt gedaan naar de mogelijke aanwezigheid van CE en/of het opsporen van CE op een onzorgvuldige en/of ondeskundige wijze plaatsvindt. In het laatstgenoemde geval doet het risico van het onverhoeds aantreffen van CE zich ook voor zodra na een opsporingsproject met de reguliere (bouw)werkzaamheden wordt gestart.¹

Om spontane vondsten en eventuele daaruit voortvloeiende ongewilde gebeurtenissen te voorkomen, dient de opdrachtgever ervoor te zorgen (inspanningsverplichting) dat in de ontwerpfase – als onderdeel van de Risico-Inventarisatie en Evaluatie (RI&E) – er rekening wordt gehouden met (veiligheids) verplichtingen die gelden in de uitvoeringsfase. Dat wil onder andere zeggen dat de opdrachtgever (de initiatiefnemer van de werkzaamheden) het mogelijk moet maken dat de aannemer die het werk uitvoert dat op een veilige en gezonde manier kan doen, onder naleving van wettelijke regels en door toepassing van maatregelen uit de voor dat werk geldende arbocatalogus, brancherichtlijnen, stand der techniek en wetenschap.²

Als gevolg van het voorgaande dient de opdrachtgever er vooraf zorg voor te dragen dat er bij grond- en/of waterbodemroerende activiteiten informatie beschikbaar (inventariseren en evalueren) is over de samenstelling van de (water)bodem. Zoals of er bijvoorbeeld sprake is van de vermoede aanwezigheid van CE en/of de identificatie van potentiële risicolocaties. Om het maatschappelijk belang (veiligheid en gezondheid van en rondom arbeid) te waarborgen, is door de overheid gekozen voor een wettelijk verplichte certificatieregeling voor de borging van de kwaliteit/veiligheid van het opsporen van Conventionele Explosieven. Dat wil zeggen dat opsporingswerkzaamheden met betrekking tot CE op grond van het Arbeidsomstandighedenbesluit (Arbobesluit) enkel uitgevoerd mogen worden door de Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EOD) en bedrijven die in het bezit zijn van een certificaat voor het opsporen van Conventionele Explosieven. Om dit certificaat te verkrijgen dient het bedrijf (en de EOD) te voldoen aan de eisen zoals gesteld in het ‘Werkveldspecifieke certificatieschema voor het systeemcertificaat opsporing conventionele explosieven zoals opgenomen in bijlage XII van de Arbeidsomstandighedenregeling’ (afgekort als

---

¹ Voor nadere info betreffende regelgeving etc. zie: www.explosievenopsporing.nl.

² Zie ook voor achtergrond Nederland: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid, *Jaarplan 2015* (Den Haag 2014) 18 (http://www.inspectieszw.nl/Images/Jaarplan-InspectieSZW-2015_tcm335-359626.pdf); De Inspectie blijft zich inzetten om bij de opdrachtgevers, inclusief gemeenten, indringend concrete aandacht en zorg te eisen voor hun verantwoordelijkheid bij de voorbereidingen voor GWW-projecten. Bijvoorbeeld het veilig opleveren van projectgrond – gevrijwaard van explosieven – en sturing op arbo-aspecten in het opdrachtverlenings-traject.

WSCS-OCE). Het toepassingsgebied van het Certificatieschema is verdeeld in twee deelgebieden: A (Opsporing, inclusief vooronderzoek) en B (Civieltechnisch Opsporingsproces).

De doelstelling van dit door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) vastgestelde certificatieschema is driedelig:

- 'bewerkstelligen dat risicovolle werkzaamheden voldoende veilig voor het eigen personeel en derden aanwezig op het project worden uitgevoerd;
- bewerkstelligen dat risicovolle werkzaamheden zodanig en met die deskundigheid worden uitgevoerd dat omwonenden veilig zijn en dat de openbare orde en publieke veiligheid wordt gewaarborgd;
- bewerkstelligen dat het vooronderzoek en/of de opsporing volgens de gegunde opdracht wordt uitgevoerd en opgeleverd (vast te leggen in het proces-verbaal van oplevering).'³

Explosive Clearance Group B.V. (ECG) is voor beide deelgebieden (A+B) gecertificeerd.⁴

Een eerste stap in het opsporingsproces wordt (doorgaans) gevormd door een (historisch) vooronderzoek waarin beoordeeld wordt of een onderzoekgebied VERDACHT of ONVERDACHT is op de mogelijke aanwezigheid van Conventionele Explosieven.

1.4 DOEL VAN HET INDICATIEONDERZOEK

Het onderzoeksdoel en de te volgen werkwijze betreffende een vooronderzoek zijn in het WSCS-OCE als volgt omschreven:

*'Het vooronderzoek heeft tot doel om te beoordelen of er indicaties zijn dat binnen het onderzoeksgebied CE aanwezig zijn, en zo ja, om het verdachte gebied [in horizontale en verticale dimensie] af te bakenen. Het vooronderzoek bestaat uit zowel het inventariseren als beoordelen (analyseren) van bronnenmateriaal en resulteert in een rapportage en een CE bodembelastingskaart.'*⁵

Het uitgangspunt van deze studie is het verkrijgen van een, door middel van het verzamelen en verwerken van relevant (historisch) feitenmateriaal, gefundeerd antwoord op de volgende drie kernvragen:

1. Is het onderzoeksgebied of delen hiervan betrokken geweest bij oorlogshandelingen (indicaties) en is er daardoor sprake van een verhoogd risico op het aantreffen van Conventionele Explosieven, oftewel van VERDACHT gebied?

---

³ Werkveldspecifieke certificatieschema voor het systeemcertificaat opsporing conventionele explosieven zoals opgenomen in bijlage XII van de Arbeidsomstandighedenregeling (WSCS-OCE) 2.

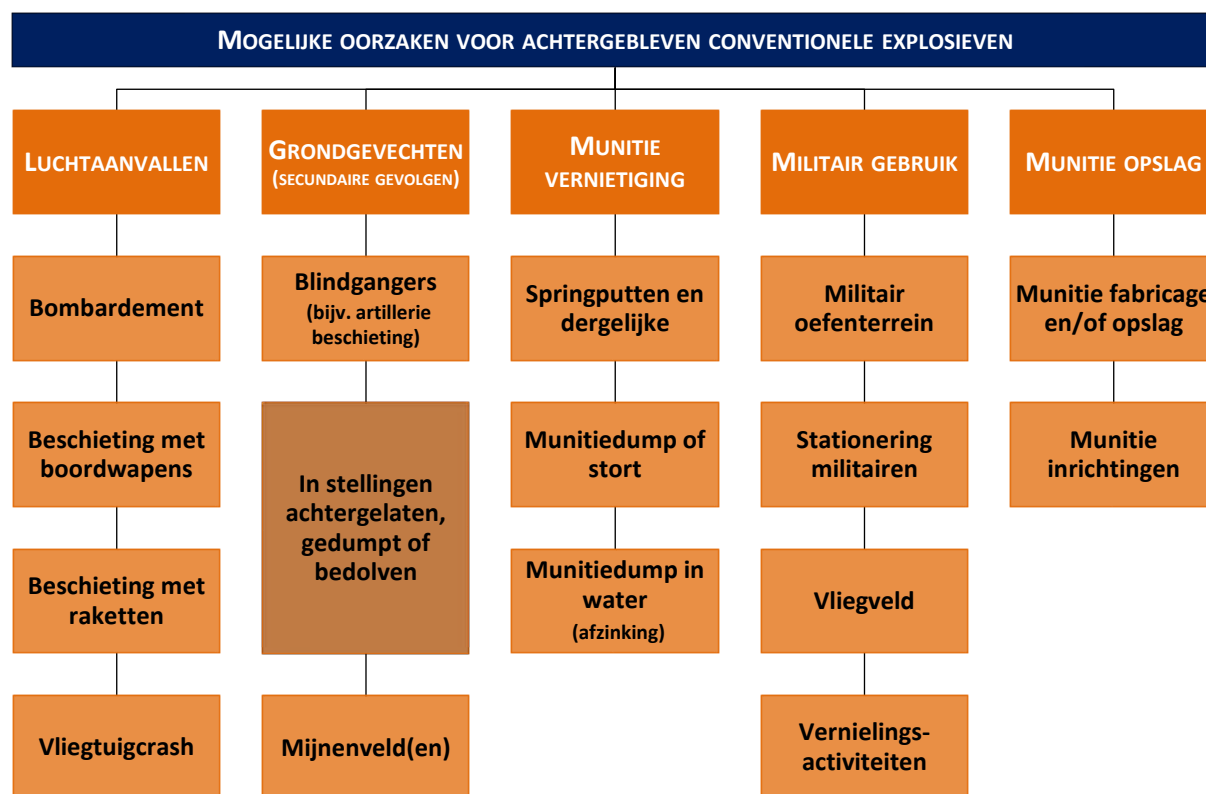
⁴ Het certificaat is opgenomen onder *Bijlage 2*.

⁵ WSCS-OCE, 16.

2. Zijn er gebeurtenissen (contra-indicaties) die een aanwijzing vormen dat een (mogelijk verdacht) gebied of een deel hiervan als ONVERDACHT kan worden aangemerkt?
3. Indien er sprake is van VERDACHT gebied wat is dan de (sub)soort, hoeveelheid en verschijningsvorm van de vermoede Conventionele Explosieven?

De indicaties zijn onder te verdelen naar: geografisch herleidbare gebeurtenissen met informatie die een aanwijzing vormen dat het gebied ‘verdacht’ is op Conventionele Explosieven of geografisch herleidbare gebeurtenissen die een aanwijzing vormen dat het gebied als ‘onverdacht’ kan worden aangemerkt (contra-indicaties).⁶

Oorlogshandelingen (in dit geval gebeurtenissen die tot de mogelijke aanwezigheid van Conventionele Explosieven leiden) kunnen over het algemeen onderverdeeld worden naar een bepaald(e) oorzaak of scenario, zoals in het navolgende overzicht (*figuur 1*) is weergegeven.⁷

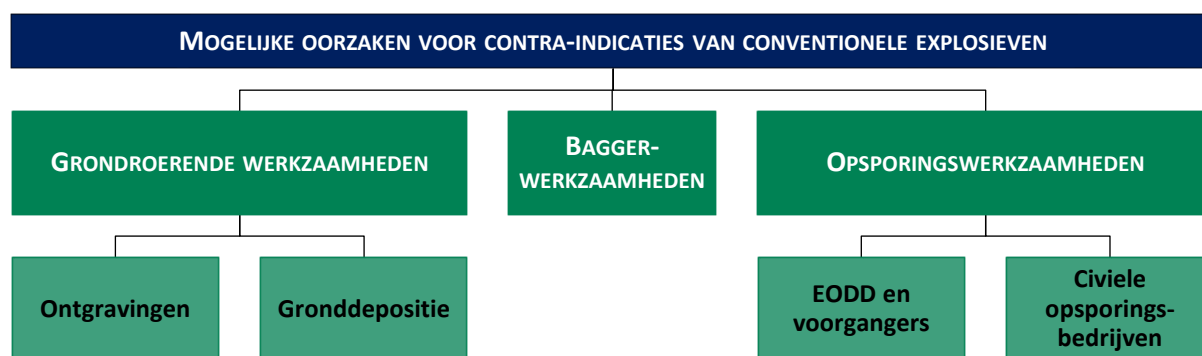

Figuur 1: Overzicht van mogelijk te achterhalen oorlogshandelingen in en rond een onderzoeksgebied.

⁶ VERDACHT of ONVERDACHT houdt niet in dat feitelijk vaststaat dat er wel of geen CE liggen, maar geeft antwoord op de vraag of het (op basis van feiten/bronnenmateriaal) aannemelijk is dat in een bepaald gebied CE kunnen worden aangetroffen. Enkel door middel van opsporingswerkzaamheden kan de feitelijke aanwezigheid en exacte ligplaats van CE worden vastgesteld.

⁷ De weergegeven scenario's zijn exemplarisch en pretenderen geen volledigheid.

Gebeurtenissen die mogelijk geleid hebben tot het uit de bodem verwijderen van conventionele explosieven (contra-indicaties) kunnen over het algemeen onderverdeeld worden naar een bepaald(e) oorzaak of scenario, zoals hieronder is weergegeven.

Figuur 2: Overzicht van mogelijk te achterhalen naoorlogse (bodem)activiteiten in en rond een onderzoeksgebied

Deze rapportage omvat (naast de eerder genoemde zaken):

- Aanleiding van het vooronderzoek;
- omschrijving en doelstelling van de opdracht;
- begrenzing van het onderzoeksgebied;
- beschrijving van de uitvoering van het onderzoek (inclusief de betrokken, door het management van ECG bevoegde, personen);
- verantwoording van het bronnenmateriaal (inclusief bronverwijzing);
- resultaten van de beoordeling van het bronnenmateriaal;
- beschrijving leemten in kennis.

Als er aanwijzingen worden achterhaald dat het onderzoeksgebied betrokken is geweest bij oorlogshandelingen en er geen sprake is van relevante contra-indicaties dan zal de uiteindelijke afbakening van het ‘verdachte’ gebied in zowel horizontale (indien mogelijk aan de hand van bijlage 3 uit het WSCS-OCE⁸) als verticale zin plaatsvinden (indien de in het WSCS-OCE weergegeven vereiste parameters aanwezig zijn).

1.5 BRONNEN

Bij het indicatieonderzoek dienen volgens het WSCS-OCE een aantal bronnen verplicht te worden geraadpleegd.⁹ In het navolgende overzicht (*tabel 1*) staat schematisch weergegeven welke bronnen dit zijn en of hieraan bij dit onderzoek gehoor is gegeven.

Optionele bronnen dienen in bepaalde, in het certificatieschema vastgelegde, situaties te worden gehanteerd. Daarnaast raadpleegt ECG aanvullend een tweetal archieven welke niet zijn opgenomen

⁸ Zie *Bijlage 1* rapportage.

⁹ WSCS-OCE, 16.

in het vigerende WSCS-OCE. De conclusie ‘verdacht’ wordt bij voorkeur vastgesteld op basis van twee of meer onafhankelijke bronnen. Een toelichting betreffende de verplicht en aanvullend te raadplegen bronnen is opgenomen in *Bijlage 4*.

BRONNEN CONFORM WSCS-OCE:	RAADPLEGEN:		GERAADPLEEGD
	Verplicht	Optioneel	
Literatuur	✓		Ja
Gemeente- en Provinciaal archief	✓		Ja
Nederlands Instituut voor Militaire Historie		✓	Ja
NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies		✓	Ja
Explosieven Opruimingsdienst Defensie	✓		Ja
Luchtfotocollectie Universiteit Wageningen	✓		Ja
Luchtfotocollectie Topografische Dienst Zwolle	✓		Ja
Luchtfotocollectie The Aerial Reconnaissance Archives/National Collection of Aerial Photography (Edinburgh)		✓	Ja
The National Archives (Londen)		✓	Ja
Bundesarchiv-Militärarchiv (Freiburg)		✓	Ja
The National Archives (Washington)		✓	Ja
Getuigen		✓	Nee
AANVULLEND BRONNENONDERZOEK ECG:			
Semi-statisch Informatie Beheer Ministerie van Defensie te Rijswijk	Nvt.		Ja
Nationaal Archief te Den Haag	Nvt.		Ja

Tabel 1: Overzicht van geraadpleegde bronnen.

1.6 KWALIFICATIE ONDERZOEKSTEAM

Hoewel in de geldende regels geen ervarings- en opleidingseisen zijn gesteld aan de uitvoerende(n) van een vooronderzoek naar de kans op het aantreffen van achtergebleven explosieven, stelt ECG deze eisen wel aan haar onderzoekers. Het basisteam dat het vooronderzoek daadwerkelijk uitvoert en rapporteert, bestaat uit academisch geschoolde historici. Reden voor deze opleidingseis van ECG is het feit dat academisch geschoolde historici gespecialiseerd zijn in het vergaren, selecteren en beoordelen van relevant (feiten)materiaal en in staat zijn deze op een duidelijke manier te rapporteren. Het onderscheiden van hoofd- en bijzaken is daarbij van essentieel belang.

2 HET INDICATIE ONDERZOEK

In het indicatie onderzoek wordt op basis van bronnenonderzoek vastgesteld of het onderzoeksgebied mogelijk betrokken is geweest bij oorlogshandelingen.

2.1 INDELING EN OPZET VAN HET INDICATIEONDERZOEK

In dit hoofdstuk wordt ten eerste het uitgangspunt voor de beoordeling van de relevantie van een indicatie toegelicht, waarna er met behulp van historisch kaartmateriaal een historisch-geografische situatie wordt gekenschetst van het onderzoeksgebied ten tijde van de oorlogsperiode. Hierop volgend wordt een inventarisatie uitgevoerd naar bij ECG bekende gegevens omtrent eerder uitgevoerd(e) onderzoek(en) naar de aanwezigheid van conventionele explosieven in of nabij het onderzoeksgebied.¹⁰ Daarop volgt er een opsomming van de geraadpleegde literatuur en de bezochte archiefinstanties en de geraadpleegde dossiers. Vervolgens worden de eventueel achterhaalde naoorlogse ruimingen van Conventionele Explosieven en daaraan gerelateerde zaken in beeld gebracht. Tot slot zullen vanuit een combinatie van bronspecifieke en historische benadering (waaronder de mogelijk reeds achterhaalde indicaties) luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog geanalyseerd worden om de hierboven aangehaalde omschrijvingen verder te verifiëren en/of te herleiden. De indicaties die relevant zijn voor het onderzoeksgebied zullen in *Paragraaf 2.11* in een chronologisch overzicht worden weergegeven en nader getoetst op verificatie en herleidbaarheid.

2.2 UITGANGSPUNTEN VOOR DE BEOORDELING VAN DE RELEVANTIE VAN EEN INDICATIE

Bij het beoordelen of de bij het indicatieonderzoek achterhaalde informatie/indicatie relevant is/of kan zijn, wordt een selectiecriteria uit het WSCS-OCE toegepast:

‘Indicaties/contra-indicaties dienen een locatieverwijzing te hebben, aangezien deze essentieel is om te bepalen of de informatie relevant is voor de aanwezigheid van CE in het onderzoeksgebied.’¹¹

Indien de locatieverwijzing niet verwijst naar de omgeving van het onderzoeksgebied of op een andere wijze een relatie met het onderzoeksgebied (bijvoorbeeld op basis van voorkennis) impliceert of van invloed kan zijn, dan wordt de desbetreffende informatie niet in de rapportage opgenomen of als niet relevant beoordeeld en wordt deze verder buiten beschouwing gelaten.

2.3 HISTORISCH-GEOGRAFISCHE INFORMATIE

Aangezien locatieverwijzingen een essentiële rol spelen bij het vaststellen van de relevantie van achterhaalde indicaties, wordt er gekeken naar de geografische situatie voor of ten tijde van aanvang van de oorlog. Derhalve kunnen locatieverwijzingen die uit het huidige stratenbeeld zijn verdwenen toch worden achterhaald.

---

¹⁰ Onder onderzoek wordt door ECG bij voorkeur verstaan: een (opsporings)onderzoek uitgevoerd volgens de regels van de voormalige Beoordelingsrichtlijn Opsporing Conventionele Explosieven (BRL-OCE) of het vigerende WSCS-OCE.

¹¹ WSCS-OCE, 17.

Met behulp van historisch topografische kaarten van het Kadaster kan de topografie van het onderzoeksgebied ten tijde van de oorlog worden achterhaald.¹² Middels ArcGis kan het huidige onderzoeksgebied op de oude situatie worden geprojecteerd. Een overzicht is op de volgende pagina weergegeven (tekening 277-018-TE-02). Op deze kaart staan diverse toponiemen weergegeven. In de wetenschap van deze (voor een deel) uit de huidige topografie verdwenen locatieverwijzingen zal het indicatieonderzoek worden uitgevoerd.

Ten tijde van de Tweede Wereldoorlog viel het huidige onderzoeksgebied reeds binnen de gemeente Venlo. Derhalve dient het archief van deze gemeente te worden geraadpleegd, alsmede het bijbehorende provinciale archief.

Aan de hand van de online Historische encyclopedie Venlo van het gemeentearchief Venlo¹³ en de heemkundige Venlose Digi-Albums van auteur Wil Sorée aangaande Manresa en de Leutherberg¹⁴ kan tevens een historische situatie van het Manresa-terrein zelf worden achterhaald. In 1907 werd in opdracht van de Sint Bonifaciusstichting van de paters Jezuïeten een retraitehuis gebouwd op het hoogste punt van de Grensberg. Op 4 juni 1908 werd het retraitehuis ingewijd en kreeg de naam Manresa, naar de geboortestad van de heilige Ignatius, de stichter van orde der Jezuïeten. Het huis, ontworpen door Eduard Cuypers, had een kapel, twee hoekhuizen (een retraite- en patershuis) en een lange middenbouw en was tot aan het uitbreken van WOII in gebruik door de paters,

Figuur 3: Luchtfoto retraitehuis Manresa, 1955 – 1964.

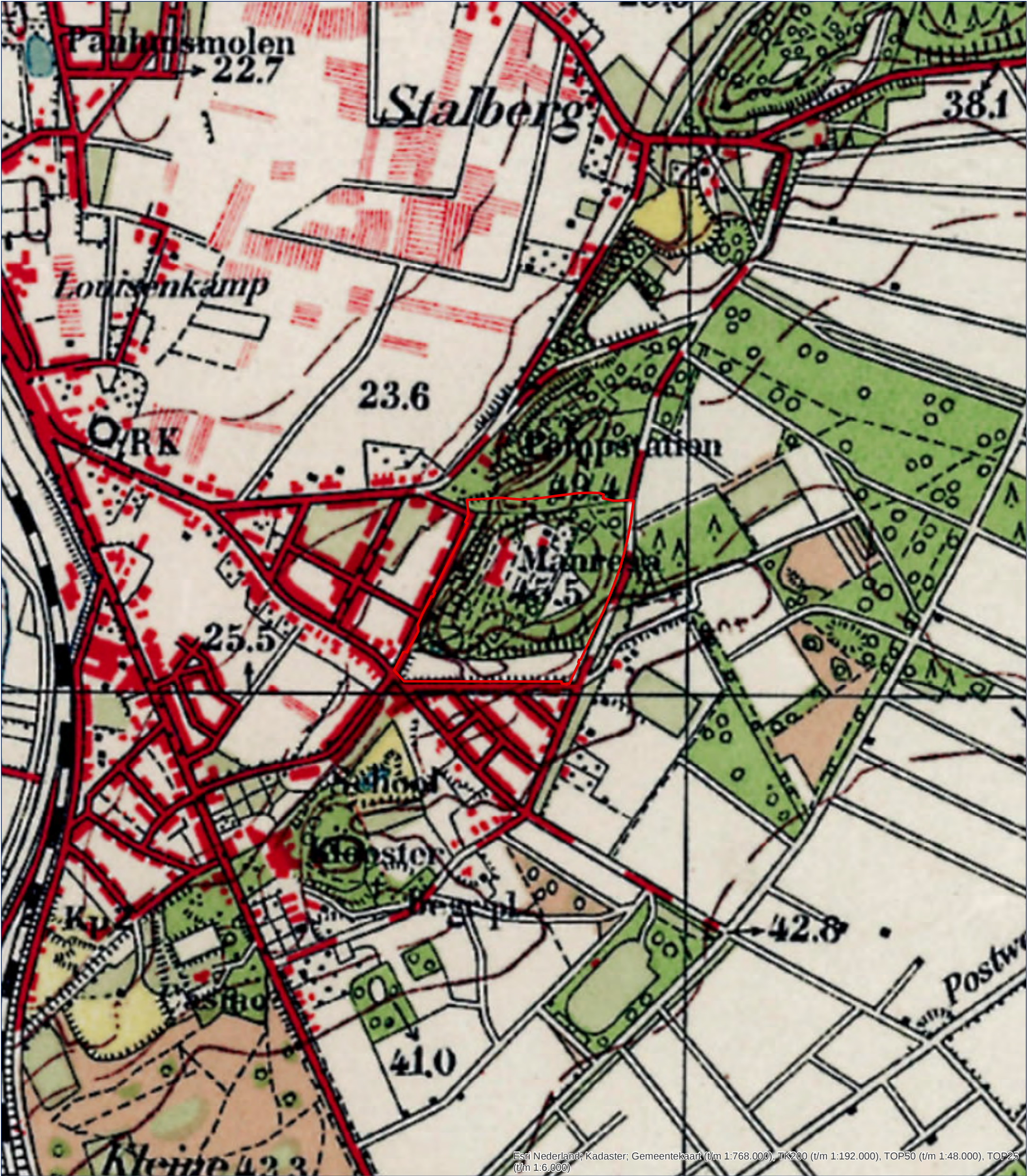
Bron: <https://www.europeana.eu/portal/nl/record/2021639/A4554.html> (Geraadpleegd: augustus 2018)

¹² Historische topografische data 1945, Esri Nederland; Kadaster; Gemeentekaart (t/m 1:768.000), TK200 (t/m 1:192.000), TOP50 (t/m 1:48.000), TOP25 (t/m 1:6.000).

¹³ [Gemeentearchief Venlo - Historische encyclopedie Venlo](#) (Geraadpleegd: augustus 2018).

¹⁴ [W. Sorée - Van Maagdenberg tot Leutherberg, Venlose Digi-Albums 13 \(v.03-2015\)](#) (Geraadpleegd: augustus 2018) en [W. Sorée - Retraitehuis Manresa, Venlose Digi-Albums 21 \(v.11-2015\)](#) (Geraadpleegd: augustus 2018).

SITUTATIE ONDERZOEKSGBIED 1940 277-018 'MANRESA-TERREIN TE VENLO'

Esri Nederland; Kadaster; Gemeentekaart (t/m 1:768.000), TK200 (t/m 1:192.000), TOP50 (t/m 1:48.000), TOP25 (t/m 1:6.000)

Esri Nederland, Community Map Contributors

LEGENDA

□ Onderzoeksgebied

DATUM:
9 AUGUSTUS 2018
PROJECT NR.:
277-018-VO-01
TEKENING NR.:
277-018-TE-02
OPDRACHTGEVER:
SYNCHROON BV

0 25 50 100 150 200 METERS

SCHAAL: 1:5.000

GETEKEND DOOR: ECG

BEZOEKADRES POSTADRES CONTACTGEGEVENS
Nieuweweg 212 Postbus 332 E-mail: info@ecg-group.nl
6603 BV Wijchen 6500 AH Nijmegen Telefoon: 024-6452409
Copyright 2018 Explosive Clearance Group BV

2.4 REEDS UITGEVOERDE RAPPORTAGES

Conform de proceseisen vooronderzoek zoals opgenomen in het WSCS-OCE, heeft ECG een inventarisatie gemaakt van reeds uitgevoerde bureaustudies door zowel ECG als derden. De volgende rapportages hebben betrekking op (een deel van) het onderzoeksgebied:

Rapportage(s) Explosive Clearance Group

- ECG BV, *Probleeminventarisatie naar het risico op het aantreffen van Conventionele Explosieven in het onderzoeksgebied: "Spooreplacement Venlo "* (Wijchen januari 2009).
- ECG BV, *Probleemanalyse naar het risico op het aantreffen van Conventionele Explosieven in het onderzoeksgebied: "Spooreplacement Venlo "* (Wijchen september 2009).
- ECG BV, *Probleeminventarisatie naar het risico op het aantreffen van Conventionele Explosieven in de onderzoeksgebieden: 'Geluidsschermentracés Venlo'* (Wijchen februari 2012).
- ECG BV, *Addendum probleeminventarisatie naar het risico op het aantreffen van Conventionele Explosieven in de onderzoeksgebieden: 'Geluidsschermentracés Venlo extra scope 2 schermen'* (Wijchen juni 2012).
- ECG BV, *Vooronderzoek naar het risico op het aantreffen van Conventionele Explosieven in het onderzoeksgebied 'PGO De Peel', Rapportage 4, 138-018-AVO-01* (Wijchen 29 juni 2018).

Rapportage(s) derden

- EOD, *Rapport van vooronderzoek, Bospark Manresa, 20041716* (Culemborg 1 december 2004).
- T&A Survey, *Historisch vooronderzoek naar de aanwezigheid van niet gesprongen conventionele explosieven ter plaatse van station en emplacement Venlo, Rapportnummer RZO-163, Versie 2.0* (Amsterdam 10 juli 2012).

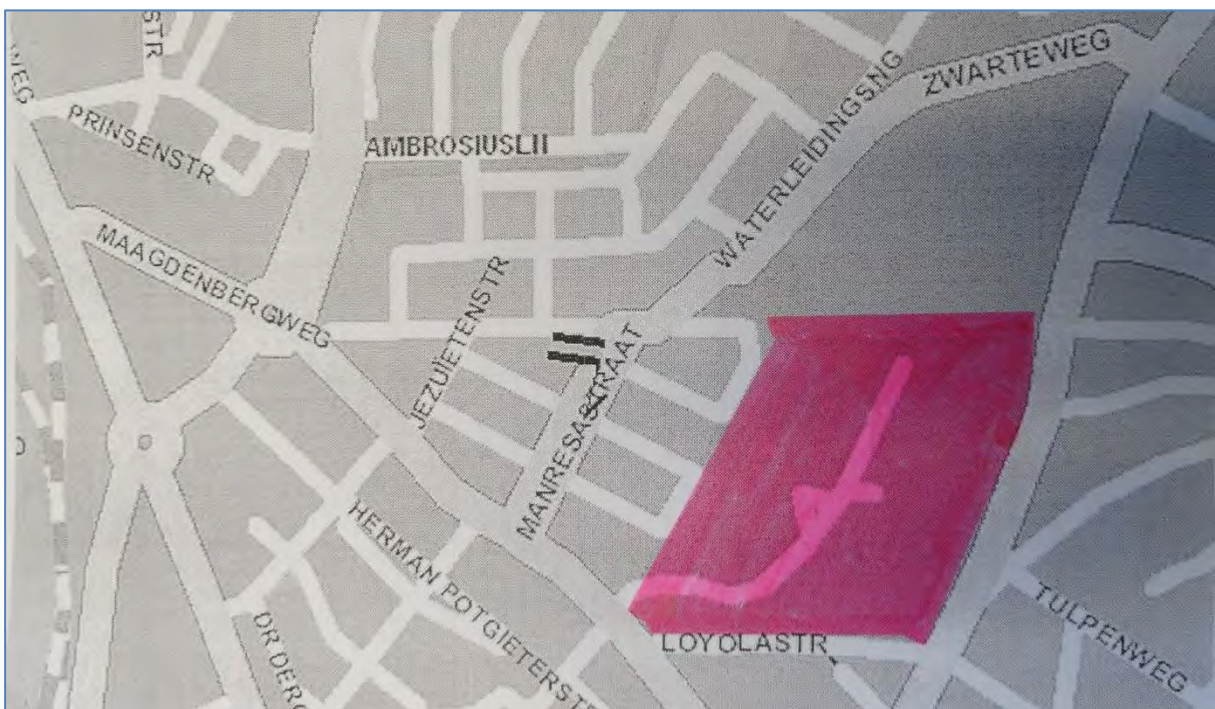
De rapportage van de EOD betreffende Bospark Manresa die in 2004 is opgesteld, beslaat grotendeels het huidige onderzoeksgebied (zie *figuur 4* op de volgende pagina). Het onderzoek werd in opdracht van Arcadis uitgevoerd ten behoeve van het destijds in ontwikkeling zijnde woningbouwplan. In het rapport wordt het volgende geconcludeerd:

- *'Het reeds gesloopte retraitshuis is gedurende de Tweede Wereldoorlog door de Duitse strijdkrachten in gebruik geweest. Tevens zijn in het bospark enkele loopgraven aangelegd geweest.*
- *Mogelijk dat door een Duitse eenheid aan het eind van de oorlog raketten met een kaliber van 15cm in het gebied zijn achtergelaten, maar concrete bewijzen hiervoor zijn niet gevonden.*
- *Tijdens een geallieerd bombardement op 15 augustus 1944 zijn een aantal bommen in de directe omgeving van het te onderzoeken gebied neergekomen.*
- *Volgens het luchtbeschermingsrapport van 15 augustus 1944 zijn na het bombardement in de loop van de dag nog diverse bommen gedetoneerd; zeer wel mogelijk waren deze vliegtuigbommen voorzien van een staartontsteker met chemisch lange vertraging.*
- *Door de begroeiing is op luchtfoto's die in april 1945 zijn gemaakt niet voor 100% waar te nemen of er vliegtuigbommen in het zuidelijk deel van het park zijn neergekomen.*

- *Mogelijk dat er zich één of meerdere blindgangers van brisantbommen van 100, 250 of 500lb General Purpose in het gebied bevinden. De kans op het aantreffen van een blindganger met een zgn. chemisch lange vertraging ontsteker is niet uit te sluiten.*¹⁵

Deze conclusies mondden uit in het volgende advies:

*‘Gezien de gegevens van de luchtbeschermingsrapporten adviseer ik u het gebied voorafgaande aan de uit te voeren grondwerkzaamheden d.m.v. oppervlakedetectie af te laten zoeken naar evt. blindgangers van vliegtuigbommen en mogelijk achtergebleven explosieven.’*¹⁶

Figuur 4: Ingetekend onderzoeksgebied ‘Bospark Manresa’.

Bron: EOD, Rapport van vooronderzoek, Bospark Manresa, 20041716 (Culemborg 1 december 2004).

Opgemerkt dient te worden dat de rapportage is opgesteld aan de hand van een zeer beperkt indicatieonderzoek. De rapportage voldoet dan ook niet aan de huidige richtlijnen van het WSCS-OCE. De achterhaalde indicaties uit de rapportage zullen in het huidige onderzoek dan ook worden geverifieerd en waar nodig nader onderzocht.

Hoewel de overige aangehaalde rapportages het huidige onderzoeksgebied niet overlappen, worden deze wel meegenomen in dit vooronderzoek. De destijds gehanteerde bronnen en informatie en de resultaten van de bureaustudies kunnen relevant zijn voor deze bureaustudie.

¹⁵ EOD, Rapport van vooronderzoek, Bospark Manresa, 20041716 (Culemborg 1 december 2004) 2.

¹⁶ EOD, Rapport van vooronderzoek, 20041716, 2.

2.5 LITERATUUR

Om een totaalbeeld te krijgen van mogelijk relevante oorlogshandelingen in en nabij het onderzoeksgebied heeft ECG onder meer de onderstaande (deels locatiespecifieke) literatuur. Een compleet overzicht van geraadpleegde literatuur is opgenomen in *hoofdstuk 7*.

- Blondel, M., *Die Swaere Noodt: Kroniek van een belegerde stad* (Venlo 1945).
- Blondel, M., *Oorlog en herstel in Noord-Limburg 1940-1950, een herinnering in foto's* (Venlo 1981).
- Brueren, L. en F. Montens, *Authentieke verhalen van mensen uit de regio Venlo over oorlog, bevrijding en thuiskomst, 1944-1945* (Venlo 1995).
- Brueren, L. en F. Montens, *Uit het dagboek van een "camouflagepriester" over oorlog, bevrijding en thuiskomst, 1944-1945* (Venlo 1995).
- Cammaert, A.P.M., *Tussen twee vuren: fronttijd en evacuatie van de oostelijke Maasoever in Noord- en Midden-Limburg: september 1944-mei 1945* (Assen 1983).
- Camps, R., *De oorlog in Noord-Limburg: terug in de tijd 1940-1990* (Venlo 1991).
- Camps, R. e.a., *Venlo vijftig jaar bevrijd: In opdracht van het gemeentebestuur samengesteld ter herinnering aan de bevrijding van Blerick in 1944 en van Venlo in 1945* (Venlo 1995).
- Derix, J., *Vliegveld Venlo: met een kroniek van de luchtoorlog in Zuid-Nederland (1941-1944), Deel 1 en 2* (Horst 1990).
- Domburg-Mans, Th. van, *Oorlogsdagboek evacuatie Venlo 7 januari 1945* (Maastricht 1994).
- Gielen, J., *Venlo frontstad: Geschiedenis van de ondergang van huize Groenewold", de verwoesting van Venlo en de oorlogshandelingen in Tegelen 1944 – 1945* (Venlo 2012).
- Groeneveld, H., *Mayday mayday mayday! Negentig jaar vliegtuigcrashes rondom Venlo* (Venlo 2012).
- Horne, F. van e.a., *40 van over naar over '45: inval, verzet, luchtoorlog en bevrijding tussen Noordervaart en Maas* (Haelen 1994).
- Kurstjens, W. en J. Peeters, *Oorlogskelders Venlo '39-'45* (z.p. 2015).
- Levels, H. en M. Munnicks, *Waar blijven de bevrijders! 'Frontperiode Noord- en Midden-Limburg' September – oktober 1944 van hoop naar wanhoop* (Roermond 2016).
- Lokven, M. van en H. Hermesen, *Drie bewogen maanden (oktober, november, december 1944) in Venlo* (Venlo 2008).
- Schoenmaker, B., *De bevrijding van Venlo, 1944-1945*, Venlose Katernen Nr. 5 (Venlo 2006).
- Seelen, P., *De mythe van de vrolijke Frans: waar gebeurde verhalen over de oorlog in Venlo* (Venlo 2009).
- Weelen, P., *Limburg bevrijd* (Ljubljana 1995).

In de geraadpleegde literatuur kunnen verwijzingen naar oorlogshandelingen worden aangetroffen welke op basis van de locatiebeschrijvingen herleidbaar zijn naar het onderzoeksgebied. Deze feitelijk herleidbare indicaties zullen in het chronologisch overzicht in *Paragraaf 2.11* worden opgenomen. Verdere verificatie van de relevantie en herleidbaarheid vindt plaats middels archiefonderzoek en luchtfotoanalyse.

2.6 GEMEENTELIJKE, REGIONALE EN PROVINCIALE ARCHIEVEN

In het indicatieonderzoek ligt bij het raadplegen van de diverse archieven de nadruk op het bestuderen van de stukken van de luchtbeschermingsdienst, de stukken over aangetroffen/geruimde CE en oorlogsschaderapporten.

2.6.1 GEMEENTEARCHIEF VENLO

In het Gemeentearchief Venlo (GAV) te Venlo zijn diverse dossiers geraadpleegd aangaande de oorlogsperiode afkomstig uit archief *13 Dienst Luchtbescherming Venlo, 1924-1944*, *14 Vrijwillige Brandweer Venlo, 1878-1942*, *55 Gemeentewerken Venlo, 1906-1993*, *141 Gemeentesecretarie Venlo, 1945-1978*, *228 Gemeentesecretarie Venlo, 1939-1945*, *387 Gemeentesecretarie Venlo Onderdeel Gemeentelijke Luchtbeschermingsdienst, 1945-1967*, *391 Gemeentewerken Venlo Onderdeel Plaatselijk Bureau Wederopbouw 1945-1954*, *392 Gemeentewerken Venlo Onderdeel Bureau Herverkaveling 1946-1955*, *402 Gemeentesecretarie Venlo, (1965) 1979-1988 (2000)*, *OV7 Oorlogsdocumentatie Venlo, 1931-1947* en *OV11 Topografie*. Een overzicht van de geraadpleegde archiefstukken is opgenomen in *Bijlage 5*. De achterhaalde indicaties worden in *Paragraaf 2.11* beoordeeld op relevantie en herleidbaarheid.

2.6.2 REGIONAAL HISTORISCH CENTRUM LIMBURG

In het Regionaal Historisch Centrum Limburg (RHCL) is het archief *07.E09 Militair Gezag Limburg, 1944-1947* geraadpleegd. Het Militair Gezag (MG) was een orgaan dat in de bevrijde delen van Nederland een interim-bestuur moest vestigen zolang er een oorlogstoestand heerste en de regering het gezag nog niet kon overnemen. Het MG hield zich onder meer bezig met het herstel en handhaving van de veiligheid en het weer op gang brengen van het maatschappelijk leven. Dit hield ook in, dat men zich bezighield met luchtbescherming, het herstellen van oorlogsschade, explosievenopruiming etc. Stukken omtrent deze onderwerpen kunnen relevant zijn voor het vooronderzoek. Een overzicht van de geraadpleegde archiefstukken is opgenomen in *Bijlage 5*. De achterhaalde indicaties worden in *Paragraaf 2.11* beoordeeld op relevantie en herleidbaarheid.

2.7 LANDELIJKE ARCHIEVEN

2.7.1 NATIONAAL ARCHIEF DEN HAAG

In het Nationaal Archief (NA) is archief *2.04.53.15 Ministerie van Binnenlandse Zaken: Inspectie Bescherming Bevolking tegen Luchtaanvallen, 1937-1946* geraadpleegd. De Inspectie Bescherming Bevolking tegen Luchtaanvallen werd naar aanleiding van de Wet tot Bescherming van de Bevolking tegen Luchtaanvallen, die in 1936 in werking trad, opgericht. De taak van dit overheidsorgaan was de gemeentelijke activiteiten op dit terrein te begeleiden en te controleren. Toen in 1942 de Duitse bezetter de wet verving door de Luchtbeschermingsverordening kwam de luchtbescherming sterker onder controle te staan van de bezetter. De archiefstukken beslaan diverse onderwerpen betreffende de luchtbeschermingsdienst, waaronder door gemeenten ingestuurde rapporten betreffende Geallieerde luchtactiviteiten.

Tevens is archief 2.13.210 *Commissie van Proefneming met hierin opgenomen afgedwaalde archiefbescheiden van onderdelen van de Artillerie-Inrichtingen en Artillerie onderdelen, (1814-) 1867-1942* geraadpleegd. De Commissie van Proefneming (CvP) was een instelling die zich bezighield met proeven betreffende wapens en artilleriegeschut. In de archiefstukken zijn ook staten opgenomen betreffende plaatsen waar mogelijk onontplofte projectielen zijn gevonden, die wel of niet geruimd zijn, in het begin van de oorlog.

Ook 2.13.71 *Archieven van het Ministerie van Defensie te Londen [1940-1941]; Ministerie van Oorlog te Londen [1941-1945]; Departement van Oorlog: Bureau Londen [1945-1947], (1933) 1940-1947 (1974)* is geraadpleegd met betrekking tot mogelijk relevante gegevens voor het onderzoeksgebied. Dit betreft het archief van het ministerie van Defensie (later Oorlog) dat vanaf 14 mei 1940 in Londen was gevestigd. Het hield zich onder meer bezig met luchtvaart, militaire operaties en inlichtingen uit Nederland. Ook een onderzoek naar het verloop van de Meidagen van 1940 en de voorbereiding van de terugkeer naar Nederland behoorde tot het takenpakket. Het Bureau Londen hield zich na de bevrijding bezig met de afwikkeling van zaken in Engeland, waarna het in 1947 werd opgeheven.

In het NA is het archief 2.04.110 *Korps Hulpverleningsdienst van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 1945-1974* geraadpleegd. Het Korps Hulpverleningsdienst (HVD) nam vanaf juli 1947 de taken van de Mijn- en Munitieopruimingsdienst (M.M.O.D.) over. Eind juli 1947 werd de H.V.D. verantwoordelijk voor het ruimen van explosieven die in de civiele sector werden aangetroffen en vanaf januari 1948 ook voor het ruimen op militaire objecten en terreinen. In 1971 werd de taak van de H.V.D. overgedragen aan de EOD.¹⁷ Door middel van het raadplegen van delen van het archief van de Hulpverleningsdienst is getracht inzicht te verkrijgen in mogelijke ruiming van CE in de periode van ca. 1947 tot en met het begin van de jaren '70 van de vorige eeuw.

Een overzicht van de geraadpleegde archiefstukken is opgenomen in *Bijlage 5*. De achterhaalde indicaties worden in *Paragraaf 2.11* beoordeeld op relevantie en herleidbaarheid.

2.7.2 NIOD INSTITUUT VOOR OORLOGS- HOLOCAUST- EN GENOCIDENSTUDIES AMSTERDAM

Aangezien er uit de literatuurcollectie bij het NIOD geen (niet reeds in de literatuurlijst opgenomen) mogelijk relevante boektitels naar voren kwamen, is het interesseveld voor dit archief naar een aantal aldaar gedeponeerde archieven verschoven. In het NIOD is het archief van '*Generalkommissar für das Sicherheitswesen en Höhere SS- und Polizeiführer*' Hanns Albin Rauter (1892-1949), die was belast met 'de openbare orde en veiligheid' in Nederland, en het archief van het Departement van Justitie tussen 1940 en 1945 geraadpleegd, respectievelijk archief 077 *Generalkommissariat für das Sicherheitswesen (Höhere SS-und Polizeiführer Nord-West), (1938) 1940-1945* en 216k *Departement van Justitie (1935) 1940-1945 (1950)*.

Een overzicht van de geraadpleegde archiefstukken is opgenomen in *Bijlage 5*. De achterhaalde indicaties worden in *Paragraaf 2.11* beoordeeld op relevantie en herleidbaarheid.

---

¹⁷ J. van Woensel, *Vrij van explosieven. De geschiedenis van het EOCL en zijn voorgangers, 1944-2004* (Meppel 2004) 107 en 142.

2.7.3 NEDERLANDS INSTITUUT VOOR MILITAIRE HISTORIE DEN HAAG

De collecties 575 Duitse verdedigingswerken en inundaties van Nederlands Grondgebied in de oorlog / Rapporten van militaire aard vanuit bezet Nederland aan Bureau Inlichtingen Londen (collectie 575) 1940-1945 van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) in Den Haag is geraadpleegd.

Een overzicht van de geraadpleegde archiefstukken is opgenomen in *Bijlage 5*. De achterhaalde indicaties worden in *Paragraaf 2.11* beoordeeld op relevantie en herleidbaarheid.

2.7.4 KADOC – KU LEUVEN

Ten behoeve van dit onderzoek is tevens een verzoek tot raadpleging van een dossier gedaan uit het archief van de Nederlandse jezuïeten, oprichters van retraitehuis Manresa. Het Archief van de Nederlandse Provincie der Jezuiten is sinds 2016 ondergebracht bij het KADOC, het Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving, te Leuven, onderdeel van de Katholieke Universiteit Leuven.

In dit archief is een dossier opgenomen met de titel *Relaas van gebeurtenissen in de oorlogstijd te Venlo door S. Segers SJ, 1949, en door Herman Moerkerk. z.j.* Gezien de Jezuitische achtergrond van het retraitehuis, beslaat dit dossier mogelijk informatie over deze locatie. Het verzoek tot raadpleging van het verslag is echter afgewezen: 'Dit oorlogsverslag bevindt zich in het archief van P. Provinciaal, en op deze stukken berust een cesuur inzake raadpleegbaarheid van 100 jaar. De verantwoordelijken van de sociëteit wensen vast te houden aan dit principe.'¹⁸

2.8 INTERNATIONALE ARCHIEVEN

ECG beschikt over gegevens uit internationale archieven welke voor dit onderzoek zijn geraadpleegd. Het betreft historische informatie afkomstig uit *The National Archives* (TNA) te Londen, *The National Archives and Records Administration* (NARA II) te College Park, Maryland en het *Bundesarchiv-Militärarchiv* (BAMA) te Freiburg im Breisgau.

2.8.1 THE NATIONAL ARCHIVES LONDEN

ECG beschikt over de *Daily Logs* van de Geallieerde *2nd Tactical Airforce* (2nd TAF – een Geallieerd luchtleger welke veelvuldig in de periode september 1944-april 1945 boven Nederland actief was) en enkele overige AIR-collecties. Deze gegevens zijn afkomstig uit *The National Archives* te Londen.

Uit deze gegevens kan in de meeste gevallen (onder andere) informatie worden gehaald omtrent de aanvalsdoelen, het verloop van de gebeurtenissen/gevechtshandelingen en de gehanteerde wapens en/of gebruikte CE.

Een overzicht van de geraadpleegde archiefstukken is opgenomen in *Bijlage 5*. De achterhaalde indicaties worden in *Paragraaf 2.11* beoordeeld op relevantie en herleidbaarheid.

---

¹⁸ E-mail correspondentie KADOC, KU Leuven – ECG van 17-08-2018.

2.8.1.1 THE NATIONAL ARCHIVES: OMGANG EN UITGANGSPUNT ONTLENEN GEGEVENS AAN DAILY LOGS

Alvorens de gegevens uit de *Daily Logs* verwerkt worden, dienen de volgende zaken opgemerkt te worden. De ervaring leert dat enige terughoudendheid bij het hanteren van de gegevens hieruit op zijn plaats is.

Coördinaat aanduidingen, informatie over bommenlast en gevechts-/ bombardementsbeschrijvingen kunnen door allerlei oorzaken niet overeenkomen met de werkelijke gebeurtenissen en/of locaties. Door middel van ander bronnenmateriaal (zoals de Operation Record Books van de betrokken RAF squadrons) en luchtfotoanalyse zal ECG trachten de (beschreven locaties van de) oorlogshandelingen te verifiëren en (indien relevant) te herleiden.

2.8.1.2 GEALLIEERDEN: NORD DE GUERRE COÖRDINATENSTELSEL

De Geallieerden hanteerden gedurende de Tweede Wereldoorlog onder andere het zogeheten Nord de Guerre coördinatenstelsel. De gegevens uit de *Daily Logs* met de eventueel daarin aangehaalde coördinaten zijn door middel van Geallieerde stafkaarten herleidbaar naar een locatie. Een met vier cijfers aangeduid coördinaat beslaat een kaartvierkant van 1000 bij 1000 meter. Indien een locatie met zes (100 meter) of acht cijfers (10 meter) wordt aangeduid, is het in de meeste gevallen mogelijk een specifiekere positie binnen het desbetreffende kaartvierkant aan te geven.

De navolgende Geallieerde stafkaart heeft betrekking op het onderzoeksgebied:

- Kaldenkirchen, sheet 4603, A.M.S. M832 (G.S.G.S. 4414) Second Edition 1944, Eastern Holland 1:25.000.

De volgende kaartvierkanten zijn bij het doornemen van de Geallieerde bronnen gehanteerd:

NORD DE GUERRE COÖRDINATEN:	
QE9108 (nabij Onderzoeksgebied)	QE9208 (nabij Onderzoeksgebied)
QE9107 (Onderzoeksgebied)	QE9207 (Onderzoeksgebied)

Tabel 2: De gehanteerde kaartvierkanten met basis coördinaat bij het doornemen van de *Daily Logs*.

Overzichtskaart 277-017-TE-03 op pagina 24 toont de locatie van de gehanteerde *Nord de Guerre*-coördinaten ter hoogte van het onderzoeksgebied.

2.8.2 NATIONAL ARCHIVES AND RECORD ADMINISTRATION

In *The National Archives and Record Administration* te College Park, Maryland, zijn van *Record Group 18: U.S. Army Air Force WWII Combat Operations Reports* en *Record Group 243: Records of the United States Strategic Bombing Survey* archiefstukken geraadpleegd.

Een overzicht van de geraadpleegde archiefstukken is opgenomen in *Bijlage 5*. De achterhaalde indicaties worden in *Paragraaf 2.11* beoordeeld op relevantie en herleidbaarheid.

2.8.3 BUNDESARCHIV-MILITÄRARCHIV

Het *Militärarchiv* is een onderdeel van het Duitse *Bundesarchiv* en is gehuisvest in Freiburg im Breisgau. Deze instelling beheert onder meer het archiefmateriaal en documenten van de Duitse strijdkrachten en het Ministerie van Defensie. Uit de periode van het *Deutsches Reich 1933-1945*, beheert het onder meer de archieven van de *Reichswehr*, *Wehrmacht* en *Waffen-SS*. Opgemerkt dient te worden dat de archieven door verschillende oorlogsactiviteiten ernstig hebben geleden. De schade aan de collecties wordt als volgt omschreven door het *Militärarchiv*:

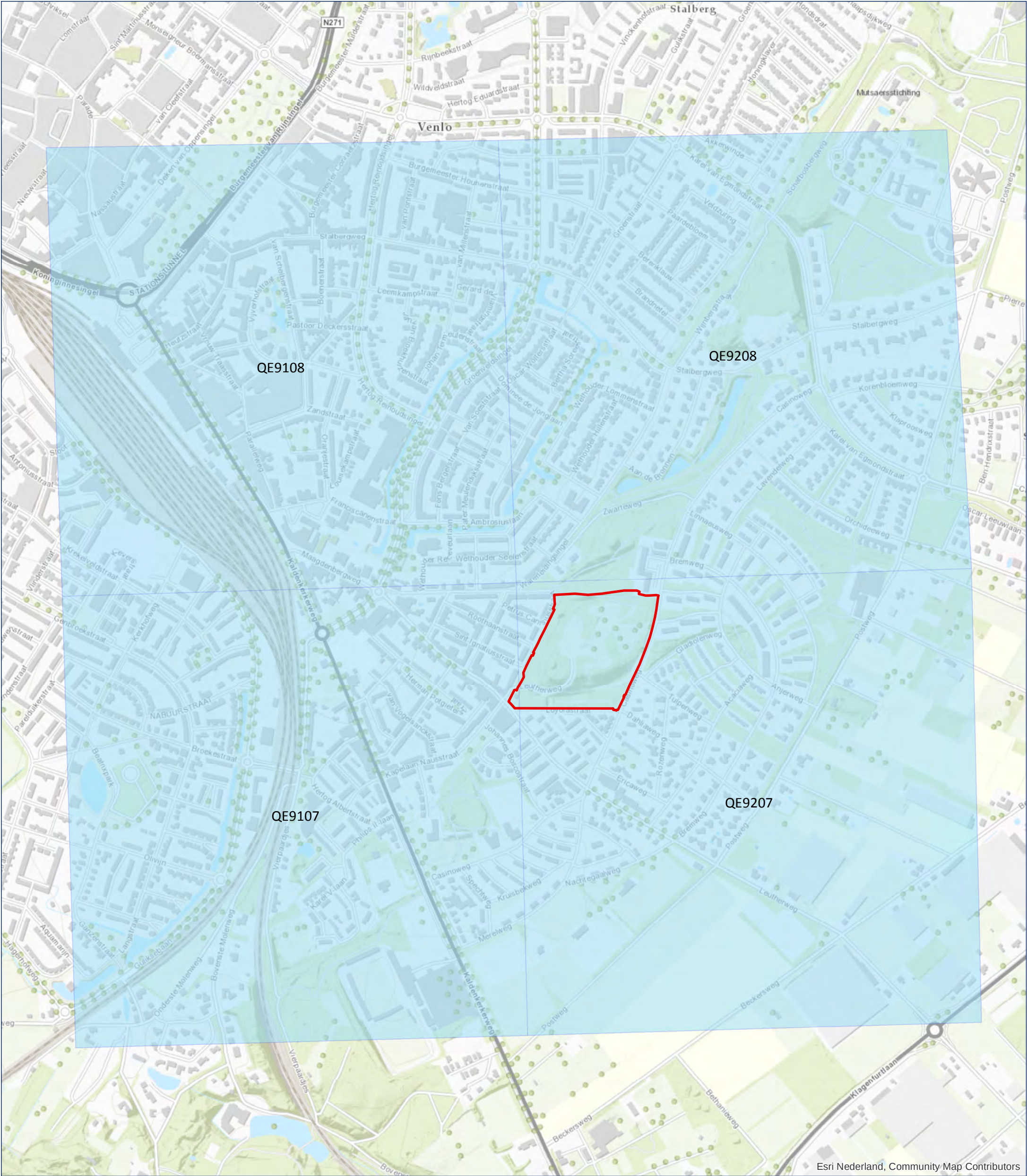
“Die Überlieferungen aus der Zeit bis 1945 haben durch Kriegseinwirkungen erhebliche Verluste erlitten. Die Unterlagen der zentralen Dienststellen der Wehrmacht und der Heeresführung, der Dienststellen und der Truppen des Heeres unterhalb der Divisionsebene sowie der Luftwaffe und der Waffen-SS sind weitgehend verlorengegangen. Dagegen haben die Masse der Kriegstagebücher der Kommandobehörden des Heeres und der Divisionsstäbe bis 1943 sowie das Archivgut der Marine den Krieg überdauert. Ebenso blieb das Archivgut der wehrtechnischen Einrichtungen und Dienststellen der Wehrmacht nahezu vollständig erhalten. Der größte Teil der Akten der Preußischen Armee wurde 1945 mit dem Brand des Heeresarchivs Potsdam vernichtet.”¹⁹

ECG heeft de beschikking over een aantal *Lageberichten* van de Duitse *Luftwaffenführungsstab* uit de periode 1940-1941. In deze rapporten, die per dag werden opgesteld, werd informatie verzameld omtrent de voortgang van de strijd in de verschillende oorlogsgebieden. Een overzicht van de geraadpleegde archiefstukken is opgenomen in *Bijlage 5*. De achterhaalde indicaties worden in *Paragraaf 2.11* beoordeeld op relevantie en herleidbaarheid.

---

¹⁹ <https://www.bundesarchiv.de/DE/Content/Artikel/Benutzen/Hinweise-zur-Benutzung/benutzen-hinweise-militaerische-unterlagen.html> (geraadpleegd: augustus 2018).

NORD-DE-GUERRE COÖRDINATEN 277-018 'MANRESA-TERREIN TE VENLO'

Esri Nederland, Community Map Contributors

Esri Nederland, Community Map Contributors

LEGENDA

 Onderzoeksgebied

DATUM:
10 AUGUSTUS 2018
PROJECT NR.:
277-018-VO-01
TEKENING NR.:
277-018-TE-03
OPDRACHTGEVER:
SYNCHROON BV

 METERS
0 2550 100 150 200

SCHAAL: 1:8.000

GETEKEND DOOR: ECG

BEZOEKADRES: Nieuweweg 212, 6603 BV Wijchen
POSTADRES: Postbus 332, 6500 AH Nijmegen
CONTACTGEGEVENS: E-mail: info@ecg-group.nl, Telefoon: 024-6452409
Copyright 2018 Explosive Clearance Group BV

2.9 GEMELDE EN GERUIMDE EXPLOSIEVEN EOD EN M.M.O.D.

Voor deze bureaustudie is ten behoeve voor verder inzicht betreffende eerdere gedocumenteerde ruimingen van Conventionele Explosieven in of nabij het onderzoeksgebied het archief van de Explosieven Opruimings Dienst Defensie (EOD) te Soesterberg bestudeerd. De EOD is eigenaar van twee archieven: het Mijneveldregister en het archief met de 'Uitvoeringsopdrachten (UO's)' – ook betiteld als 'Melding Opdracht Ruimrapportage Afdoeining (MORA's)'; de zgn. ruimrapporten. Dit laatstgenoemde archief bevindt zich in het Semi-statisch Informatie Beheer Ministerie van Defensie (SIB) te Rijswijk.

Een nadeel van deze bron is dat deze niet volledig is: over de meldingen/ruimingen tussen 1940-1944 en 1947/1948-1971 zijn bij de EOD en het SIB nauwelijks gegevens beschikbaar.

Eventuele meldingen of ruimingen van (vermoede) explosieven in of direct grenzend aan het onderzoeksgebied over de periode medio 2010-2017 zijn digitaal raadpleegbaar bij de EOD.

2.9.1 ARCHIEF UITVOERINGSOPDRACHTEN EXPLOSIEVEN OPRUIMINGSDIENST DEFENSIE

ECG heeft een overzicht van de UO's/MORA's van het onderzoeksgebied en het omliggende gebied welk in Nederland is gelegen, ontvangen.²⁰ De omschrijvingen van de locaties zijn inclusief spelfouten en dergelijke letterlijk overgenomen. Uit de praktijk is gebleken dat door de EOD en haar voorgangers het dichtstbijzijnde adres in de omgeving van de vindplaats als locatie aanduiding wordt gehanteerd. Dit kan betekenen dat het gemelde of geruimde object op een locatie (bijvoorbeeld in akkerland achter het vermelde adres) is gevonden zodat naderhand slechts bij benadering de locatie kan worden aangegeven.

Om de door de EOD opgegeven adressen en plaatsaanduidingen te lokaliseren is door ECG gebruik gemaakt van Google Earth & Maps. Er heeft beperkte controle plaatsgevonden of de hieraan ontleende adresgegevens corresponderen met mogelijk in de loop van de jaren veranderde huisnummering, straatnamen of perceelindelingen. Verder zijn te globale locatieaanduidingen en ruimingen waarbij geen CE zijn aangetroffen (bijvoorbeeld "schroot") niet meegenomen.

MELDING NR.	DATUM ²¹	LOCATIE	AANGETROFFEN
19711003	11-05-1971	Nabij Bremweg, Venlo	1x brisantgranaat.
19720799	18-04-1972	Venlo	Rapportage niet aanwezig.
19741732	18-06-1974	St. Ignatiusstraat 5, Venlo	Meerdere granaten, reeds geruimd.
19752037	13-08-1975	Waterleidingsingel 82, Venlo	1x schokbuis M117/119; 1x rookgranaat 25ponder (leeg).
19812124	13-07-1981	Kaldenkerkerweg, ter hoogte van de Kleine Heide, Venlo	1x rookgranaat van 25ponder (leeg).
19830580	12-03-1983	Bremweg 19, Venlo	1x pantsergranaat van 6ponder; 1x rookgranaat van 2" mortier.

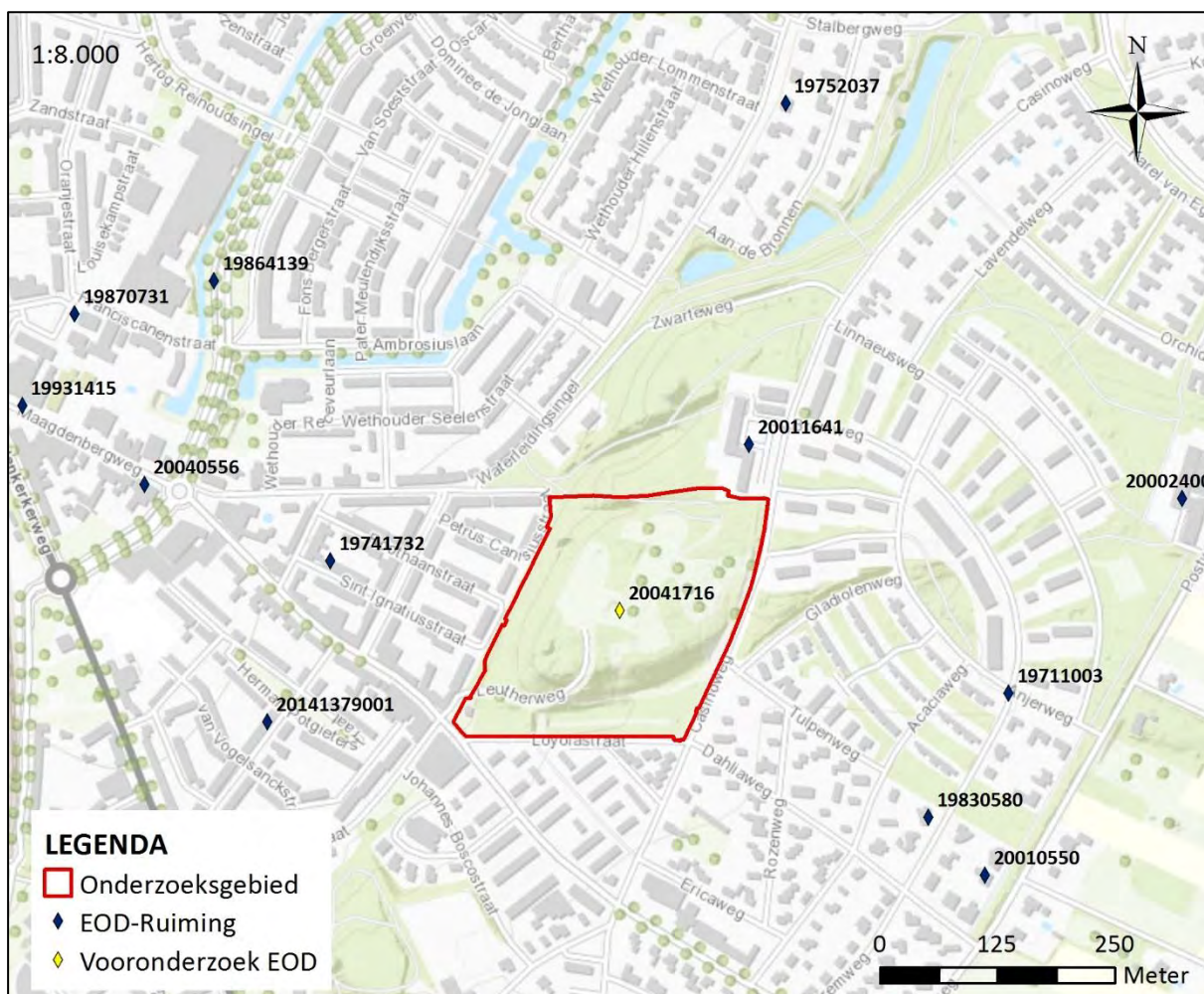
²⁰ Om een zo nauwkeurig mogelijk beeld te kunnen schetsen of een gebied bloot heeft gestaan aan een bepaald soort oorlogshandelingen (grondgevechten, beschietingen, bombardementen etc.), hanteert ECG een afbakening van 750 meter rondom het onderzoeksgebied bij het aanvragen van de meldings- en ruimrapporten.

²¹ Meldingsdatum

MELDING NR.	DATUM ²¹	LOCATIE	AANGETROFFEN
19870238	13-02-1987	adres onbekend, Venlo	Rapportage niet aanwezig.
19872542	17-09-1987	Stalbergweg 261, Venlo	Rapportage niet aanwezig.
19920619	19-03-1992	Wijnbergstraat 16, Venlo	1x bom van 100lbs (AN-M100 serie ontsteker) Amerikaans.
19931415	21-06-1993	Maagdenbergweg 15, Venlo	1x lichtgranaat van 2" mortier met restant lichtpot.
19981109	27-05-1998	Stalbergweg 94, Venlo	1x rookgranaat van 25ponder met tijdschokbuis Nr. 221, verschoten, leeg.
20002400	27-12-2000	Postweg 136, kelderbox van verzamelaar, Venlo	1x rookgranaat van 25ponder met tijdschokbuis Nr. 221, verschoten.
20010550	23-04-2001	Postweg 372, tuin, Venlo	1x brisantgranaat van 25ponder met restant ontsteker, verschoten.
20011641	13-10-2001	Casinoweg bij flat, Venlo	1x brisantgranaat van 2" mortier, met schokbuis 151/161, niet verschoten.
20040556	21-04-2004	Maagdenbergweg 28, tuin, Venlo	1x oefenhandgranaat Nr. 6.
20041716	17-11-2004	Bospark Manresa, Venlo	Betreft het vooronderzoek opgenomen in <i>paragraaf 2.4</i> .
20141379001	03-07-2014	Papegaaistraat 35, Venlo	1x Scherfhandgranaat; Mk II zonder ontsteker (US).
20150450001	09-03-2015	Kaldenkerkerweg, Venlo	1x Oefengeweergranaat; Nr 5.

Tabel 3: Meldingen en ruimingen van mogelijke conventionele explosieven in (de omgeving van) het onderzoeksgebied.

De meldingen uit het voorgaande overzicht waarvan de locatie voldoende nauwkeurig is omschreven om ze naar de huidige topografie te herleiden, zijn op de navolgende afbeelding (*figuur 5*) weergegeven. Enkele herleidbare meldingen en ruimingen zijn in de nabijheid van het onderzoeksgebied gedaan. Enkel het uitgevoerde vooronderzoek door de EOD, dat reeds in *paragraaf 2.4* is aangehaald, heeft directe betrekking op het Manresa-terrein.

Figuur 5: De naar de huidige topografie herleidbare ruimingslocaties van aangetroffen conventionele explosieven, op basis van het EOD-ruimingsarchief.

2.9.2 ARCHIEF M.M.O.D. SEMI-STATISCH INFORMATIE BEHEER MINISTERIE VAN DEFENSIE RIJSWIJK

Bij het Semi-statisch Informatie Beheer Ministerie van Defensie te Rijswijk bevindt zich eveneens het archief van de Mijn- en Munitieopruimingsdienst (M.M.O.D.). Deze dienst was in de periode 1945-1947 verantwoordelijk voor het opruimen van mijnen en achtergelaten munitie. Het archief bestaat uit meldingen, kaarten, plattegronden en ruimingrapporten uit diverse Nederlandse gemeenten.

Een overzicht van de geraadpleegde archiefstukken is opgenomen in *Bijlage 5*. De achterhaalde indicaties worden in *Paragraaf 2.11* beoordeeld op relevantie en herleidbaarheid.

2.9.3 MIJNENVELDREGISTER

Gedurende de oorlog zijn door de strijdende partijen mijnen velden ingericht. Deze velden werden voor verschillende doeleinden aangelegd: bescherming, verdediging, het stoppen of desorganiseren van de vijandelijke opmars. Daarnaast werden zogenaamde 'schijnmijnen velden' aangelegd. Een dergelijk veld bevatte geen explosieven en had ten doel de vijandelijke opmars te vertragen. Het

soort (antitank- of antipersoneelmijnen) en aantal gelegde mijnen binnen een mijnenveld was afhankelijk van de functie van het veld.

Na de oorlog zijn de mijnenvelden in Nederland (voor zover bekend) in kaart gebracht in zogenaamde “mijnenboeken”. Deze mijnenkaarten zijn in het bezit van de EOD. ECG heeft bij de EOD navraag gedaan of er voor de onderzoeksgebieden mijnenvelden zijn gedocumenteerd. Uit de door de EOD aangeleverde gegevens blijkt dat er geen geregistreeerde mijnenvelden hebben gelegen in en nabij het onderzoeksgebied.

2.10 LUCHTFOTO INTERPRETATIE

Luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog kunnen in een aantal gevallen een bruikbare bron vormen bij het vergaren van informatie betreffende de mogelijke aanwezigheid van Conventionele Explosieven.

2.10.1 DOEL VAN DE LUCHTFOTO INTERPRETATIE

Het primaire doel van de luchtfoto interpretatie is het vaststellen of een gebied zichtbaar betrokken is geweest bij oorlogshandelingen. Met andere woorden: zijn er sporen waarneembaar van kraters, stellingen (militaire werken), vernielde of beschadigde bebouwing en andere oorlogs-gerelateerde handelingen. Ten gevolge van deze constatering kan een inschatting worden gemaakt of er een verhoogde kans bestaat op het aantreffen van achtergebleven Conventionele Explosieven. Luchtfoto's kunnen in de meeste gevallen als een betrouwbare bron worden geclassificeerd, waarmee tevens indicaties geografisch herleid en geverifieerd kunnen worden.

2.10.2 METHODIEK

Er zijn meerdere typen luchtfoto's, dit heeft onder andere te maken met de opnamehoek. De meest bruikbare voor interpretatie zijn de zgn. *verticals*. Het interpreteren van deze luchtfoto's gebeurt op diverse manieren. Eenvoudig gesteld: de foto's worden zo nauwkeurig mogelijk geanalyseerd op zichtbare verstoringen die mogelijk in verband staan met oorlogshandelingen. Een aantal van de geselecteerde foto's heeft de overlapping en kwaliteit om het stereoscopisch interpreteren (creëren van diepte voor dimensionaal inzicht door middel van het gebruik beeldparen) mogelijk te maken. Vervolgens worden middels georeferentie en georectificatie (door middel van ArcGIS, versie 10.3) de luchtfoto's zo exact mogelijk gepositioneerd op een recente ondergrond om de analyseresultaten te transponeren naar de hedendaagse situatie.²²

---

²² Afhankelijk van de fotohoek (*verticals* - *split verticals* e.d.), vlieghoogte, de schaal, de gehanteerde fotolens, de beeldkwaliteit, de stabiliteit tijdens de vlucht van het fotograferende vliegtuig, de beschikbare georeferentiepunten, hoogteverschillen in het landschap en de georectificatie, treden er tijdens de georeferentie van de verschillende foto's afwijkingen (toleranties) van 5 meter tot maximaal 10 meter op. In dit onderzoek wordt een tolerantie van 10 meter gehanteerd.

2.10.3 GRENZEN EN MOGELIJKHEDEN VAN LUCHTFOTO INTERPRETATIE

Het hanteren van luchtfoto's bij explosievenonderzoek wordt sterk beïnvloed door een aantal kwaliteits- en randvoorwaarden:

- Beschikbaarheid van luchtfoto's van het gebied;
- Opnamedata;
- Beeldkwaliteit;
- Opnamehoogte en (brandpunt van) de gehanteerde lens (schaal);
- Beschikbare neveninformatie (bijv. bombardements- en aanvalsdata);
- Ondersteunende technische mogelijkheden (bijv. analoge of digitale interpretatie-systemen);
- Ervaring van het uitvoerende personeel met interpreteren/analyseren.

Daarnaast blijft een luchtfoto een momentopname van een situatie die bijvoorbeeld een week, een maand of een jaar later totaal anders zou kunnen zijn. Het is mogelijk dat een bomkrater of een loopgraaf op de ene foto wel, maar op een eerdere of latere luchtfoto niet (meer) zichtbaar is. Tussentijdse herstel- en/of dempwerkzaamheden en camouflage kunnen een vertekend/onvolledig beeld geven. Bovendien kunnen bijvoorbeeld: jaargetijden, bebouwing, schaduwwerking, wolken, puin, begroeiing en water een belemmerend effect hebben op het ontlenen van gegevens aan luchtfotografie.

Opgemerkt dient te worden dat de luchtfotoanalyse voor dit specifieke onderzoeksgebied ernstig wordt belemmerd door de dichte bebossing op het Manresa-terrein, in combinatie met het heuvelachtige karakter van het gebied. Hierdoor worden mogelijke indicaties aan het zicht onttrokken.

2.10.4 INVENTARISATIE, SELECTIE EN INTERPRETATIE VAN HET GEHANTEERDE BEELDMATERIAAL

Voor dit onderzoek is er door ECG in samenwerking met de *Luftbilddatenbank Dr. Carls GmbH* een inventarisatie uitgevoerd van beschikbare luchtopnamen in de luchtfotocollecties van Wageningen University (WUR), de Topografische Dienst te Zwolle (TOPO), *National Collection of Aerial Photography* (NCAP) - *The Aerial Reconnaissance Archives* (TARA) te Edinburgh (Schotland). Van de in deze archieven beschikbare luchtfoto's van het onderzoeksgebied zijn er in totaal 57 luchtfoto's uit de periode 1941-1945 geïnterpreteerd op indicaties van oorlogshandelingen.

In het overzicht opgenomen op de volgende pagina zijn de opnamen beschreven welke voor de luchtfoto interpretatie zijn gebruikt.²³ De waargenomen indicaties zijn opgenomen in de overzichtstabel van *Paragraaf 2.11*.

---

²³ Bij de selectie van luchtfoto's is rekening gehouden met: opnamedatum in relatie tot oorlogshandelingen, kwaliteit van het fotobeeld en de schaal.

NR.:	DATUM:	SORTIE NR.:	SCHAAL (1:x):	BEELDNUMMER(s):	KWALITEIT:	ARCHIEF:	AANTAL:
01	10-04-1941	H-832	20.000	926; 927	Matig	NCAP	2
02	02-09-1941	T-512	11.000	613; 614; 615	Goed	NCAP	3
03	10-09-1942	C-366	10.000	5188	Goed	NCAP	1
04	09-01-1943	C-829	7.400	5261	Goed	NCAP	1
05	13-05-1943	D-531	7.500	5044	Redelijk	NCAP	1
06	02-08-1943	D-948	10.000	4081; 4082	Redelijk	NCAP	2
07	15-08-1944	SAV-390A-859	26.000	2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9	Matig	NARA	8
08		SAV-390C-857	20.000	3; 4; 5; 6; 7; 8	Matig	NARA	6
09		7-2952	16.000	3128	Redelijk	NCAP	1
10		7-2984	14.000	4003; 4004; 4005	Goed	NCAP	3
11	12-10-1944	400-1281	8.400	3122	Goed	TOPO	1
12	28-10-1944	7-3531	11.000	3031; 3032	Redelijk	NCAP	2
13		106G-3409	8.500	4103; 4104	Goed	NCAP	2
14	29-10-1944	F-52-SK	18.000	125	Goed	NARA	1
15	19-11-1944	16-1371	8.000	4204	Goed	NCAP	1
16		16-1374	16.200	3009; 3010; 3012; 3013; 4024; 4025	Goed	NCAP	6
17		16-1385	16.500	3050; 3051	Goed	NCAP	2
18	26-11-1944	16-1400	8.500	4060; 4061	Goed	NCAP	2
19	03-12-1944	743 Sg L	30.000	168	Slecht	NARA	1
20	04-12-1944	16-1459	10.000	3066	Redelijk	NCAP	1
21	16-12-1944	749L	19.000	287	Goed	NARA	1
22	24-12-1944	140-1330	14.600	3004	Slecht	NCAP	1
23	25-12-1944	140-1342	13.000	3001	Matig	NCAP	1
24		400-1669	8.500	3167	Redelijk	NCAP	1
25	22-03-1945	140-1714	12.000	3053; 4036; 4037; 4038	Redelijk	NCAP	4

NR.:	DATUM:	SORTIE NR.:	SCHAAL (1:x):	BEELDNUMMER(s):	KWALITEIT:	ARCHIEF:	AANTAL:
26	10-07-1945	16-2195	11.000	4126	Redelijk	NCAP	1
27	02-09-1945	106G-LIB-295	15.000	4346	Matig	NCAP	1

Tabel 4: Selectietabel van de beschikbare, bewerkte en geanalyseerde luchtfoto's ten behoeve van het onderzoek 'Manresa-terrein te Venlo'.

2.11 OVERZICHTSTABEL OORLOGSHANDELINGEN UIT LITERATUUR, ARCHIEFMATERIAAL EN LUCHTFOTO'S

In navolgend overzicht zijn de gegevens opgenomen welke zijn achterhaald uit hiervoor opgesomde geraadpleegde literatuur, archieven en luchtopnamen. In de tabel worden de locatie beschrijvingen nader getoetst op verificatie, herleidbaarheid en relevantie tot het onderzoeksgebied

DATUM:	LITERATUUR:	NATIONALE ARCHIEVEN	INTERNATIONALE ARCHIEVEN	HERLEIDBAARHEID & RELEVANTIE ONDERZOEKSGBIED:
Vooroorlogs	Met de Duitse inval in Polen op 1 september 1939, werd de oorlogsdreiging voor Nederland groot. Het aantal schuilkelders te Venlo werd geïnventariseerd en er werden nieuwe schuilplaatsen aangelegd. Ook bij retraitsenhuis Manresa werd een Bomvrije schuilkelder ingericht. ²⁴	-	-	Uit de indicatie blijkt dat er te Manresa een schuilkelder werd ingericht. De indicatie is contextueel van aard en wijst niet op de aanwezigheid van CE.
Fliegerhorst Venlo en omgeving 1941-1944	Met de ingebruikname van het nabij het onderzoeksgebied gelegen vliegveld door de Duitsers, kwam ook de directe omgeving van het vliegveld in de invloedssfeer van dit militaire gebruik te liggen. Ook Retraitehuis Manresa werd deels gevorderd: ‘Op 15 augustus [1940] betrok een kleine [Duitse] staf de begane grond van retraitsenhuis Manresa. De paters mochten er wel blijven wonen, maar moesten naar andere delen van het gebouw verkassen. Het betrof het Lehrkommando Führerreserve Chéfs des Transportwesens (...) Manresa werd voor [dit] doel gebruikt tussen 15 augustus 1940 en eind februari 1944. (...) Eind februari 1944 werd het Lehrkommando overgeplaatst naar Swalmen.’²⁵ ‘In de omgeving van het vliegveld waren reeds eind 1940 alle grotere gebouwen gevorderd, te beginnen met het Mgr. Mutsaersoord. (...) Ook de kloosters Manresa, Bethanië, het klooster der zusters Ursulinen en het herstellingsoord Maria Auxiliatrix moesten op last van de Duitsers worden ontruimd. [...] De afdeling landbouw werd ondergebracht binnen het complex van de basis, aan de achterzijde van het klooster Manresa. Er was een stal met een twintigtal ossen voor de bewerking van de landerijen. Er werden varkens gemest en zelfs konijnen gefokt.’²⁶ Het gebouw ten noorden van het onderzoeksgebied aan de Casinoweg betrof het: ‘FLIEGERHORSTKOMMANDANTUR (...) (vanaf 1942), met daarbij de Bauleitung. (...). In dit gebouw bevonden zich diverse bureaus, eetzaal, keuken en slaapverblijven voor officieren. Het uitgeven en verlengen van passen en bewijzen, alsook de loonbetalingen aan arbeiders vonden hier plaats. Op het terrein bevonden zich ook een garage (...), een tankstation, varkenshokken en een toegangspoort van de basis. (...) Retraitehuis "MANRESA" dat deed dienst als "Wehrmachtshaus" voor onderdelen buiten de vliegbasis.’²⁷	In een plattegrond opgemaakt door het verzet van Venlo, is huize Manresa aangegeven alwaar een <i>Fliegerheim</i> aanwezig zou zijn.²⁸ Op een door het verzet opgemaakte plattegrond van het Vliegveld Venlo, daterende van 5 juli 1944 staat retraitsenhuis ‘Mauresa’ aangegeven als door Duitse Weermacht bezet.²⁹ De plattegrond met legenda is opgenomen in <i>paragraaf 2.11.1</i> in <i>figuur 6</i>.	-	Uit de indicaties blijkt dat het Manresa-terrein binnen de invloedssfeer lag van het door het Duitse leger in gebruik zijnde vliegveld te Venlo. Hiermee was ook het retraitsenhuis deels gevorderd. De bronnen variëren in opgave van het gebruik van huize Manresa; van Lehrkommando tot Fliegersheim. De gegevens vormen niet direct een indicatie voor mogelijk achtergebleven CE, maar duiden wel op de aanwezigheid van Duitse troepen op het Manresa-terrein.
DATUM:	SORTIE NR.:	SCHAAL (1:x):	BEELDDNUMMER(S):	BESCHRIJVING:
10-04-1941	H-832	20.000	926; 927	Geen sporen van militaire werken of schade aan het landschap als het gevolg van oorlogshandelingen waargenomen binnen en/of nabij het onderzoeksgebied. Overzichtstekening 277-018-TE-04 in <i>paragraaf 2.11.1</i> toont
02-09-1941	T-512	11.000	613; 614; 615	
10-09-1942	C-366	10.000	5188	

²⁴ W. Kurstjens en J. Peeters, *Oorlogskelders Venlo '39-'45* (z.p. 2015) 22-23.

²⁵ W. Sorée - *Retraitehuis Manresa, Venlosa Digi-Albums 21 (v.11-2015)* (Geraadpleegd: augustus 2018) p. 76-77.

²⁶ J. Derix, *Vliegveld Venlo: met kroniek van de luchtoorlog in Zuid-Nederland 1941-1944 Deel 1* (Horst 1990), 104-105.

²⁷ J. Derix, *Vliegveld Venlo: met kroniek van de luchtoorlog in Zuid-Nederland 1941-1944 Deel 2* (Horst 1990), 321 en 325.

²⁸ M-berichten Z406, Verklaring van tekening als bijlage M.5, G74, Nationaal Archief (NA), 2.13.71 Archieven van het Ministerie van Defensie te Londen 1940-1941 – Ministerie van Oorlog te Londen [1941-1945]; Departement van Oorlog: Bureau Londen [1945-1947], (1933) 1940-1947 (1974), inv. nr. 2106.

²⁹ 117 Vlaggen – Vliegveld Venlo 5-7-44, Nederlands Instituut voor Militaire Histore (NIMH), 575 Duitse verdedigingswerken en inundaties van Nederlands Grondgebied in de oorlog / Rapporten van militaire aard vanuit bezet Nederland aan Bureau Inlichtingen Londen, inv. nr. 194.

DATUM:	LITERATUUR:	NATIONALE ARCHIEVEN	INTERNATIONALE ARCHIEVEN	HERLEIDBAARHEID & RELEVANTIE ONDERZOEKSGBIED:
				de situatie van het onderzoeksgebied op 2 september 1941. Hierop is tevens de toegangspoort naar Fliegerhorst Venlo en het gebouw van de Fliegerhorstkommandantur aan de Casinoweg aangegeven.
09-01-1943	C-829	7.400	5261	Op de luchtopnamen is de militaire invloed sfeer van het nabijgelegen vliegveld merkbaar. Ten oosten van de Postweg en ten noordoosten van het onderzoeksgebied zijn diverse vergravingen waargenomen in de nabijheid van in militair gebruik zijnde terreinen.
13-05-1943	D-531	7.500	5044	
02-08-1943	D-948	10.000	4081; 4082	
25-02-1944	‘De aanval kwam op de vliegbasis Venlo als een volslagen verrassing. De actie werd uitgevoerd door in totaal 86 B26 Martin Marauders van de 323th Bomb-Group (...) en de 387th Bomb-Group (...) Om even over half elf ’s morgens kwamen de eerste jagers van de types Typhoon en Mustang die de aanvalsgroep escorteerden, boven de vliegbasis polshoogte nemen. Om 10.43 volgde dan het eigenlijke bombardement, waarbij de bommenwerpers in rechte lijn aanvlogen en hun bommen afwierpen. (...) In enkele minuten tijds werden 1100 tot 1200 G.P.- en splinterbommen afgeworpen. Vooral deze laatste hadden een vernietigende scherfwerking. In een lange rij doorploegden de bommen enkele gedeelten in het noorden en zuiden van het vliegveldterrein, waarbij uiteenlopende schade werd toegebracht aan enkele gebouwen, de reparatiewerf, sommige hangars en een munitieopslagplaats.(...) Bij de luchtaanval op het Venlose vliegveld kwam ook een aantal bommen buiten het doelgebied terecht, zoals in de omgeving van de Stalbergweg en de Waterleidingsingel te Venlo (...)’³⁰ Bombardement op Venlo door 88 B-26 Marauders van de 323rd - en 387th Bomber Group om 10.50 uur met 582/250 lbs General Purpose bommen en 610/100 lbs fragmentatiebommen. Getroffen werd het vliegveld, de omgeving van de Stalbergweg en de Waterleidingsingel.³¹	-	-	De Waterleidingsingel ligt langs het onderzoeksgebied. Echter bevindt zich de kruising van de Stalbergweg met de Waterleidingsingel circa 300 meter ten noorden van het onderzoeksgebied. Op de navolgende luchtopnamen zijn geen indicaties waargenomen in de nabijheid van het onderzoeksgebied die tot het bombardement van 25 februari 1944 zijn te herleiden. De indicatie wordt derhalve niet meegenomen in vervolg van het onderzoek.
15-08-1944	‘De aanvallen op Münster, Twente, Venlo en Florennes zouden worden uitgevoerd door de Third Bomb Division, waarbij de Venlose basis het doelwit zou zijn van drie Bomb Groups behorend tot de 13th Combat Wing. In totaal waren het 108 B17 “Flying Fortress” bommenwerpers die aan “Tactical Mission 194, target Airfield at Venlo” deelnamen (...) Om precies 11.48 uur trokken de toestellen van 100th Bomb Group als eerste hun bomluiken boven de vliegbasis Venlo open, gevolgd door BG 95 en BG390. Grote hoeveelheden zwarte stippen suiden onder de vliegtuigen vandaan en enkele seconden later dreunde en kraakte alles als bij een aardbeving, terwijl rook en stof in allerlei kleuren omhoog streek (...) Omdat het eerste bommentapijt te vroeg was ingezet, ontploften veel bommen in de zuidwestelijke hoek van het vliegveld en vlak daarbuiten (...) Op de Leutherberg werden vijf woningen door voltreffers volledig vernield en stierven elf mensen in de puinhopen. (...) In totaal werden 85 woningen in deze straat en in de Roothaanstraat, de Petrus Canisiusstraat, de Stalbergweg en de Maagdenberg beschadigd. Om 12.17 uur eindigde het bombardement na drie grote aanvalsgolven, zodat het aanzienlijk langer had geduurd dan tevoren was gepland. In totaal werden in deze tijd afgeworpen: 154 bommen G.P. (general purpose, algemene	‘Om 11.20 uur werd luchtalarm gegeven, waarna bommen op het gebied van de gemeente Venlo waren gekomen. De huizen aan de Leutherberg 57, 59 en 61 werden door bominslag totaal vernield. In de Roothaanstraat werd door een bominslag perceel 19 zwaar beschadigd (...) In de Petrus Canisiusstraat leden 23 huizen glasschade (...) Aan de Stalbergweg hadden bomslagen plaats met veel glasschade aan kassen (...) Achter de wasserij Zwambach aan de Maagdenberg ontplofte een bom, die alleen glasschade veroorzaakte (...) Verschillende blindgangers werden waargenomen aan de Kaldenkerkerweg 199 en aangrenzende percelen in totaal drie stuks (...), op en aan de Casinostraat in totaal zestien stuks (...), in de tuin van het Ursulinaklooster één (...), in de kassen van Munten en Hendriks tussen Herungerweg en de Koel. (...) Brandbommen werden niet waargenomen. Branden waren niet uitgebroken. Van de blindgangers (of tijdbommen) waren in de loop van de dag meerdere tot ontploffing gekomen, zodat vermoedelijk nog tien blindgangers nog niet waren ontploft. (...) In den namiddag is verder het perceel Casinoweg 154 door een tot ontploffing komende bom totaal vernield’³⁵	Interpretation Report: <i>‘Information received on the attack:</i> <i>No. Of aircraft: 104 with full fighter escort. Command: U.S. 8th Air Force. Time: 1148 x 1217 hours. Bombs: 154 x 500 lb. G.P., 260 x 250 lb. G.P., 2721 x 100 lb. G.P.</i> <i>Details of the attack:</i> <i>Twelve, possibly 14, concentrations of bursts are seen covering the airfield and its facilities including parts of the office area and the East and South dispersal areas. Approximately 150 bombs fell on the three runways and large areas of the landing ground are covered by other concentrations. Ten aircraft are visible at the time of the attack. Three of these were probably damaged by H.E. bursts</i> <i>Burst are seen on the airfield and its facilities as follows:</i> <i>HANGARS AND WORKSHOPS: Probable hits are seen on the main hangar and small buildings in the area.</i>	De indicaties in de literatuur- en archiefbronnen duiden op inslagen in de directe omgeving van het onderzoeksgebied. Zo bevinden zich de Roothaanstraat en Petrus Canisiusstraat aan de westzijde van het onderzoeksgebied en ligt de Casinoweg en Leutherberg ten zuidoosten van het onderzoeksgebied. Met behulp van navolgende luchtfotoanalyse van dezelfde dag is vastgesteld dat er inderdaad bommen van dit bombardement in de directe omgeving van het onderzoeksgebied zijn gevallen.

³⁰ Derix, *Vliegveld Venlo, Deel 2* (Horst 1990) 247-249.

³¹ T. Eversteijn, *Bombardementen en verongelukte vliegtuigen in de periode 10 mei 1940 – 5 mei 1945* (z.p. z.j.), 1909.

³⁵ Verslag betreffende Luchtalarm op 15 Augustus 1944 in de gemeente Venlo, 16 augustus 1944, Gemeentearchief Venlo (GAV), 228 Gemeentesecretarie Venlo, 1939-1945, inv. nr. 1032.

DATUM:	LITERATUUR:	NATIONALE ARCHIEVEN	INTERNATIONALE ARCHIEVEN	HERLEIDBAARHEID & RELEVANTIE ONDERZOEKSGBIED:
	vernietigingsbommen) met een gewicht van 500lb. (circa 250 kg.), 260 bommen G.P. 250 lb., en 2721 bommen G.P. 100 lb. Om 12.35 uur werd in Venlo het luchtalarm opgeheven, maar nog de hele dag hoorde men de ontploffingen van tijdbommen op en rond het vliegveld. Vanaf het begin van de actie tot 's avonds 18.00 uur bleven verkenningsvliegtuigen van het 13e RAF-squadron zich ophouden in de omgeving van het vliegveld om de aangerichte schade te fotograferen en te observeren. Bij terugkeer in Engeland werd gerapporteerd dat bij de aanval op Venlo A/F "redelijk goede resultaten" waren geboekt. Bommen waren neergekomen bij de hangars, de verblijven in de zuid- en oosthoek, de controlegebouwen en op een gedeelte van het landingsterrein. In totaal waren 12, mogelijk 14 concentraties van bominslagen waargenomen. Op de drie landingsbanen waren ongeveer 150 bomkraters geteld en van de tien waargenomen e/a (enemy aircraft, vijandelijke vliegtuigen) waren er met grote waarschijnlijkheid drie beschadigd. (...) Dat de geallieerden het vliegveld Venlo nu zo snel mogelijk wilden lam leggen, bewezen zij dezelfde avond, 15 augustus 1944, met een tweede aanval, ditmaal uitgevoerd door 8 Mosquito's die om 23.30 uur bij heldere nacht in totaal 24 500lbs bommen afwierpen. Op 21, 22, 23, 25 en 28 augustus volgden nieuwe aanvallen.'³² Bombardement door 104 B-17's van de 95th -, 100th -en 390th Bomber Group op het omstreeks 11.45 uur op Venlo. Getroffen werd de zuidwestelijke hoek van het vliegveld, hangars, verblijven in de zuid- en oosthoek, controlegebouwen, landingsterrein, de omgeving van de Leutherberg, de Roothaanstraat, de Petrus Canisiusstraat, de Stalbergweg en de Maagdenberg. In totaal werden er 154/500 lbs, 260/250 lbs en 2720/100 lbs General Purpose bommen met en zonder vertraging afgeworpen. In de avonduren omstreeks 23.30 uur volgde opnieuw een Bombardement, nu door Mosquitoes met in totaal 24/500 lbs bommen.³³ 'Op dinsdag 15 augustus, volgde een zware Amerikaanse aanval met B-17's viermotorige bommenwerpers. Tijdens de aanval vielen aan de rand van het vliegveld bommen op een woonwijk aan de Leutherberg, waarbij 10 mensen de dood vonden.'³⁴	Dagrapport Hoofd Luchtbeschermingsdienst: Melding van bominslagen, onder andere op Maagdenberg en de Kaldenkerkerweg.³⁶	2. <i>AIRCRAFT: Three medium aircraft, 2 on the South side and on the North side, were probably damaged during the attack by near H.E. bursts.</i> 3. <i>DISPERSALS: Five, possibly six, concentrations of 50 bursts each, extend from the landing ground into the South dispersal area. Hits are on one shelter. Also, four concentrations of bursts are seen in the East dispersal area. Taxi-tracks in these areas were probably damaged. Two shelters probably damaged by near hits.</i> 4. <i>LANDING GROUND: Approximately 350 bursts are seen blanketing all but the N.W. corner of the landing ground. (...)</i> 5. <i>OTHER FACILITIES: Hits are seen near the central tarmae and also in the office buildings area. Five near hits are seen on the fuel dump on the East side of the airfield</i> <i>Other bursts: Other groups and concentrations of bursts are seen extending west from the landing area into open fields and near the Barracks area.'</i>³⁷ In het primaire bronnenmateriaal wordt vermeld dat de 95th, 100th en 390th Bomb Group vliegveld Venlo hebben gebombardeerd. Op deze dag hadden zij de volgende kalibers met bijbehorende ontstekers bij zich: 100lbs HE, .025 tail 100lbs HE, 6 hr – 24 hr tail 100lbs HE, .1 nose, .025 tail 100lbs HE, 12hr – 24 hr tail 100lbs HE, .01 tail 250lbs HE, 6 hr – 24 hr tail 250lbs HE, .025 tail 500lbs HE, 1 hr – 12 hr tail 500lbs HE, .025 tail 500lbs HE, .1 nose, .01 tail De afwerphoogte lag rond de 2000 voet.³⁸	
DATUM:	SORTIE NR.:	SCHAAL (1:X):	BEELDNUMMER(S):	BESCHRIJVING:
15-08-1944	7-2952	16.000	3128	Deze foto is vóór het bombardement vervaardigd dat deze dag werd uitgevoerd.
	SAV-390A-859	26.000	2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9	De luchtopnamen betreffen strikefoto's van het Geallieerde bombardement dat op deze dag werd uitgevoerd op het vliegveld. Foto 7 toont neerkomende bommen ca. 200 meter ten westen van het onderzoeksgebied. Het inslagenpatroon loopt van zuidwest naar noordoost en treft diverse panden in de wijk Leutherberg.
	SAV-390C-857	20.000	3; 4; 5; 6; 7; 8	

³² Derix, *Vliegveld Venlo, Deel 2*, 286-288; zelfde strekking: H. Levels en M. Munnicks, *Waar blijven de bevrijders! 'Frontperiode Noord- en Midden-Limburg' September – oktober 1944 van hoop naar wanhoop* (Roermond 2016) 414.

³³ Eversteijn, *Bombardementen en verongelukte vliegtuigen*, 2110.

³⁴ H. Keulards, *Bombardementen op de Maasbruggen te Venlo : oktober-november 1944* (Venlo 1984) 20.

³⁶ Dagrapport no. 1565 Hoofd Luchtbeschermingsdienst, 16 augustus 1943, GAV, 228 Gemeentesecretarie Venlo, 1939-1945, inv. nr. 1029.

³⁷ Derix, *Vliegveld Venlo, Deel 2*, K2.

³⁸ Bombing Resarch Unit target no. ZH-71 Venlo Airfield, NARA, Record Group 243: Records of the United States Strategic Bombing Survey, Damage Assessment Reports, inv. nr. 160 (DSC08412).

DATUM:	LITERATUUR:	NATIONALE ARCHIEVEN	INTERNATIONALE ARCHIEVEN	HERLEIDBAARHEID & RELEVANTIE ONDERZOEKSGBIED:
	7-2984	14.000	4003; 4004; 4005	Op de foto's zijn grote aantallen inslagkraters waarneembaar afkomstig van het bombardement. Binnen de directe omgeving zijn echter geen inslagkraters waargenomen. Overzichtstekening 277-018-TE-05 in <i>paragraaf 2.11.1</i> toont een vergelijking van de drie fotomomenten van deze dag, voor, tijdens en na het bombardement. In de literatuur- en archiefgegevens werd ook vermeld dat Rothaanstraat 19 door een bomtreffer zware schade had opgelopen. De omliggende panden in de straat en aan de noordelijk gelegen Petrus Canisiusstraat hadden allen glasschade geleden. Op luchtopnamen van tijdens en na het bombardement van deze dag zijn ter hoogte van Rothaanstraat 19 echter geen sporen van bominslag waar te nemen. Ook op de eerst navolgende luchtopname die bij ECG voorhanden is (zie rij 12-10-1944), is geen schade of sporen door bominslag waargenomen. Ook Casinoweg 154 zou door een later ontplofte bom zijn vernield, bleek uit archiefgegevens. Op het moment van nemen van de foto's van runnummer 7-2984 is hier nog geen inslagkrater waarneembaar. Op de eerst navolgende luchtopname die bij ECG voorhanden is (zie rij 12-10-1944), zijn op deze locatie wel bominslagen waargenomen.
Begin september 1944 – Maas-Stellung	'Begin september 1944 werd al duidelijk dat de Duitsers niet van plan waren de oostelijke Maasoever zonder meer prijs te geven. Zij besloten namelijk de Maas in noord- en Midden-Limburg op te nemen in de Westwall, de verdedigingslinie langs de Duitse westgrens. Dit had tot gevolg dat het strookje Limburg tussen de rivier en de grens "politisch und verwaltungsmässig" werd ingelijfd bij Duitsland. Alle mannen tussen zestien en zestig jaar werden opgeroepen mee te werken aan de aanleg van verdedigingswerken (...)'³⁹ 'Deze Maas-Rur-Stellung ging in de omgeving van Venlo over in de Maas-Stellung. Vanuit de stellingen rondom Venlo liep de Maas-Rur-Stellung in zuidoostelijke richting verder richting Jammerdaalsche Heide en Tegelen richting de Duitse grens. (...) Voor het grootste gedeelte kon deze verdedigingslinie als "boslinie" worden aangemerkt. Dit betekende dat de verdedigingslinie niet of moeilijk zichtbaar was tijdens de verkenningsvluchten van de Geallieerden. Daarentegen bestond de "vijandelijke, Geallieerde zijde" uit open overzichtelijk terrein waarin elke beweging makkelijk waarneembaar was terwijl de Duitsers in het bos zate, goed gecamoufleerd.'⁴⁰	In een schets, opgemaakt door het verzet, is de tankgracht aangegeven die langs huize 'Manresa' loopt. Op de schets is te zien dat de tankgracht langs de Loyolastraat (voorheen Leutherberg) oploopt tot de hoek van de toeganspoort naar Manresa (voorheen hoek Leutherberg-Retraitelaan). Aldaar buigt de tankgracht over het terrain van Manresa richting het noorden.⁴¹ De schets is weergegeven in <i>figuur 7</i> opgenomen in <i>paragraaf 2.11.1</i>. Op een <i>Defence Overprint</i> van 23 november 1944, een kaart waarop de Geallieerde legers aan de hand van fotoanalyse en elders verkregen inlichtingen Duitse stellingen hebben ingetekend, staan de tankgracht (lijn met driehoeken) en loopgraven (zigzaglijnen) nabij en op het terrein van Manresa ingetekend.⁴² De kaart is weergegeven in <i>figuur 8</i> opgenomen in <i>paragraaf 2.11.1</i>.	-	Aan de hand van de literatuur- en archiefgegevens blijkt dat er binnen en nabij het onderzoeksgebied diverse loopgraven hebben gelegen, behorende tot de <i>Maas-Stellung</i>. Tevens liep er langs en over het terrein van Manresa een tankgracht. Aan de hand van navolgende luchtopnamen wordt getracht de ligging van de verdedigingswerken specifiek te bepalen.
05-09-1944	Deze dag werd de vliegbasis Venlo door Duitse troepen ontruimd: 'Terwijl de basis werd leeggehaald, begonnen Sprengkommando's onder bevel van Waffen-Inspektor H. Stahn met het stelselmatig opblazen en in brand steken van de gebouwen. Als eerste vloog om 11.00 uur in de morgen het fraaie casino met al zijn verworven nachtjacht-trofeeën de lucht in, gevolgd door het Agnespaviljoen in de nabijheid van het Mgr. Mutsaersoord. (...) Burgers moesten de Sprengkommando's assisteren die dagen nodig hadden om alle hangars,	-	-	De indicatie is contextueel van aard. Met het vertrek van de vliegbasis, verdween de directe dreiging van grootschalige bombardementen.

³⁹ R. Camps e.a., *De oorlog in Noord-Limburg: terug in de tijd 1940-1990* (Venlo 1991) 69-70.

⁴⁰ Levels, *Waar blijven de bevrijders!*, 280.

⁴¹ Stellingen te Venlo, oktober 1944, NIMH, 575 Duitse verdedigingswerken en inundaties van Nederlands Grondgebied in de oorlog / Rapporten van militaire aard vanuit bezet Nederland aan Bureau Inlichtingen Londen, inv. nr. 496.

⁴² Defence Overprint Sheet G (Rhine), Edition of 23 nov 44, The National Archives (TNA), WO 171 War Office: Allied Expeditionary Force, North West Europe (British Element): War Diaries, Second World War, inv. nr. 226.

DATUM:	LITERATUUR:	NATIONALE ARCHIEVEN	INTERNATIONALE ARCHIEVEN	HERLEIDBAARHEID & RELEVANTIE ONDERZOEKSGBIED:
	werkplaatsen, munitielagers en commandocentrales, voor zover die niet door bombardementen waren verwoest, op te blazen en in brand te steken. Alleen de verkeerstoren en de bunkers bleven staan omdat de betonconstructie te sterk was. ⁴³			
DATUM:	SORTIE NR.:	SCHAAL (1:x):	BEELDNOMMER(s):	BESCHRIJVING:
12-10-1944	400-1281	8.400	3122	Op deze luchtopname zijn de verdedigingswerken behorende tot de Maas-Stelling waarneembaar. Langs de west en zuidzijde van het onderzoeksgebied is een tankgracht aangelegd. Tevens zijn er diverse loopgraven door het onderzoeksgebied verwezenlijkt. De dikke bebossing op het Manresa-terrein bemoeilijkt de exacte tracés van de loopgraven te achterhalen. Aan de Casinoweg zijn tevens diverse schuttersputten te zien. Nabij het voormalige gebouw van de Fliegerhorstkommandantur zijn wapenopstellingen ingericht. Ten oosten van de Casinoweg zijn twee inslagkraters van afwerpmunitie waar te nemen, te herleiden tot het bombardement van 15 augustus 1944. Ter hoogte van Rothaanstraat 19 is geen schade van een bominslag waarneembaar. Overzichtstekening 277-018-TE-06 in <i>paragraaf 2.11.1</i> toont de locatie van de Rothaanstraat en twee inslagkraters aan de Casinoweg ten opzichte van het onderzoeksgebied. Ook zijn de voorgenoemde loopgraven en tankgracht te zien.
28-10-1944	7-3531	11.000	3031; 3032	
	106G-3409	8.500	4103; 4104	
29-10-1944	F-52-SK	18.000	125	
10-11-1944	-	‘(...) om 3 uur een drietal bommen geworpen uit een vliegtuig van zeer groote hoogte, welke terecht kwamen achter de uiterste woningrij op de Leutherberg ca. 50 m verder in de richting der Groote Heide en daar ontploften midden tusschen een paar hutten, welke als noodwoningen of vluchtplaatsen betrokken schijnen te zijn geworden.’ ⁴⁴ ‘15 uur bominslag Leutherberg. 0.30 bominslag Waterleidingsingel.’ ⁴⁵	-	De locatieomschrijvingen Leutherberg en Waterleidingsingel zijn tot de omgeving van het onderzoeksgebied te herleiden. De vermeende bom aan de Waterleidingsingel is echter bij nummer 4 neergekomen en daarmee op een dergelijke afstand van het onderzoeksgebied dat de indicatie geen gevolgen heeft voor de uitkomsten van het onderzoek. De bommen die aan de Leutherberg zijn neergekomen zijn niet herleidbaar tot een specifieke locatie. De locatie kon niet worden achterhaald middels de geanalyseerde luchtopnamen. Er zijn geen gegevens achterhaald waaruit blijkt dat het onderzoeksgebied bij de gebeurtenis is betrokken.
11-11-1944	-	‘Hedenmorgen tegen ca. 0.30 werd uit een vliegtuig een bom geworpen, welke de woning vernielde van Titulaer Waterleidingsingel 4 alhier.’ ⁴⁶ ‘Om drie uur hedenmiddag is een granaat komende uit het Westen over de stad gekomen en ontploft op den Leutherberg (...) Ze is ontploft ca 50 meter van de bebouwde uiterste huizen van de Leutherberg af in de richting van het vliegveld, tusschen twee keten in.’ ⁴⁷ ‘Politieluitenant komt terug met mededeeling dat het kleine splinterbommen geweest zijn uit een hoog vliegend vliegtuig en als aanval op de Heide bedoeld zal zijn.’ ⁴⁸	-	
DATUM:	SORTIE NR.:	SCHAAL (1:x):	BEELDNOMMER(s):	BESCHRIJVING:
19-11-1944	16-1371	8.000	4204	Ook op deze foto's zijn de Duitse verdedigingswerken waarneembaar binnen en nabij het onderzoeksgebied. Overzichtstekening 277-018-TE-07 in <i>paragraaf 2.11.1</i> toont het onderzoeksgebied op 19 november 1944 (sortie 16-1371). Hierop zijn de vele loopgraven waarneembaar die
	16-1374	16.200	3009; 3010; 3012; 3013; 4024; 4025	
	16-1385	16.500	3050; 3051	
26-11-1944	16-1400	8.500	4060; 4061	

⁴³ Derix, *Vliegveld Venlo, Deel 2*, 293.

⁴⁴ Verslag Bominslag van 10-11-44, Cmdt Luchtbeschermingsdienst Venlo, GAV, 228 Gemeentesecretarie Venlo, 1939-1945, inv. nr. 1032.

⁴⁵ Dagrapport commandant Luchtbeschermingsdienst 10-11-1944, GAV, 228 Gemeentesecretarie Venlo, 1939-1945, inv. nr. 1030.

⁴⁶ Verslag Bominslag van 11-11-44, Cmdt Luchtbeschermingsdienst Venlo, GAV, 228 Gemeentesecretarie Venlo, 1939-1945, inv. nr. 1032.

⁴⁷ Rapport Cmdt van den Ibd, Venlo 11-10-1944, GAV, 228 Gemeentesecretarie Venlo, 1939-1945, inv. nr. 1032.

⁴⁸ Aanvullend Rapport inzake vermeende granaatinslag op Leutherberg, Cmdt van den Ibd, Venlo 11-10-1944, GAV, 228 Gemeentesecretarie Venlo, 1939-1945, inv. nr. 1032.

DATUM:	LITERATUUR:	NATIONALE ARCHIEVEN	INTERNATIONALE ARCHIEVEN	HERLEIDBAARHEID & RELEVANTIE ONDERZOEKSGBIED:
				langs en door het onderzoeksgebied lopen. Ook de tankgracht is aangegeven, alsmede de nabij gelegen schuttersputten en wapenopstellingen.
26-11-1944	-	‘Blindgänger granaten gemeldet. (...) Leutherberg 20’ ⁴⁹	-	Leutherberg 20 verwijst mogelijk tot de omgeving van het onderzoeksgebied. Er zijn echter geen gegevens voorhanden waarmee de indicatie tot een specifieke locatie te herleiden is.
3 December 1944 – 1 maart 1945 Frontperiode Venlo	Nadat Blerick op 3 december was bevrijd, waagden de Britse troepen het niet om de oostelijke oever van de Maas te bereiken. De frontlijn in Noord-Limburg bleef het grootste deel van de winter roerloos langs de Maas liggen. Vrijwel dagelijks vonden er wederzijds beschietingen plaats. ‘Hoewel Venlo vanaf november binnen reikwijdte van het Geallieerde geschut lag en incidenteel geconfronteerd werd met granaatinslagen, steeg het aantal beschietingen van de stad pas begin december aanzienlijk. Er ging nauwelijks een dag voorbij dat de stad niet werd beschoten. Diverse malen is er sprake van beschietingen van de Kaldenkerkerweg, station en spoorlijn, de spoorwegovergang bij de Onderste Molen en de Vierpaardjes.’⁵⁰ ‘Venlo had het inderdaad zwaar te verduren gehad. In oktober en november 1944 waren de Maasbruggen dertien maal door geallieerde vliegtuigen gebombardeerd. Nadien had de stad gedurende drie maanden onder granaatvuur gelegen. (...) In Venlo waren de ongeveer 14.000 achterblijvers geconcentreerd in de oostelijke stadswijken, die relatief weinig hadden geleden.’⁵¹ ‘Eind november lag de gehele oostelijke Maasoever onder aanhoudend geallieerd granaatvuur, zodat de bevolking [van Venlo] veel tijd in schuilkelders moest doorbrengen. (...) Voor de bevolking op de oostelijke Maasoever werd de situatie ondertussen [begin december] met de dag ondraaglijker. De razzia’s hielden aan en de beschietingen door de geallieerde artillerie eisten tientallen levens en richtten grote verwoestingen aan.’⁵² ‘Het retraits huis Manresa in Venlo is tijdens de oorlog steeds bezet geweest door Duitsers en vervolgens door geallieerden. Tijdens de zware strijd over de Maas hebben de jezuïeten twee maanden in de schuilkelders moeten doorbrengen.’⁵³	Mevrouw M. Geelen-Gompertz, vrouw van een huisarts en wonende aan de Kaldenkerkerweg 45 te Venlo, beschrijft in haar dagboek de periode dat Venlo frontstad was en dagelijks granaatvuur te verduren kreeg. De meldingen die tot nabij het onderzoeksgebied zijn te herleiden, zijn hieronder uiteengezet: 29 nov 44: In de avond moest Vader weer komen in de Dr. Derxstraat en de Papagaaistraat waar 4 personen door granaatscherven gewond werden. (...) 1 dec 44: Vanmiddag vielen er weer veel te veel raketten in de buurt. In de Ursulinestraat werd een jongen doodelijk getroffen (...) 2 dec 44: Veel granaatvuur, zoodat we ongeveer den heelen dag in de kelder doorbrengen. (...) 3 dec 44: Om half 6 worden we wakker door het ontploffen van granaten in de omgeving. De heeren en fam. Komen in de kelder, want er begint een hevig trommelvuur. Steeds weer ontploffen de granaten dichtbij. (...) Op den duur na een uur of 5 wordt het wel rustiger maar toch komen er steeds granaten (...) Er is een groote scherf door de voordeur en door het raam van de badkamer gekomen. (...) 4 dec 44: Overal in de buurt zijn granaattrechters van gisteren. In de v. Bommelstraat bij de Vier Paardjes is een granaat op huis gekomen (...) 5 dec 44: Bij Leenen op Leutherberg hebben ze een niet ontplofte granaat in de bijkeuken gehad. (...) 13 dec 44: In de loop van den morgen begonnen de batterijen aan het Buskespaadje verschrikkelijk te bulderen en ’t duurde maar steeds door. Het was al ongeveer etenstijd toen de Engelschen gingen antwoorden. In het begin vielen de granaten nog niet zoo dichtbij, maar [later] lap op klap volgde, alles rondom of op het huis (...) de bovenste kamers zijn nu een ruïne. 19 dec 44: vanmiddag vielen er opeens zware granaten. Aangezien we in het schootsveld van die batterij liggen, kwamen er ook hier granaten terecht. (...) 21 dec 44: Bij de Ursulinen kwam een granaat terecht(...) Hierna evacueert de familie.⁵⁴ In het Gemeentearchief Venlo zijn diverse aangiften van schade aan onroerende goederen aangetroffen betreffende gemeente-eigendommen. De relevante opgaven zijn hier opvolgend weergegeven:	-	Uit de indicaties blijkt dat Venlo vanaf december 1944 tot en met maart 1945 in het frontgebied heeft gelegen. Deze tijd ging gepaard met dagelijkse beschietingen over en weer, variërend in intensiteit. In de archieven zijn diverse schade-opgaven aangetroffen die wijzen op schade door geschuts munitie in de omgeving van het onderzoeksgebied. Deze locaties bevinden zich echter op een dergelijke afstand van het onderzoeksgebied dat de gegevens geen directe indicaties vormen voor het onderzoeksgebied. Middels navolgende luchtopnamen dient te worden bepaald of het onderzoeksgebied betrokken is bij deze indicatie.

⁴⁹ Opgave blindgangers granaten 26-11-1944, GAV, 228 Gemeentesecretarie Venlo, 1939-1945, inv. nr. 1032.

⁵⁰ ECG BV, *Addendum probleeminventarisatie naar het risico op het aantreffen van Conventionele Explosieven in de onderzoeksgebieden: ‘Geluidsschermentracés Venlo extra scope 2 schermen’*, Documentcode: 235-011-PL-01 (Wijchen juni 2012).

⁵¹ R. Camps, *Venlo vijftig jaar bevrijd: In opdracht van het gemeentebestuur samengesteld ter herinnering aan de bevrijding van Blerick in 1944 en van Venlo in 1945* (Venlo 1995) 55-56.

⁵² Camps, *De oorlog in Noord-Limburg*, 69-70; Melding granaatvuur: M. van Lokven en H. Hermesen, *Drie bewogen maanden (oktober, november, december 1944) in Venlo* (Venlo 2008) 40-95.

⁵³ P. Begheyn SJ, ‘De Nederlandse jezuïeten tijden de Tweede Wereldoorlog’, In: C. Dols, J. van Gennip en L. Savenije (red.), *Dienstbaar onder vuur, Religieuzen en de Tweede Wereldoorlog* (Hilversum 2016) 77-94, aldaar 87.

⁵⁴ Dagboek (kopie) van M. Geelen-Gompertz 1944/1945, GAV, OV7 Oorlogsdocumentatie Venlo, 1931-1947, Doos 13, inv. nr. 1-1.

DATUM:	LITERATUUR:	NATIONALE ARCHIEVEN	INTERNATIONALE ARCHIEVEN	HERLEIDBAARHEID & RELEVANTIE ONDERZOEKSGBIED:
		Kaldenkerkerweg 68, voormalig Kringhuis NSB, Venlo. Schade Sept, 1944 – Maart 1945 door Bomexplosie en granaatvuur. Schadebedrag: f 5019,41.⁵⁵ Kaldenkerkerweg 78, Venlo. Schade Sept, 1944 – Maart 1945 door Bomexplosie en granaatvuur. Schadebedrag: f 3285,70.⁵⁶ Leutherweg 42, Venlo. Schade Oct, 1944 – Maart 1945 door Bomexplosie en granaatvuur. Schadebedrag: f 1447,74.⁵⁷ In de specificering staat dat er aan de buitengevel ‘Scherfgaten’ moeten worden dichtgemetseld en bijgepleisterd.⁵⁸ Tevens zijn in het archief van Gemeentewerken Venlo diverse dossiers aangetroffen betreffende oorlogsschadeherstel van 121 gemeentewoningen aan de Leutherberg. De aard der schade wordt niet expliciet benoemd. Wel dienen er bij de woningen aan de Leutherberg stenen te worden uitgehakt en opnieuw te worden aangebracht aan de buitengevel en zijn er een groot aantal daken beschadigd.⁵⁹ In 1949 werd een aangifte van schade gedaan van de R.K. Bijzondere Lagere school aan de Leutherweg 8 te Venlo. Dit pand had door bom-explosie en granaatvuur tussen september 1944 en maart 1945 voor f 18982,- schade geleden. Uit het gespecificeerd schaderapport blijkt dat onder meer de deels weggeslagen gevel diende te worden gerepareerd, het gehele pannendak hernieuwd moest worden en diverse beschadigde en ontbrekende stenen aan de buitengevels moesten worden vervangen.⁶⁰ Ook de R.K. Bijzondere Lagere school aan de Ursulinenstraat 45 deed in 1949 aangifte van f 9840,- schade door bom-explosie en granaatvuur geleden tussen september 1944 en maart 1945.⁶¹ In 1948 had het hoofd Wederopbouw de schade reeds toegelicht in een verzoek tot herstel: ‘De kap, het metselwerk der gevels en de goten zijn beschadigd door bomscherven. Het binnen-stucadoorwerk heeft door scherfwerking, water en trilling van het gebouw schade gekregen. (...)’⁶²		
DATUM:	SORTIE NR.:	SCHAAL (1:x):	BEELDNUMMER(S):	BESCHRIJVING:
03-12-1944	743 SG L	30.000	168	De luchtopnamen, van wisselende kwaliteit, zijn vervaardigd in de eerste maand dat Venlo tot het frontgebied ging behoren. De Duitse verdedigingswerken zijn nog steeds goed waarneembaar binnen en nabij het onderzoeksgebied. Op diverse locaties ten westen van het onderzoeksgebied zijn inslagen van geschutsmunitie waarneembaar. Deze bevinden zich echter op een grote afstand van het onderzoeksgebied (ca. 250m). Er zijn geen inslagen direct nabij het onderzoeksgebied waargenomen.
04-12-1944	16-1459	10.000	3066	
16-12-1944	749L	19.000	287	
24-12-1944	140-1330	14.600	3004	
25-12-1944	140-1342	13.000	3001	
	400-1669	8.500	3167	

⁵⁵ Aangifte van schade aan onroerende goederen Formulier B, Pand Kaldenkerkerweg No. 68, Venlo, oktober 1949, GAV, 55 Gemeentewerken Venlo, 1906-1993, inv. nr. 175.

⁵⁶ Aangifte van schade aan onroerende goederen Formulier B, Pand Kaldenkerkerweg No. 78, Venlo, oktober 1949, GAV, 55 Gemeentewerken Venlo, 1906-1993, inv. nr. 175.

⁵⁷ Aangifte van schade aan onroerende goederen Formulier B, Woning Leutherweg No. 42, Venlo, oktober 1949, GAV, 55 Gemeentewerken Venlo, 1906-1993, inv. nr. 176.

⁵⁸ Begroting voor het herstel van de oorlogsgeweldschade aan het pand Leutherweg No. 42 te Venlo, GAV, 55 Gemeentewerken Venlo, 1906-1993, inv. nr. 176.

⁵⁹ Bestek II, V, VI, XI, XIII, XIV en XV Dienst 1946, GAV, 55 Gemeentewerken Venlo, 1906-1993, inv. nr. 563, 565 t/m 569.

⁶⁰ Opgave en herstel van schade aan de Sint Antoniuschool en Sint Franciscusschool aan de Leutherweg en de Casinostraat en de hierover gevoerde correspondentie, 1946-1979, GAV, 55 Gemeentewerken Venlo, 1906-1993, inv. nr. 1657.

⁶¹ Aangifte van schade aan onroerende goederen Formulier B, Gebouw St. Angelaschool, Venlo 1949, GAV, 55 Gemeentewerken Venlo, 1906-1993, inv. nr. 1701.

⁶² Brief betreffende: Herstel St. Angelaschool, Venlo. 5 maart 1948, GAV, 391 Gemeentewerken Venlo Onderdeel Plaatselijk Bureau Wederopbouw, 1945-1954, inv. nr. 2281.

DATUM:	LITERATUUR:	NATIONALE ARCHIEVEN	INTERNATIONALE ARCHIEVEN	HERLEIDBAARHEID & RELEVANTIE ONDERZOEKSGBIED:
05-02-1945	-	E/1045/45. Netherlands Intelligence Department. Interrogated person: S.S., age: 36 years. Informant crossed the lines near VLODROP with special orders. Inf. on his journey sa wand heard: informed by reliable friend: 1. Fieldgun-positions at VENLO, close to “Manresa-Institution” ⁶³	-	Uit een verslag van een informant blijkt dat er geschutopstellingen nabij Manresa hebben gestaan. Er zijn geen gegevens achterhaald waarmee een locatie kan worden achterhaald. De indicatie is derhalve niet herleidbaar tot het onderzoeksgebied.
Bevrijding Venlo 28-02-1945 t/m 01-03-1945	‘Op 1 maart was het eindelijk zover. De geallieerden maakten zich vrijwel zonder slag of stoot meester van Venlo. Zij kwamen niet van over de Maas, zoals iedereen had verwacht. Venlo werd opmerkelijk genoeg vanuit Duitsland, als het ware via de achterdeur, Bevrijd.’ ⁶⁴ De Duitse troepen hadden zich enige dagen eerder uit Venlo teruggetrokken. Er vonden enkele schermutselingen plaats met achtergebleven Duitsers, waardoor de Amerikanen pas de volgende dag heel Venlo hadden uitgekamd. Er werden circa 130 krijgsgevangenen gemaakt. ⁶⁵ ‘Bij het binnentrekken van de Amerikanen op 28 februari 1945 bleek het huis leeggeplunderd. Wat de Duitsers hadden overgelaten, stalen de Amerikanen.’ ⁶⁶	-	-	Indicatie duidt op de bevrijding van Venlo. Bij de bevrijding zijn de Amerikanen het onderzoeksgebied gepasseerd. In de indicatie worden geen gegevens vermeld die tot verdacht gebied kunnen leiden.
DATUM:	SORTIE NR.:	SCHAAL (1:x):	BEELDNUMMER(s):	BESCHRIJVING:
22-03-1945	140-1714	12.000	3053; 4036; 4037; 4038	Deze luchtopnamen zijn allen na de bevrijding vervaardigd. De Duitse verdedigingswerken en Geallieerde bominslagen zijn nog zichtbaar, maar er worden reeds herstelwerkzaamheden uitgevoerd. Er zijn geen inslagen van geschutsmunitie waargenomen binnen of direct nabij het onderzoeksgebied.
10-07-1945	16-2195	11.000	4126	
02-09-1945	106G-LIB-295	15.000	4346	

Tabel 5: Overzichtstabel oorlogshandelingen/indicaties met verwijzingen naar (de omgeving van) het onderzoeksgebied.

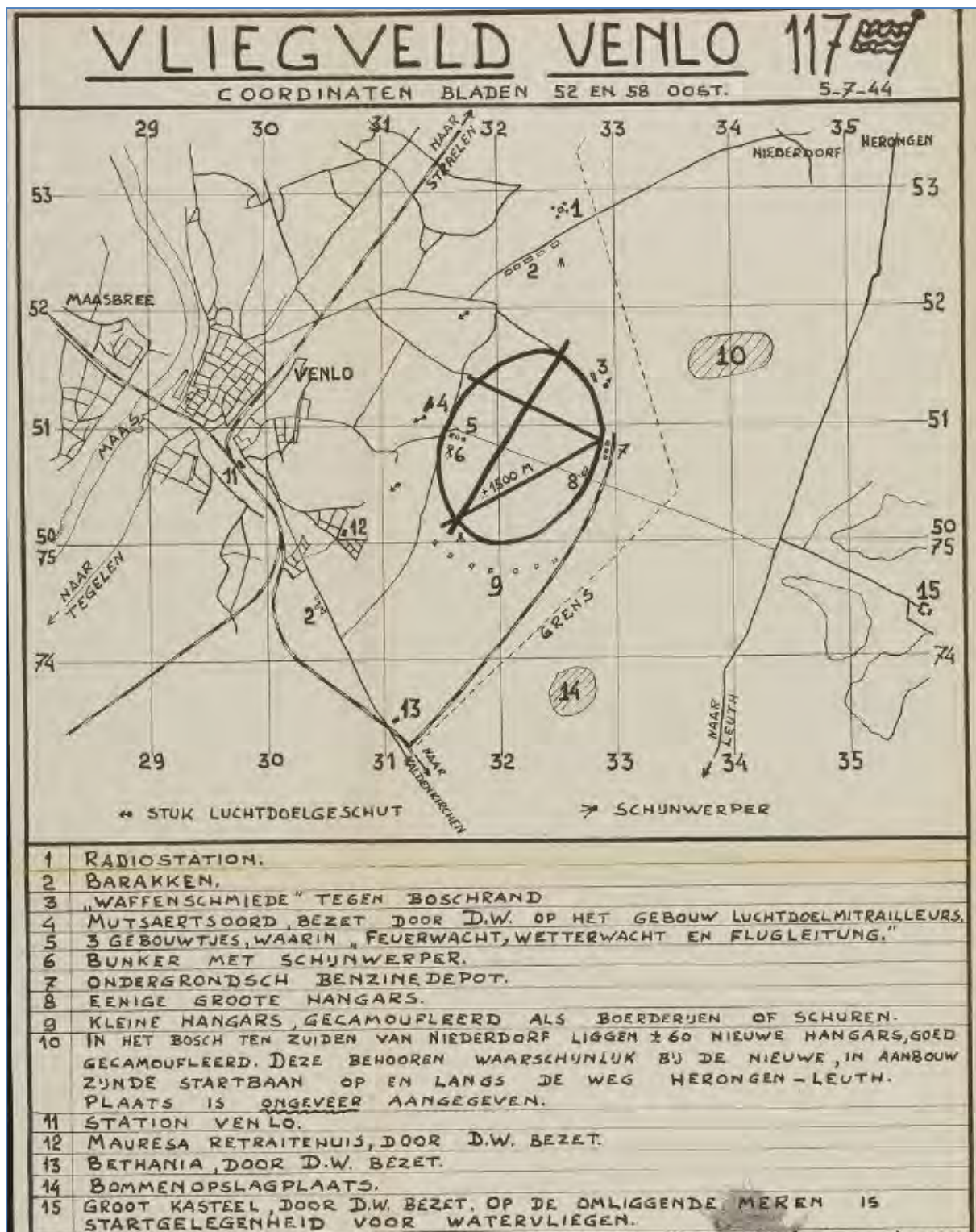
⁶³ E/1045/45, Sterkte, verplaatsingen, legering Duitse troepen te Venlo, Velden, Tegelen, Belfeld, Reuver, Melich en Vlodrop, NIMH, Collectie 757 Duitse verdedigingswerken in Nederland en rapporten van het bureau Inlichtingen te Londen (1940-1945), inv.nr.269.

⁶⁴ B. Schoenmaker, *De bevrijding van Venlo, 1944-1945*, Venlose Katernen Nr. 5 (Venlo 2006) 2.

⁶⁵ B. Schoenmaker, *De bevrijding van Venlo, 1944-1945*, Venlose Katernen Nr. 5 (Venlo 2006) 13.

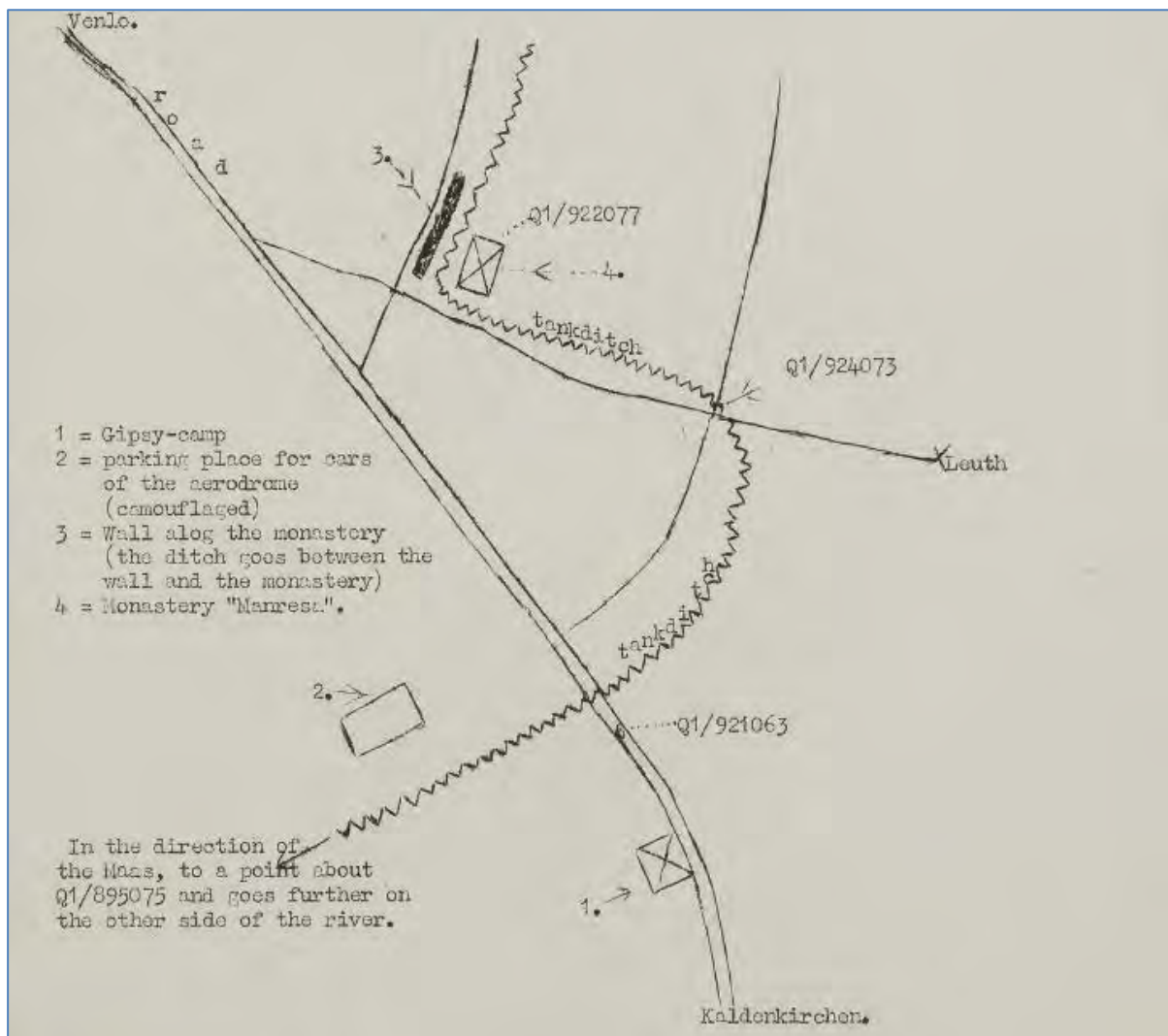
⁶⁶ P. Begheyn SJ, 'De Nederlandse jezuïeten tijden de Tweede Wereldoorlog', In: C. Dols, J. van Gennip en L. Savenije (red.), *Dienstbaar onder vuur, Religieuzen en de Tweede Wereldoorlog* (Hilversum 2016) 77-94, aldaar 87.

2.11.1 FIGUREN EN OVERZICHTSTEKENINGEN BEHORENDE BIJ OVERZICHTSTABEL OORLOGSHANDELINGEN UIT LITERATUUR, ARCHIEFMATERIAAL EN LUCHTFOTO'S

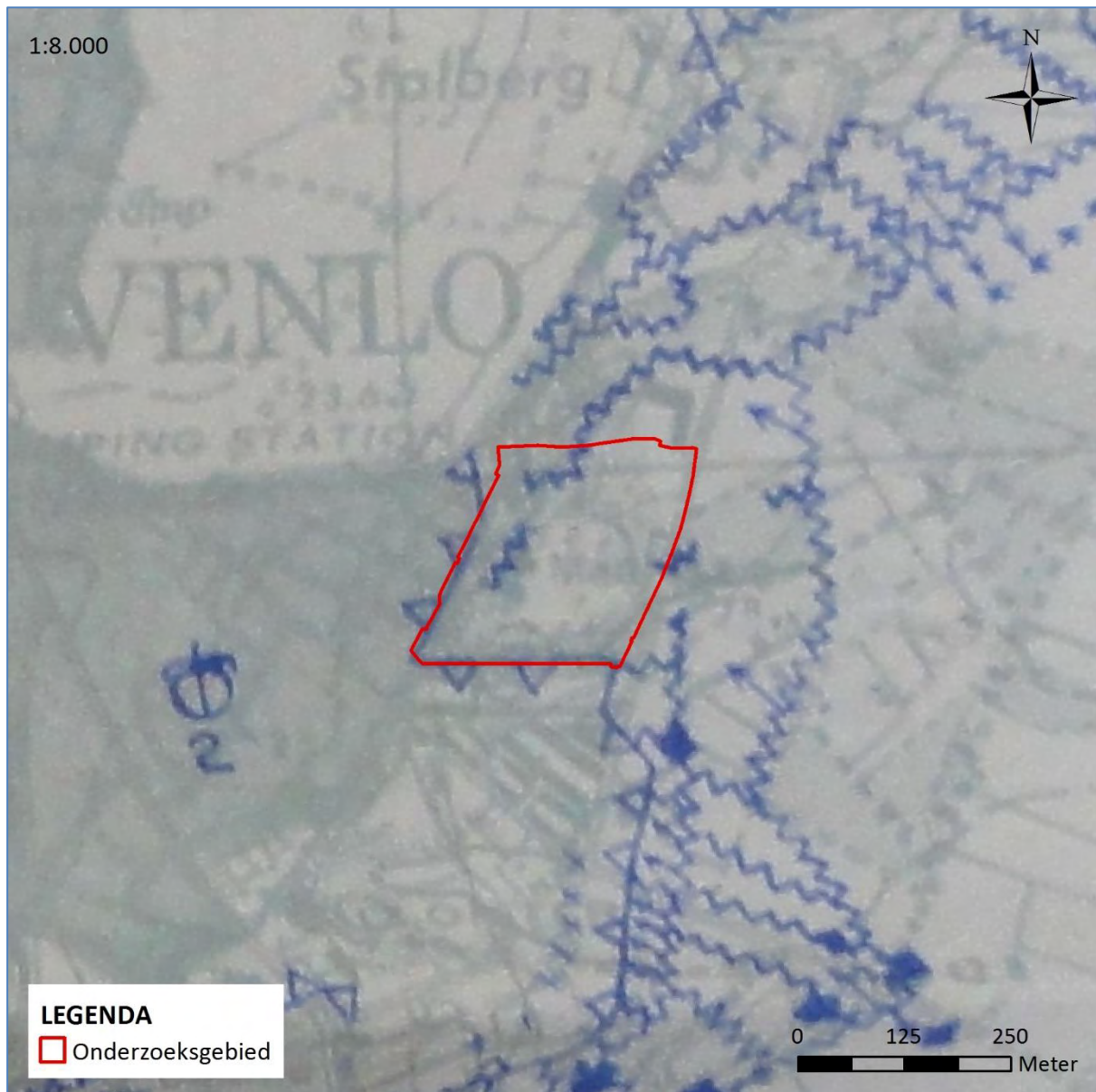
Figuur 6: Plattegrond van Vliegveld Venlo, opgemaakt door het verzet op 5 juli 1944 met daarop aangegeven huize Manresa (nr. 12) door de Duitse Weermacht (D.W.) bezet.

Bron: 117 Vlaggen – Vliegveld Venlo 5-7-44, NIMH, Collectie 575, inv. nr. 194.

Figuur 7: Kaart met daarop aangegeven een tankgracht, oktober 1944.

Bron: Stellingen te Venlo, oktober 1944, Nederlands Instituut voor Militaire Historie, 575 Bureau Inlichtingen/ Duitse Verdedigingswerken, inv. nr. 496 (Document: NIMH E938-44).

Figuur 8: Stellingenkaart van Duitse stellingen van de Maas-Stelling nabij het Manresa-terrein.

Bron: Defence Overprint Sheet G (Rhine), Edition of 23 nov 44, The National Archives, WO 171 War Office: Allied Expeditionary Force, North West Europe (British Element): War Diaries, Second World War, inv. nr. 226.

SITUATIE MANRESA-TERREIN EN OMGEVING 2 SEPTEMBER 1941

LEGENDA
 Onderzoeksgebied

DATUM: 02-09-1941
 FOTO: 615
 SORTIE: T-512
 SCHAAL: 11.000
 BRON: NCAP

DATUM:
23 AUGUSTUS 2018
 PROJECT NR.:
277-018-VO-01
 TEKENING NR.:
277-018-TE-04

SCHAAL: 1:1.750

GETEKEND DOOR: ECG

BEZOEKADRES	POSTADRES	CONTACTGEGEVENS
Nieuweweg 212	Postbus 332	E-mail: info@ecg-group.nl
6603 BV Wijchen	6500 AH Nijmegen	Telefoon: 024-6452409

Copyright 2018 Explosive Clearance Group BV

OOSTZIJDE VAN HET ONDERZOEKSGBIED VOOR, TIJDENS EN NA HET BOMBARDEMENT VAN 15 AUGUSTUS 1944

LEGENDA

 Onderzoeksgebied

DATUM: 15-08-1944

INZET 1: 7-2952, FOTO 3128, NCAP

INZET 2: SAV-390C-857, FOTO 7, NARA

INZET 3: 7-2984, FOTO 4004, NCAP

DATUM:
23 AUGUSTUS 2018

PROJECT NR.:
277-018-VO-01

TEKENING NR.:
277-018-TE-05

COPYRIGHT 2018 EXPLOSIVE CLEARANCE GROUP

0 95 190 METERS

SCHAAL: 1:4.000

GETEKEND DOOR: ECG

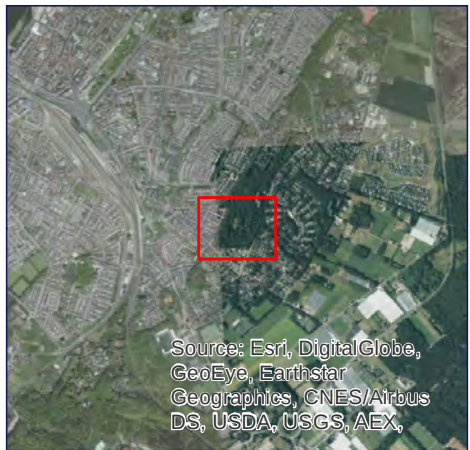

BEZOEKADRES
NIEUWEWEG 212
6603 BV WIJCHEN

POSTADRES
POSTBUS 332
6500 AH NIJMEGEN

CONTACTGEGEVENS
E-MAIL: INFO@ECG-GROUP.NL
TELEFOON: 024-6452409
WEB: WWW.ECG-GROUP.NL

OVERZICHT INSLAGKRATERS AFWERPMUNITIE AAN DE CASINOWEG EN ARCHIEFMELDING ROTHAAANSTRAAT 19

LEGENDA

□ Onderzoeksgebied

Indicaties:

🎯 Archiefmelding Rothaanstraat 19

○ Krater

DATUM: 12-10-1944

FOTO: 3122

SORTIE: 400-1281

SCHAAL: 8.400

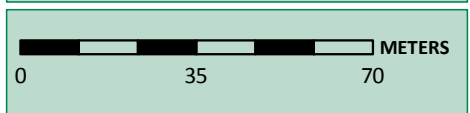
BRON: TOPO

COPYRIGHT 2018 EXPLOSIVE CLEARANCE GROUP

DATUM: 24 AUGUSTUS 2018

PROJECT NR.: 277-018-VO-01

TEKENING NR.: 277-018-TE-06

SCHAAL: 1:1.500

GETEKEND DOOR: ECG

N
W E
S

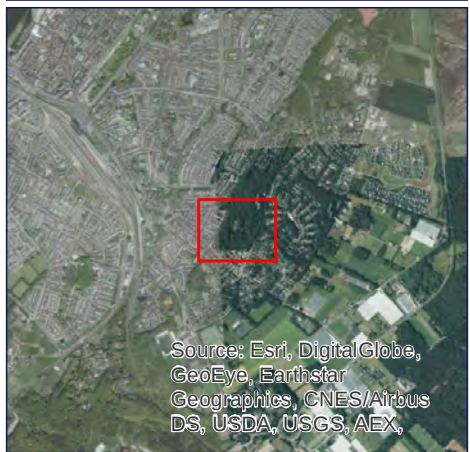
ECG
EXPLOSIVE CLEARANCE GROUP

BEZOEKADRES
NIEUWEG 212
6603 BV WICHEN

POSTADRES
POSTBUS 332
6500 AH NIJMEGEN

CONTACTGEGEVENS
E-MAIL: INFO@ECG-GROUP.NL
TELEFOON: 024-6452409
WEB: WWW.ECG-GROUP.NL

DUITSE VERDEDIGINGSWERKEN BINNEN EN NABIJ HET ONDERZOEKSGBIED

LEGENDA

□ Onderzoeksgebied

Indicaties:

- ◆ Schuttersput
- ◆ Wapenopstelling
- Loopgraaf
- Inslagengebied
- Tankgracht

DATUM: 19-11-1944

FOTO: 4204

SORTIE: 16-1371

SCHAAL: 8.000

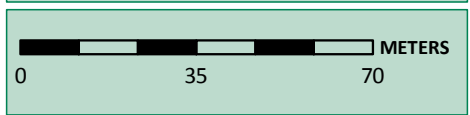
BRON: NCAP

COPYRIGHT 2018 EXPLOSIVE CLEARANCE GROUP

DATUM: 24 AUGUSTUS 2018

PROJECT NR.: 277-018-VO-01

TEKENING NR.: 277-018-TE-07

SCHAAL: 1:1.500

GETEKEND DOOR: ECG

BEZOEKADRES
NIEUWEG 212
6603 BV WICHEN

POSTADRES
POSTBUS 332
6500 AH NIJMEGEN

CONTACTGEGEVENS
E-MAIL: INFO@ECG-GROUP.NL
TELEFOON: 024-6452409
WEB: WWW.ECG-GROUP.NL

2.12 ANALYSE INDICATIES UIT INDICATIE ONDERZOEK

Conform paragraaf 6.5.2 van het WSCS-OCE is in de overzichtstabel in *paragraaf 2.11* per achterhaalde indicatie getracht aan de hand van tenminste twee onafhankelijk en verifieerbare bronnen tot de conclusie te komen of er voldoende aanwijzingen zijn om gebieden als verdacht of onverdacht aan te merken. Daarnaast hanteert ECG met betrekking tot indicaties welke zijn achterhaald op basis van luchtfoto-interpretatie het uitgangspunt dat deze in veel gevallen voldoende feitelijk zijn om zonder verificatie van een tweede bron als uitgangspunt bij het trekken van een onderbouwde conclusie te dienen.

De navolgende achterhaalde indicaties acht ECG voldoende feitelijk onderbouwd en tevens voldoende herleidbaar naar een locatie om tot een conclusie te komen:

- Uit literatuur-, archief- en luchtfoto-onderzoek blijkt dat er binnen en nabij het onderzoeksgebied diverse verdedigingswerken hebben gelegen behorende tot de Duitse Maas-Stelling. Zo zijn er loopgraven, wapenopstellingen en schuttersputten waargenomen die zich deels op het Manresa-terrein bevinden. Tevens heeft er een tankgracht binnen het onderzoeksgebied gelegen, welke langs de zuid- en westzijde opliep.
- Uit literatuur-, archief- en luchtfoto-onderzoek blijkt er op 15 augustus 1944 een grootschalig Amerikaans bombardement te hebben plaatsgevonden op het vliegveld te Venlo. Ook gebieden buiten het vliegveld werden hierbij getroffen. Op luchtfoto's zijn nabij het onderzoeksgebied inslagen van afwerpmunitie waargenomen.

De volgende indicaties kunnen onvoldoende feitelijk worden onderbouwd, vallen buiten het onderzoeksgebied of kunnen niet naar een exacte locatie worden herleid en zullen derhalve in het vervolg van deze bureaustudie niet worden meegenomen:

- Op basis van archiefonderzoek blijkt dat tijdens het bombardement van 15 augustus 1944 het pand Rothaanstraat 19 'zware schade' op liep. Op luchtopnamen zijn ter hoogte van dit pand geen sporen van schade of bominslag waargenomen. Er zijn geen verdere gegevens aangetroffen die de schade toelichten of duiden. Vooruitlopend op een mogelijke afbakening van een enkele inslaglocatie bevindt zich de locatie op een dergelijke afstand van het onderzoeksgebied, dat deze geen gevolgen heeft voor de uitkomsten van het onderzoek.
- Uit literatuur-, archief- en luchtfoto-onderzoek blijkt Venlo in de frontperiode vanaf december 1944 tot en met maart 1945 in wisselende intensiteit onder Geallieerd artillerievuur te hebben gelegen. Uit de voorhanden gegevens blijkt dat panden in de ruime omgeving van het onderzoeksgebied opgaven hebben gedaan van schade die onder meer is geleden door artilleriebeschietingen. Op luchtfoto's zijn er in de ruime omgeving van het onderzoeksgebied inslagen waargenomen. Deze meldingen en waargenomen inslagen liggen echter op dergelijke afstand van het onderzoeksgebied dat deze geen directe indicaties vormen voor het onderzoeksgebied zelf. Er zijn geen inslagen waargenomen direct nabij of binnen het onderzoeksgebied. Tevens ontbreekt het aan archiefgegevens dat het onderzoeksgebied zelf is getroffen door granaatvuur. Ook zijn er geen EOD-ruimingen binnen en nabij het

onderzoeksgebied gedaan die wijzen op artilleriebeschietingen. Door het ontbreken van feitelijke aanwijzingen voor het aantreffen van verschoten geschutsmunitie in het onderzoeksgebied, wordt de indicatie niet meegenomen in het vervolg van het vooronderzoek.

Het bovenstaande resulteert in het navolgende schematische overzicht van mogelijke oorzaken voor de aanwezigheid van conventionele explosieven binnen het onderzoeksgebied:

Figuur 9: Schema met achterhaalde oorzaken/scenario's voor indicaties betreffende de vermoedelijke aanwezigheid van CE.

3 HET CONTRA-INDICATIE ONDERZOEK

In het onderzoeksgebied kunnen na de oorlog activiteiten hebben plaatsgevonden die de kans op de aanwezigheid van Conventionele Explosieven kunnen beïnvloeden. Dit betreft bijvoorbeeld grondroerende werkzaamheden (zoals ontgravingen, de aanleg van wegen en watergangen, agrarische activiteiten, bouw van opstallen en andere grondroerende werkzaamheden) waarbij veronderstelt mag worden dat bij deze werkzaamheden eventuele aangetroffen CE zijn gemeld en geruimd. Er kunnen activiteiten hebben plaatsgevonden waarbij grond is aangevoerd welke mogelijk CE bevatten (redepositie). Onder contra-indicaties worden ook opsporingswerkzaamheden door zowel de EOD (en haar voorgangers) en civiele opsporingsbedrijven verstaan.

3.1 BEELDVERGELIJKING TEN BEHOEVE CONTRA-INDICATIE ONDERZOEK

Het vaststellen van grondroerende activiteiten gebeurt, conform het gestelde in het WSCS-OCE, aan de hand van beeldvergelijking van satellietbeelden met luchtfoto's uit het tijdvak 1939-1945. De navolgende tekening 277-018-TE-08 toont de beeldvergelijking tussen huidige satellietbeelden en een luchtopname van 19 november 1944.

De beeldvergelijking toont enkele naoorlogse veranderingen. Binnen het onderzoeksgebied is te zien dat het retraitshuis Manresa inmiddels is afgebroken. De verdedigingswerken zijn uit het landschap verdwenen en het terrein heeft zijn natuurlijke karakter behouden. De directe omgeving van het onderzoeksgebied heeft een grotere metamorfose ondergaan. Ten zuiden van het Manresa-terrein hebben de huizen aan de Leutherberg naoorlogs plaatsgemaakt voor nieuwbouw. Ook aan de oost- en noordwestzijde zijn nieuwe woonwijken verwezenlijkt. Op de locatie van de voormalige Fliegerhorstkommandantur is een flatgebouw verwezenlijkt.

3.2 ARCHIEFONDERZOEK TEN BEHOEVE CONTRA-INDICATIE ONDERZOEK

Tijdens het uitgevoerde archiefonderzoek bij het Gemeentearchief Venlo is tevens getracht gegevens te achterhalen aangaande de naoorlogse ontwikkeling van het Manresa-terrein. Hiervoor zijn dossiers uit archieven *141 Gemeentesecretarie Venlo* en *OV11 Topografie*. Een overzicht van de geraadpleegde archiefstukken is opgenomen in *Bijlage 5*. Benevens informatie betreffende de afbraak van het retraitshuis zijn geen nieuwe contra-indicaties naar voren gekomen.

BEELDVERGELIJKING 1944 - HEDEN

DATUM: 24 AUGUSTUS 2018
PROJECT NR.: 277-018-VO-01
TEKENING NR.: 277-018-TE-08

050100METERS

SCHAAL: 1:2.500

GETEKEND DOOR: ECG

BEZOEKADRES
NIEUWEWEG 212
6603 BV WIJCHEN

POSTADRES
POSTBUS 332
6500 AH NIJMEGEN

CONTACTGEGEVENS
E-MAIL: INFO@ECG-GROUP.NL
TELEFOON: 024-6452409
WEB: WWW.ECG-GROUP.NL

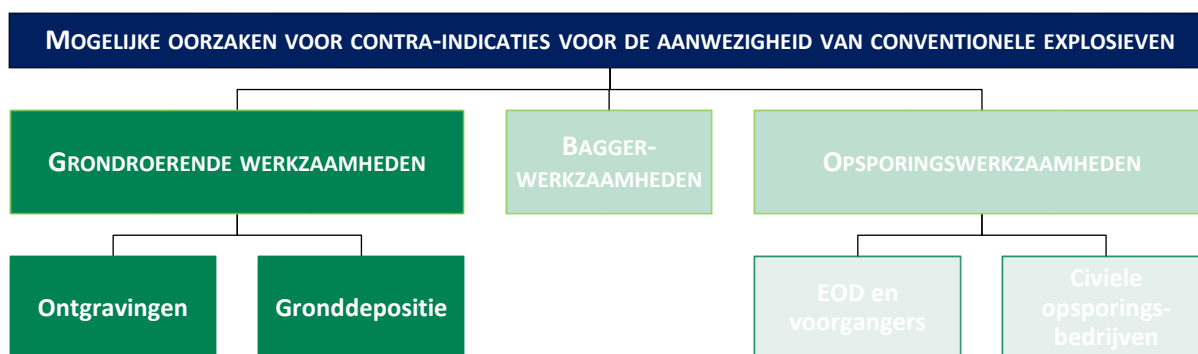
COPYRIGHT 2018 EXPLOSIVE CLEARANCE GROUP

3.3 SAMENVATTING NAOORLOGSE WERKZAAMHEDEN

Ter plaatse van het onderzoeksgebied zijn een aantal contra-indicatieve werkzaamheden/activiteiten achterhaald. Deze betreffen:

- Naoorlogse herstelwerkzaamheden verdedigingswerken
- Naoorlogse afbraak retraitsenhuis Manresa

In het navolgende contra-indicatie schema (*figuur 10*) zijn diverse achterhaalde contra-indicatieve aspecten weergegeven:

Figuur 10: Schema met voorbeelden van oorzaken/scenario's voor contra-indicaties betreffende de aan/afwezigheid van CE.

4 AFBAKENING VERDACHT GEBIED

Op basis van bronstudie is feitelijk vast komen te staan dat er indicaties voor de mogelijke aanwezigheid van conventionele explosieven binnen en tot de directe omgeving van het onderzoeksgebied zijn te herleiden. Tevens zijn er binnen en in de omgeving van het onderzoeksgebied contra-indicaties achterhaald waardoor het mogelijke risico op het aantreffen van conventionele explosieven wordt verminderd.

4.1 EVALUATIE AFWEGING INDICATIES EN CONTRA-INDICATIES

Voorafgaand aan een afbakening van verdacht gebied, vindt er een afweging plaats omtrent de aangetroffen indicaties en contra-indicaties. In de periode na de oorlog hebben er in bepaalde bodemlagen grondroerende werkzaamheden plaatsgevonden. Het uitgangspunt in deze is dat bij de reeds uitgevoerde grondroerende werkzaamheden en uitgevoerde opsporingswerkzaamheden eventuele aangetroffen Conventionele Explosieven gemeld en geruimd zouden zijn. Deze naoorlogs geroerde bodemlagen kunnen in theorie als onverdacht worden aangemerkt. Maatvoering hieromtrent is hierbij echter beperkt achterhaald. Derhalve kan er enkel gesteld worden dat het onderzoeksgebied onverdacht is in de naoorlogs geroerde bodem.

4.2 HORIZONTALE AFBAKENING

Het verdachte gebied zal in deze paragraaf, indien mogelijk, horizontaal worden afgebakend aan de hand van bijlage 3 van het WSCS-OCE (zie *bijlage 1*). Van de richtlijnen uit de afbakeningstabel mag gemotiveerd worden afgeweken. De achterhaalde indicaties zijn (waar plausibel) gehanteerd bij de horizontale afbakening van verdacht gebied. Vanuit veiligheids- en risicoperspectief worden de indicaties (waar mogelijk) voorzien van zogenaamde risicobuffers waarin zich theoretisch achtergebleven munitieartikelen en/of blindgangers zouden kunnen bevinden.

De bijlage uit het WSCS-OCE en de daarin geschetste indicaties zijn niet te beschouwen als volledig dekkend voor ieder achterhaalbaar scenario. Het gevolg hiervan is dat achterhaalde oorlogshandelingen in sommige gevallen geïndiceerd worden naar de meest in de lijn van de gebeurtenis liggende omschrijving of een gemotiveerde afgeleide hiervan.

- Wapenopstelling

Middels luchtfoto-interpretatie is gebleken dat nabij het onderzoeksgebied wapenopstellingen hebben bestaan. In het WSCS-OCE is met betrekking tot deze indicatie het volgende uitgangspunt opgenomen:

Opstelling van handvuurwapen, machinegeweer of andere (semi)automatisch wapen, niet zijnde onderdeel van een verdedigingswerk. De locatie van de wapenopstelling is verdacht.

Alle waargenomen wapenopstellingen worden aangemerkt als 'verdacht op gedumpte CE' in de niet-naoorlogs geroerde bodem en voorzien van een tolerantie van 10 meter voor de afwijkende georeferentie.

- Schuttersput

Middels luchtfoto-interpretatie is vast komen te staan dat er in en nabij het onderzoeksgebied schuttersputten zijn aangelegd. Met betrekking tot deze indicatie is in het WSCS-OCE geen uitgangspunt opgenomen. In navolging van de gelijkende indicatie 'Wapenopstelling' (een opstelling van handvuurwapen, machinegeweer of ander wapen) worden de schuttersputten middels het overeenkomstige uitgangspunt afgebakend. Derhalve worden de schuttersputten als 'verdacht op gedumpte CE' in de niet-naoorlogs geroerde bodem aangemerkt met een tolerantie van 10 meter voor de afwijkende georeferentie.

- Loopgraaf

Middels luchtfoto-interpretatie is gebleken dat er binnen en nabij het onderzoeksgebied loopgraven zijn aangelegd. In het WSCS-OCE is met betrekking tot deze indicatie het volgende uitgangspunt opgenomen:

Het gebied binnen de contouren van de loopgraaf is verdacht, bij voorkeur bepaald aan de hand van georeferenteerde luchtfoto's.

Alle waargenomen loopgraven worden aangemerkt als 'verdacht op gedumpte CE' in de niet-naoorlogs geroerde bodem en voorzien van een tolerantie van 10 meter voor de afwijkende georeferentie.

- Tankgracht

Middels archiefgegevens en luchtfoto-interpretatie is vastgesteld dat er een tankgracht langs en binnen het onderzoeksgebied heeft gelegen. Voor wat betreft de indicatie tankgracht wordt in het WSCS-OCE het volgende uitgangspunt opgenomen:

Een diepe (al dan niet droge) gracht of geul met steile wanden, aangebracht om pantservoertuigen tegen te houden. Deze indicatie is niet verdacht, tenzij er aanwijzingen zijn dat er mogelijk munitie in gedumpt is.

Gezien de locatie van de tankgracht, te weten midden in Maas-Stelling en direct nabij Fliegerhorst Venlo, wordt de indicatie als 'verdacht op gedumpte CE' van Duitse infanterie in de niet-naoorlogs geroerde bodem. De locatie van de tankgracht is hierbij voorzien van een risicobuffer van 10 meter voor de afwijkende georeferentie.

- Afwerpmunitie

Middels literatuur- en archiefstudie en luchtfotoanalyse is vastgesteld dat er nabij het onderzoeksgebied bommen zijn neergekomen tijdens het bombardement van 15 augustus 1944.

Voor de indicatie ‘afwerpmunitie’ worden in bijlage 3 van het WSCS-OCE verschillende afbakeningsmethodes gehanteerd. Met betrekking tot dit bombardement van is in het WSCS-OCE het volgende uitgangspunt opgenomen:

Gebied dat is getroffen door een bombardement met middelzware en/of zware bommenwerpers met als doel om schade aan te richten over een groot gebied. Op basis van een analyse van het inslagenpatroon⁶⁷ wordt de maximale afstand tussen twee opeenvolgende inslagen binnen een inslagpatroon bepaald. Het verdachte gebied wordt afgebakend door deze afstand te projecteren op de buitenste inslagen van het inslagenpatroon. Dat is exclusief de eventuele horizontale verplaatsing van de buitenste blindganger binnen het inslagenpatroon.

Doordat het gebied meerdere malen is getroffen tijdens het bombardement door afwerpmunitie, afkomstig uit verschillende bommenwerpers, kunnen er geen inslagenpatronen worden ontwaard die met zekerheid tot één bepaald toestel zijn te herleiden. Derhalve is besloten om in de lijn van het WSCS-OCE de waargenomen inslagkraters te voorzien van een buffer van 105 meter. Deze buffer is gebaseerd op een veelvoorkomende afstand tussen opeenvolgende waargenomen bomkraters inclusief een afwijking in georeferentie (dit inclusief de ondergrondse horizontale verplaatsing).

Het gebied dat naar aanleiding van de horizontale afbakening als ‘verdacht in de niet-naoorlogs geroerde’ bodem op het aantreffen van Conventionele Explosieven dient te worden aangemerkt, is opgenomen op de CE-bodembelastingskaart (zie tekening 277-018-TE-09 opgenomen onder *Bijlage 6*).

4.3 MOGELIJK AAN TE TREFFEN CONVENTIONELE EXPLOSIEVEN

Op basis van de resultaten uit de bronnenstudie kan worden aangenomen dat de volgende typen en kalibers Conventionele Explosieven of restanten hiervan mogelijk aangetroffen kunnen worden in de als verdacht aangemerkte gebieden. Omdat er geen compleet sluitende gegevens met betrekking tot de ingezette munitieartikelen zijn aangetroffen, zijn de verwachte Conventionele Explosieven deels gebaseerd op de ruimingen van de EOD, de ingezette wapensystemen en eerdere ervaringen met vergelijkbare indicaties.

AFKOMST:	CATEGORIE:	TYPE:	KALIBER E.D.:	VERSCIJNINGSVORM:	HOEEVEELHEID:
Amerikaans	Afwerpmunitie	Brisant	100lbs HE, 250lbs HE, 500lbs HE	Afgeworpen	Niet feitelijk vast te stellen
Duits	Infanterie	Brisant	Steelhandgranaat, KKM, geweergranaat, panterschreck, panzerfaust	Gedumpte	Niet feitelijk vast te stellen.

Tabel 6: Mogelijk aan te treffen CE binnen de als verdacht aangegeven gebieden.

⁶⁷ ‘Verzameling van de locaties van inslagen van één bepaald toestel of één bepaald bombardement.’

4.4 VERTICALE AFBAKENING

Om de te verwachten diepte van de vermoede CE vast te kunnen stellen, dient gezien te worden van welke verschijningsvorm er wordt uitgegaan, in dit geval:

- Gedumpt;
- Afgeworpen.

Bij het bepalen van de verticale afbakening dient verder rekening gehouden te worden met de bodemweerstand, de verwachte snelheid en hoek waarmee het explosief in de bodem indringt, gewicht, vorm en diameter van de CE.

Verschijningsvorm: gedumpt

Voor de gedumpte munitie wordt het uitgangspunt gehanteerd dat deze niet dieper is gelegen dan de bodem van de loopgraaf of stelling waarin deze is gedumpt. In het algemeen wordt hier een diepte van circa 1,8 meter (manshoogte) onder het maaiveld ten tijde van de Tweede Wereldoorlog aangehouden. Voor de locatie van de waargenomen tankgracht wordt op basis van eerdere ervaringen met soortgelijke indicaties een diepte van circa 2,5 meter onder het maaiveld ten tijde van de Tweede Wereldoorlog.

Verschijningsvorm: afgeworpen

Voor het berekenen van de penetratiediepte van afwerpmunitie wordt gebruik gemaakt van een rekenmethode waarin tenminste rekening gehouden wordt met de volgende parameters: de afwerphoogte, de afwerpsnelheid, het gewicht van de bom, de diameter van de bom en de weerstand van de bodem.

Aangezien de gegevens van de benodigde parameters ontbreken en/of niet achterhaalbaar zijn, is het niet mogelijk om een op feiten gebaseerde rekenmethode voor de penetratiediepte voor afwerpmunitie toe te passen. Momenteel is Deltares bezig om een berekeningsmethode te valideren met daadwerkelijk aangetroffen afwerpmunitie. Concrete bevindingen zijn hier vooralsnog niet uit voort gekomen. Om wel een indicatie te geven van de maximaal te verwachten diepte van afwerpmunitie, wordt de door de EOD gehanteerde methodiek aangehouden. Deze methodiek houdt in dat een afgeworpen vliegtuigbom niet dieper zal doordringen dan de Pleistocene zandlaag (10MPa-laag). Het vaststellen van de diepte van deze zandlaag geschiedt middels bestudering van sonderingen die in (of direct bij) het onderzoeksgebied uitgevoerd zijn. ECG heeft getracht middels de gegevens van het DINO-loket sonderinggegevens te achterhalen. Er zijn echter geen sonderingen beschikbaar bij het DINO-loket binnen of direct nabij de gebieden die als verdacht op afgeworpen CE zijn aangemerkt. Een exacte verticale afbakening voor wat betreft de afgeworpen CE kan derhalve niet worden vastgesteld.

Verplaatsing van CE door bijvoorbeeld ontgravingen/vergravingen (redepositie) en eventuele naoorlogse verhogingen of ontgravingen die van invloed zijn op de diepte indicaties wordt buiten beschouwing gelaten.

De volgende verticale afbakening is voorlopig opgesteld:

VERSCIJNINGSVORM:	MINIMALE DIEPTE (MAAIVELDHOOGTE TWEEDE WERELDOORLOG):	MAXIMALE DIEPTE (MAAIVELDHOOGTE TWEEDE WERELDOORLOG):
Afgeworpen	0,10m –MV.	10 MPa-laag ter plaatse
Gedumpt, bedolven, achtergelaten ter plaatse van loopgraven, wapenopstellingen en schuttersputten ⁶⁸	0,10m -MV.	1,80m –MV
Gedumpt, bedolven, achtergelaten ter plaatse van tankgracht ⁶⁹	0,10m -MV.	2,50m –MV

Tabel 7: Overzicht globale inschatting diepteligging (exclusief eventuele gevolgen van redepositie etc.).

⁶⁸ Op de CE-Bodembelastingkaart (277-018-TE-09) aangeduid als 'Gedumpte CE'. Zie *Bijlage 6*.

⁶⁹ Op de CE-Bodembelastingkaart (277-018-TE-09) aangeduid als 'Gedumpte CE – Locatie tankgracht'. Zie *Bijlage 6*.

5 LEEMTEN IN KENNIS

- Van eventuele meldingen of ruiming van (vermoede) explosieven in of direct grenzend aan het onderzoeksgebied zijn over de periode 1940-1944 en 1948-1970 geen gegevens meer bekend bij de EOD en het SIB.
- Er heeft beperkte controle plaatsgevonden of de ontleende adresgegevens corresponderen met mogelijk in de loop van de jaren veranderde huisnummering, straatnamen of perceel-indelingen.
- Bepaalde indicaties die zijn aangetroffen in literatuur en archiefstukken en meldingsrapportages van de EOD zijn niet te herleiden naar een specifieke locatie.
- ECG heeft geen toestemming gekregen het dossier *Relaas van gebeurtenissen in de oorlogstijd te Venlo door S. Segers SJ, 1949, en door Herman Moerkerk. z.j.* uit het archief van de Nederlandse Provincie der Jezuïeten in te zien dat bij het KADOC te Leuven is ondergebracht. Er rust een openbaarheidsbeperking op dit archief van 100 jaar en de verantwoordelijken van de sociëteit wensen vast te houden aan dit principe.
- De luchtfotoanalyse voor dit specifieke onderzoeksgebied wordt ernstig belemmerd door de dichte bebossing op het Manresa-terrein, in combinatie met het heuvelachtige karakter van het gebied. Indicaties kunnen derhalve aan het zicht worden onttrokken.
- Op luchtopnamen zijn inslagen van geschutsmunitie beperkt waarneembaar binnen wateroppervlakten, beboste en bebouwde gebieden.
- ECG beschikt niet over de complete informatie aangaande de maatvoering van de waargenomen naoorlogse grondroerende activiteiten/werkzaamheden.
- Het ontbreekt ECG aan gegevens om de hoeveelheden mogelijk aan te treffen munitie feitelijk vast te stellen.
- ECG heeft getracht middels de gegevens van het DINO-loket sonderinggegevens te achterhalen. Er zijn echter beperkt sonderingen beschikbaar bij het DINO-loket direct nabij de gebieden die als verdacht op afgeworpen CE zijn aangemerkt. Een exacte verticale afbakening voor wat betreft de afgeworpen CE kan derhalve niet worden vastgesteld.

6 CONCLUSIE EN ADVIES

Het doel van deze studie is het verkrijgen van een, door middel van het verzamelen en verwerken van relevant historisch feitenmateriaal, gefundeerd antwoord op de volgende drie kernvragen:

1. Is het onderzoeksgebied of delen hiervan betrokken geweest bij oorlogshandelingen (indicaties) en is er daardoor sprake van een verhoogd risico op het aantreffen van Conventionele Explosieven oftewel van verdacht gebied?

Op basis van het indicatie-onderzoek zijn er feitelijk herleidbare gegevens achterhaald waaruit blijkt dat er binnen en in de directe omgeving van het onderzoeksgebied diverse oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden. Er heeft een Geallieerd bombardement op vliegveld Venlo plaatsgevonden op 15 augustus 1944 waarbij tevens bominslagen nabij het onderzoeksgebied zijn waargenomen. Binnen en nabij het onderzoeksgebied hebben Duitse verdedigingswerken gelegen, te weten loopgraven, schuttersputten, wapenopstellingen en een tankgracht.

2. Zijn er gebeurtenissen (contra-indicaties) die een aanwijzing vormen dat een (mogelijk verdacht) gebied als onverdacht kan worden aangemerkt?

Op basis van het contra-indicatieonderzoek is vastgesteld dat er in de naoorlogse periode de navolgende werkzaamheden binnen en nabij het onderzoeksgebied hebben plaatsgevonden, waarbij grondroerende werkzaamheden hebben plaatsgevonden:

- *Naoorlogse herstelwerkzaamheden verdedigingswerken*
- *Naoorlogse afbraak retraitshuis Manresa*

Maatvoering hieromtrent is hierbij echter beperkt achterhaald. Derhalve kan enkel worden gesteld dat de geroerde bodemlagen als onverdacht worden aangemerkt in de naoorlogs geroerde bodem.

3. Indien er sprake is van VERDACHT gebied wat is dan de (sub)soort, hoeveelheid en verschijningsvorm van de vermoede Conventionele Explosieven?

Op basis van het uitgevoerde onderzoek dient geconcludeerd te worden dat er binnen bepaalde delen van het onderzoeksgebied gerede kans is op het aantreffen van afgeworpen munitie van Geallieerde komaf en gedumpte munitie van Duitse soort. Nadere specificering omtrent hoeveelheden is op basis van feitelijke gegevens niet mogelijk.

Naar aanleiding van de antwoorden op de drie deelvragen kan geconcludeerd worden dat het onderzoeksgebied (deels) verdacht is op het aantreffen van afgeworpen conventionele explosieven. Het verdachte gebied is in de CE Bodembelastingkaart aangegeven (zie *Bijlage 6*).

Wanneer er zich binnen de als verdacht aangemerkte gebieden grondroerende werkzaamheden gaan plaatsvinden in de niet naoorlogs geroerde grond, adviseert ECG u het proces van explosievenopsporing voort te zetten. Aan de hand van de mogelijk- en onmogelijkheden van het te bewerken gebied zal in overleg met een gecertificeerd opsporingsbedrijf bepaald moeten worden welke opsporingsmethode dient te worden gehanteerd en welke (mogelijk verdere) maatregelen genomen dienen te worden met betrekking tot een veilige omgang met explosieven. De detectie- en eventuele daaropvolgende benaderwerkzaamheden dienen door een WSCS-OCE gecertificeerd bedrijf uitgevoerd te worden.

Voor de gebieden die conform het WSCS-OCE als onverdacht zijn aangegeven, adviseert ECG u om de toekomstig geplande werkzaamheden op reguliere wijze uit te voeren. In de wetenschap van de beperkingen bij de luchtfotoanalyse (zie *Hoofdstuk 5: Leemten in kennis*) en de met artilleriebeschietingen gepaarde frontperiode en Duitse verdedigingswerken in de omgeving van het onderzoeksgebied, adviseert ECG u nadrukkelijk om het uitvoerend personeel voorafgaand aan werkzaamheden te instrueren aan de hand van *Bijlage 3 Protocol Toevalsvondst*. Mochten er onverhoopt munitie(gelijkende) objecten worden aangetroffen, wordt u geadviseerd geen verdere acties te ondernemen en terstond contact op te nemen met de (plaatselijke) politie: telefoon: 0900-8844. Tevens wordt geadviseerd contact op te nemen met een WSCS-OCE gecertificeerd opsporingsbureau en gezamenlijk vast te stellen of opsporingswerkzaamheden noodzakelijk zijn.

7 OVERZICHT VAN GEHANTEERDE BRONNEN

Archiefinstellingen:

- Brabants Historisch Informatie Centrum te 's-Hertogenbosch
- Bundesarchiv-Militärarchiv te Freiburg im Breisgau
- Explosieven Opruimingsdienst van het ministerie van Defensie te Rijswijk en Soesterberg
- Gemeentearchief Venlo te Venlo
- Luchtfotoarchief Topografische Dienst/Kadaster te Zwolle
- Nationaal Archief te Den Haag
- National Archives te London (UK)
- National Archives and Record Administration te College Park, MD (USA)
- National Collection of Aerial Photography/The Aerial Reconnaissance Archives/Royal Commission on the Ancient and Historical Monuments of Scotland te Edinburgh
- Nederlands Instituut voor Militaire Historie te Den Haag
- NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust – en Genocidestudies te Amsterdam
- Regionaal Historisch Centrum Limburg te Maastricht
- Semi-statisch Informatie Beheer Ministerie van Defensie te Rijswijk
- Speciale Collecties Wageningen University te Wageningen

Literatuur:

- Amersfoort, H. en P. Kamphuis, eds., *Mei 1940. De strijd op Nederlands grondgebied* (2e druk; Den Haag 2005).
- Begheyn SJ, P., 'De Nederlandse jezuïeten tijdens de Tweede Wereldoorlog', In: C. Dols, J. van Gennip en L. Savenije (red.), *Dienstbaar onder vuur, Religieuzen en de Tweede Wereldoorlog* (Hilversum 2016) 77-94.
- Blondel, M., *Die Swaere Noodt: Kroniek van een belegerde stad* (Venlo 1945).
- Blondel, M., *Oorlog en herstel in Noord-Limburg 1940-1950, een herinnering in foto's* (Venlo 1981).
- Brueren, L. en F. Montens, *Authentieke verhalen van mensen uit de regio Venlo over oorlog, bevrijding en thuiskomst, 1944-1945* (Venlo 1995).
- Brueren, L. en F. Montens, *Uit het dagboek van een "camouflagepriester" over oorlog, bevrijding en thuiskomst, 1944-1945* (Venlo 1995).
- Buck, P. de, e.a., *Zoeken en schrijven. Handleiding bij het maken van een historisch werkstuk* (Rijswijk 1992).
- Cammaert, A.P.M., *Tussen twee vuren: fronttijd en evacuatie van de oostelijke Maasoever in Noord- en Midden-Limburg: september 1944-mei 1945* (Assen 1983).
- Camps, R., *De oorlog in Noord-Limburg: terug in de tijd 1940-1990* (Venlo 1991).
- Camps, R. e.a., *Venlo vijftig jaar bevrijd: In opdracht van het gemeentebestuur samengesteld ter herinnering aan de bevrijding van Blerick in 1944 en van Venlo in 1945* (Venlo 1995).
- Chorley, W.R., *Royal Air Force Bomber Command Losses of the Second World War Volume 1-7* (Leicester 1993-2002).

- Derix, J., *Vliegveld Venlo: met een kroniek van de luchtoorlog in Zuid-Nederland (1941-1944), Deel 1 en 2* (Horst 1990).
- Domburg-Mans, Th. van, *Oorlogsdagboek evacuatie Venlo 7 januari 1945* (Maastricht 1994).
- Eversteijn, T., *Bombardementen en verongelukte vliegtuigen in de periode 10 mei 1940 – 5 mei 1945* (z.p. z.j.).
- Gielen, J., *Venlo frontstad: Geschiedenis van de ondergang van huize Groenewold”, de verwoesting van Venlo en de oorlogshandelingen in Tegelen 1944 – 1945* (Venlo 2012).
- Groeneveld, H., *Vliegveld Venlo: van bevrijding tot ontmanteling* (Venlo 2012).
- Groeneveld, H., *Mayday mayday mayday! Negentig jaar vliegtuigcrashes rondom Venlo* (Venlo 2012).
- Horne, F. van e.a., *40 van over naar over '45: inval, verzet, luchtoorlog en bevrijding tussen Noordervaart en Maas* (Haelen 1994).
- Huurman, C., *Het spoorwegbedrijf in oorlogstijd, 1939-'45* (Eindhoven 2001).
- Keulards, H., *Bombardementen op de Maasbruggen te Venlo : oktober-november 1944* (Venlo 1984).
- Korthals Altes, A., *Luchtgevaar. Luchtaanvallen op Nederland 1940-1945* (Amsterdam 1984).
- Kurstjens, W. en J. Peeters, *Oorlogskelders Venlo '39-'45* (z.p. 2015).
- Levels, H. en M. Munnicks, *Waar blijven de bevrijders! 'Frontperiode Noord- en Midden-Limburg' September – oktober 1944 van hoop naar wanhoop* (Roermond 2016).
- Lokven, M. van en H. Hermsen, *Drie bewogen maanden (oktober, november, december 1944) in Venlo* (Venlo 2008).
- Molenaar, F.J., *De luchtverdediging in de meidagen 1940* 2 delen ('s-Gravenhage 1970).
- Nierstrasz, V.E., *De verdediging van Noord-Limburg en Noord-Brabant, Mei 1940* (Den Haag 1953).
- Pater, B.C. de, B. Schoenmaker e.a., *Grote Atlas van Nederland 1930-1950. Comprehensive Atlas of the Netherlands* (Den Haag 2005).
- Schoenmaker, B., *De bevrijding van Venlo, 1944-1945*, Venlose Katernen Nr. 5 (Venlo 2006).
- Sectie Krijgsgeschiedenis van den Generalen Staf, *Beknopt overzicht van de krijgsverrichtingen der Koninklijke Landmacht 10-19 mei 1940* (Leiden 1947).
- Seelen, P., *De mythe van de vrolijke Frans: waar gebeurde verhalen over de oorlog in Venlo* (Venlo 2009).
- Studiegroep Luchtoorlog 1939-1945, *Verliesregister 1939-1945. Alle militaire vliegtuigverliezen in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog* (Den Haag 2008).
- Weelen, P., *Limburg bevrijd* (Ljubljana 1995).
- Woensel, J. van, *Vrij van explosieven. De geschiedenis van het EOCL en zijn voorgangers, 1944-2004* (Meppel 2004).
- Zwanenburg, G.J., *En nooit was het stil...: kroniek van een luchtoorlog, deel 1* (Den Haag 1990).
- Zwanenburg, G.J., *En nooit was het stil...: kroniek van een luchtoorlog, deel 2* (Den Haag 1993).

Overige rapportages/documentatie:

- Beoordelingsrichtlijn voor het Procescertificaat “Opsporen Conventionele Explosieven (OCE)” versie 2007-02 (8 februari 2007).

- Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid, *Jaarplan 2015* (Den Haag 2014).
- ECG BV, *Probleeminventarisatie naar het risico op het aantreffen van Conventionele Explosieven in het onderzoeksgebied: "Spooreplacement Venlo "* (Wijchen januari 2009).
- ECG BV, *Probleemanalyse naar het risico op het aantreffen van Conventionele Explosieven in het onderzoeksgebied: "Spooreplacement Venlo "* (Wijchen september 2009).
- ECG BV, *Probleeminventarisatie naar het risico op het aantreffen van Conventionele Explosieven in de onderzoeksgebieden: 'Geluidsschermentracés Venlo'* (Wijchen februari 2012).
- ECG BV, *Addendum probleeminventarisatie naar het risico op het aantreffen van Conventionele Explosieven in de onderzoeksgebieden: 'Geluidsschermentracés Venlo extra scope 2 schermen'* (Wijchen juni 2012).
- ECG BV, *Vooronderzoek naar het risico op het aantreffen van Conventionele Explosieven in het onderzoeksgebied 'PGO De Peel', Rapportage 4, 138-018-AVO-01* (Wijchen 29 juni 2018).
- EOD, *Rapport van vooronderzoek, Bospark Manresa, 20041716* (Culemborg 1 december 2004).
- T&A Survey, *Historisch vooronderzoek naar de aanwezigheid van niet gesprongen conventionele explosieven ter plaatse van station en emplacement Venlo*, Rapportnummer RZO-163, Versie 2.0 (Amsterdam 10 juli 2012).
- Vereniging voor Explosieven Opsporing, *Handreiking vooronderzoeken BRL-OCE versus WSCS-OCE. Notitie 3VEO-VOO.05667.V* (Geldermalsen 16 april 2013).
- Werkveldspecifieke certificatieschema voor het systeemcertificaat opsporing conventionele explosieven zoals opgenomen in bijlage XII van de Arbeidsomstandighedenregeling (WSCS-OCE).

Internet:

- <http://dotkadata.nl>
- <https://www.europeana.eu>
- <http://explosievenopsporing.nl>
- <http://www.inspectieszw.nl>
- <http://maps.bing.com>
- <http://maps.google.nl>
- <http://www.soree.info/>
- <http://topotijdreis.nl>

8 BIJLAGEN

BIJLAGE 1: VASTSTELLEN VERDACHT GEBIED EN AFBAKENING IN VOORONDERZOEK

Deze bijlage maakt onderdeel uit van *paragraaf 6.5* van het WSCS-OCE en wordt gebruikt om te beoordelen of bepaalde oorlogshandelingen een indicatie vormen voor de aanwezigheid van CE (verdacht of onverdacht) en voor de horizontale afbakening van het verdachte gebied. Hiervan mag alleen gemotiveerd worden afgeweken.

Bijlage 3: Vaststellen verdachtgebied en afbakening in vooronderzoek

Deze bijlage maakt onderdeel uit van paragraaf 6.5 van het WSCS-OCE en wordt gebruikt om te beoordelen of bepaalde oorlogshandelingen een indicatie vormen voor de aanwezigheid van CE (verdacht of onverdacht) en voor de horizontale afbakening van het verdachte gebied. Hiervan mag alleen gemotiveerd worden afgeweken.

Indicatie	Algemene omschrijving	Uitgangspunt conclusie		Uitgangspunten voor afbakening verdacht gebied
		Verdacht	Onverdacht	
Verdedigingswerk	Groepering van wapenopstellingen en/of geschutopstellingen, rondom afgezet met een versperring (bijvoorbeeld weerstandskern of steunpunt).	x		Het grondgebied binnen de grenzen van het verdedigingswerk is verdacht. De grenzen worden bij voorkeur bepaald aan de hand van georeferentie luchtfoto's.
Wapenopstelling	Opstelling van handvuurwapen, machinegeweer of andere (semi) automatisch wapen, niet zijnde onderdeel van een verdedigingswerk.	x		Locatie van de wapenopstelling.
Geschutopstelling (statisch en mobiel)	Locatie van geschut, niet zijnde onderdeel van een verdedigingswerk.	x		25 meter rondom het hart van de geschutopstelling, maar niet verder dan een eventueel aangrenzende watergang.
Munitieopslag in open veld	Locatie van munitievoorraad in het open veld, niet zijnde binnen een verdedigingswerk.	x		Locatie van de veldopslaglocatie.
Loopgraaf	Militaire loopgraaf	x		Het gebied binnen de contouren van de loopgraaf is verdacht, bij voorkeur bepaald aan de hand van georeferentie luchtfoto's.
Tankgracht of -geul	Een diepe (al dan niet droge) gracht of geul met steile wanden, aangebracht om pantservoertuigen tegen te houden.		x	Niet verdacht, tenzij er aanwijzingen zijn dat er mogelijk munitie in gedumpt is.
Landmijnen verdacht gebied	Middels een aanwijzing, niet zijnde een mijnenlegrapport, op landmijnen verdacht verklaard gebied. In het verdachte gebied zijn bij de controle door de MMOD géén landmijnen aangetroffen.		x	n.v.t.
Landmijnen verdacht gebied	Middels een aanwijzing, niet zijnde een mijnenlegrapport, op landmijnen verdacht verklaard gebied. In het verdachte gebied zijn bij de controle door de MMOD, of bij na-oorlogse activiteiten landmijnen aangetroffen.	x		De grenzen zoals aangegeven in het ruimrapport.
Mijnenveld	Geregistreerd mijnenveld, waarvan mijnenlegrapport aanwezig is. Alle volgens het legrapport gelegde landmijnen zijn geruimd.		x	n.v.t.
Mijnenveld	Geregistreerd mijnenveld waarvan mijnenlegrapport aanwezig is. Niet alle volgens het mijnenlegrapport gelegde landmijnen zijn geruimd. Geen feitelijke onderbouwing bekend waarom er landmijnen worden vermist.	x		De grenzen zoals aangegeven in het mijnenlegrapport en/of ruimrapport.
Mijnenveld	Mijnenlegrapport aanwezig. Niet alle volgens het legrapport gelegde landmijnen zijn geruimd. Feitelijke onderbouwing bekend waarom er landmijnen worden vermist.		x	n.v.t.
Versperringen	Versperringen, zoals strandversperringen en drakentanden.		x	Tenzij er indicaties zijn dat CE onderdeel uitmaken van de versperring.
Infrastructuur zonder geschutopstelling of munitievoorraad	Militaire werken zoals woononderkomen of werken met een burgerdoel zoals schuilbunker.		x	Tenzij er indicaties zijn op CE vanwege de aanwezigheid van nabijverdediging in de vorm van bijvoorbeeld wapenopstellingen.
Schuilloopgraaf	Loopgraaf voor burgerbevolking om in te schuilen.		x	n.v.t.
Kampementen	Grondgebied met onderkomens zoals tenten.		x	Tenzij er indicaties zijn op CE vanwege de aanwezigheid van munitieopslag of nabijverdediging in de vorm van bijvoorbeeld wapenopstellingen.
Mangat	Gat in grond met schuifunctie, niet in gebruik genomen als schuttersput.		x	n.v.t.
Vernielingslading		x		Locatie van de vernielingslading.

Indicatie	Algemene omschrijving	Uitgangspunt conclusie		Uitgangspunten voor afbakening verdacht gebied
		Verdacht	Onverdacht	
	Locatie van aangebrachte vernielingslading.			
Artillerie-, mortier- of raketbeschieting	Gebied dat is beschoten door mobiel of vast geschut, mortieren of grondgebonden (meervoudig) raketwerpersysteem.	x		Situationeel te bepalen.
Raketbeschieting inslagenpatroon bekend	Gebied dat is getroffen door een raketbeschieting met jachtbommenwerpers.	x		Op basis van een analyse van het inslagenpatroon wordt de maximale afstand tussen twee opeenvolgende inslagen binnen een inslagpatroon bepaald. Het verdachte gebied wordt afgebakend door deze afstand te projecteren op de buitenste inslagen van het inslagenpatroon. Dat is exclusief de eventuele horizontale verplaatsing van de buitenste blindganger binnen het inslagenpatroon.
Insagpunt blindganger, zijnde een vliegtuigbom	Vliegtuigbom die niet in werking is getreden.			Te bepalen volgens rekenmethode waarin ten minste rekening wordt gehouden met de volgende parameters: de afwerphoogte, de afwerpsnelheid, het gewicht van de bom, de diameter van de bom en de weerstand van de bodem. Op basis van in ieder geval deze vijf parameters wordt berekend tot welke diepte CE theoretisch kunnen indringen en hoever de maximale horizontale verplaatsing is.
Crashlocatie vliegtuig	Aanwezigheid van CE vanwege de crash.	x		Situationeel te bepalen.
Krater van gedetoneerde incidentele luchtafweergranaat	Gebied waarin zich de krater van de detonatie van een incidentele luchtafweergranaat bevindt.		x	Tenzij er indicaties zijn dat het geen incidentele luchtafweergranaat betreft.
Insagpunt van een V-1 wapen	Gebied dat is getroffen door de inslag van een V-1 wapen.	x		15 meter rondom een insagpunt vanwege de mogelijke horizontale verplaatsing onder de grond.
Krater van een (gedeeltelijk) gedetoneerd V-1 wapen	Gebied waarin zich de krater van de detonatie van een V-1 wapen bevindt.	x		50 meter rondom een insagpunt vanwege de mogelijke aanwezigheid van explosieve componenten.
Krater van een (gedeeltelijk) gedetoneerd V-2 wapen	Gebied waarin zich de krater van de detonatie van een V-2 wapen bevindt.	x		Situationeel te bepalen.
Dumplocatie van munitie en/of toebehoren	Dumplocatie van CE en/of toebehoren in landbodem of op waterbodem.	x		Locatie van de dump en afbakening verder situationeel te bepalen, bijvoorbeeld dumping in stilstaand of stromend water.
Ongecontroleerde (massa)explosie	(Sympathische) detonatie van een explosieven voorraad zoals ontploffing munitieopslag of munitie trein.	x		Situationeel te bepalen
Vernietigingslocatie voor CE	Eén of meerdere springputten.	x		De contour(en) van de springput(ten) en afbakening verder situationeel te bepalen, bijvoorbeeld gelet op de afstand van eventuele uitgeworpen CE buiten deze contour(en).
Vernielingslading (in werking gesteld)	Locatie van in werking gestelde vernielingslading, waarbij de mogelijkheid bestaat op het aantreffen van niet (geheel) gedetoneerde springlading(en).	x		Locatie waar de vernielingslading in werking is gesteld en afbakening verder situationeel te bepalen.
Tapijtbombardement	Gebied dat is getroffen door een bombardement met middelzware en/of zware bommenwerpers, met als doel om schade aan te richten over een groot gebied.	x		Op basis van een analyse van het inslagenpatroon ¹ wordt de maximale afstand tussen twee opeenvolgende inslagen binnen een inslagpatroon bepaald. Het verdachte gebied wordt afgebakend door deze afstand te projecteren op de buitenste inslagen van het inslagenpatroon. Dat is exclusief de eventuele horizontale verplaatsing van de buitenste blindganger binnen het inslagenpatroon.
Duikbombardement op zgn. 'Pin Point Target', inslagenpatroon onbekend	Gebied dat is getroffen door een bombardement met jachtbommenwerpers, met als doel om een vooraf bepaald specifiek object te treffen.	x		Het verdachte gebied wordt bepaald door een afstand van 181 meter gemeten vanuit het hart van het doel ^{2/3} .
Duikbombardement op zgn. 'Line Target', inslagenpatroon onbekend	Lineair gebied, nabij een spoorlijn, dat is getroffen door een bombardement met jachtbommenwerpers, met als doel om de spoorlijn te treffen.	x		Het verdachte gebied wordt bepaald door een afstand van 91 meter gemeten vanuit het hart van de spoorlijn ^{2/4} .
Raketbeschieting op zgn. 'Pin Point Target', inslagenpatroon onbekend	Gebied dat is getroffen door een raketbeschieting met jachtbommenwerpers, met als doel om een vooraf bepaald specifiek object te treffen.	x		Het verdachte gebied wordt bepaald door een afstand van 108 meter gemeten vanuit het hart van het doel ^{2/5} .
Raketbeschieting op zgn. 'Line Target', inslagenpatroon onbekend	Lineair gebied, nabij een spoorlijn, dat is getroffen door een raketbeschieting met jachtbommenwerpers, met als doel	x		Het verdachte gebied wordt bepaald door een afstand van 80 meter gemeten vanuit het hart van de spoorlijn ^{2/6} .

Indicatie	Algemene omschrijving	Uitgangspunt conclusie		Uitgangspunten voor afbakening verdacht gebied
		Verdacht	Onverdacht	
	om de spoorlijn of treinstel op deze spoorlijn te treffen.			

¹ Verzameling van de locaties van inslagen van één bepaald toestel of één bepaald bombardement.

² Afstanden zijn afkomstig van een Britse studie (empirisch onderzoek) naar de accuratesse bij aanvallen door eenmotorige duikbommenwerpers gedurende de periode oktober 1944 – april 1945 (AIR 55/322). Eventueel effect van vijandelijk luchtafweer tijdens deze duikbombardementen is niet in de studie meegenomen.

³ De genoemde afstand is de gemiddelde afstand t.o.v. het doel waarbij opgemerkt moet worden dat 50% van de vliegtuigbommen binnen 119 meter neer is gekomen en de maximaal gemeten afstand t.o.v. het doel 181 meter was.

⁴ De genoemde afstand is de gemiddelde afstand t.o.v. het doel waarbij opgemerkt moet worden dat 50 % van de vliegtuigbommen binnen 46 meter neer is gekomen en de maximaal afstand t.o.v. het doel 91 meter was.

⁵ De genoemde afstand is de gemiddelde afstand t.o.v. het doel (gebouwen) waarbij opgemerkt moet worden dat de gemiddelde spreiding van de raketten t.o.v. het middelpunt van een salvo 69 meter was, en dat de gemiddelde afstand van het middelpunt van een salvo t.o.v. het doel 39 meter was.

⁶ De genoemde afstand is de maximale afstand gemeten n.a.v. luchtfoto-interpretatie.

Explosive Clearance Group B.V.

te Wijchen
KvK: 09155853

heeft aangetoond dat het managementsysteem en de verrichtte werkzaamheden voldoen aan het:

Systeemcertificaat Opsporen Conventionele Explosieven WSCS-OCE: 2012, versie 1

Het bedrijf voldoet daarmee aan de in de bovengenoemde werkveldspecifieke certificatieschema vastgelegde eisen ten aanzien van:

**Deelgebied A: Opsporing (inclusief vooronderzoek)
Deelgebied B: Civieltechnisch Opsporingsproces**

Evaluatie van het managementsysteem heeft plaatsgevonden volgens
het certificatiereglement van TÜV Nederland.

Deze certificatie is onderworpen aan een jaarlijkse evaluatie door TÜV Nederland.

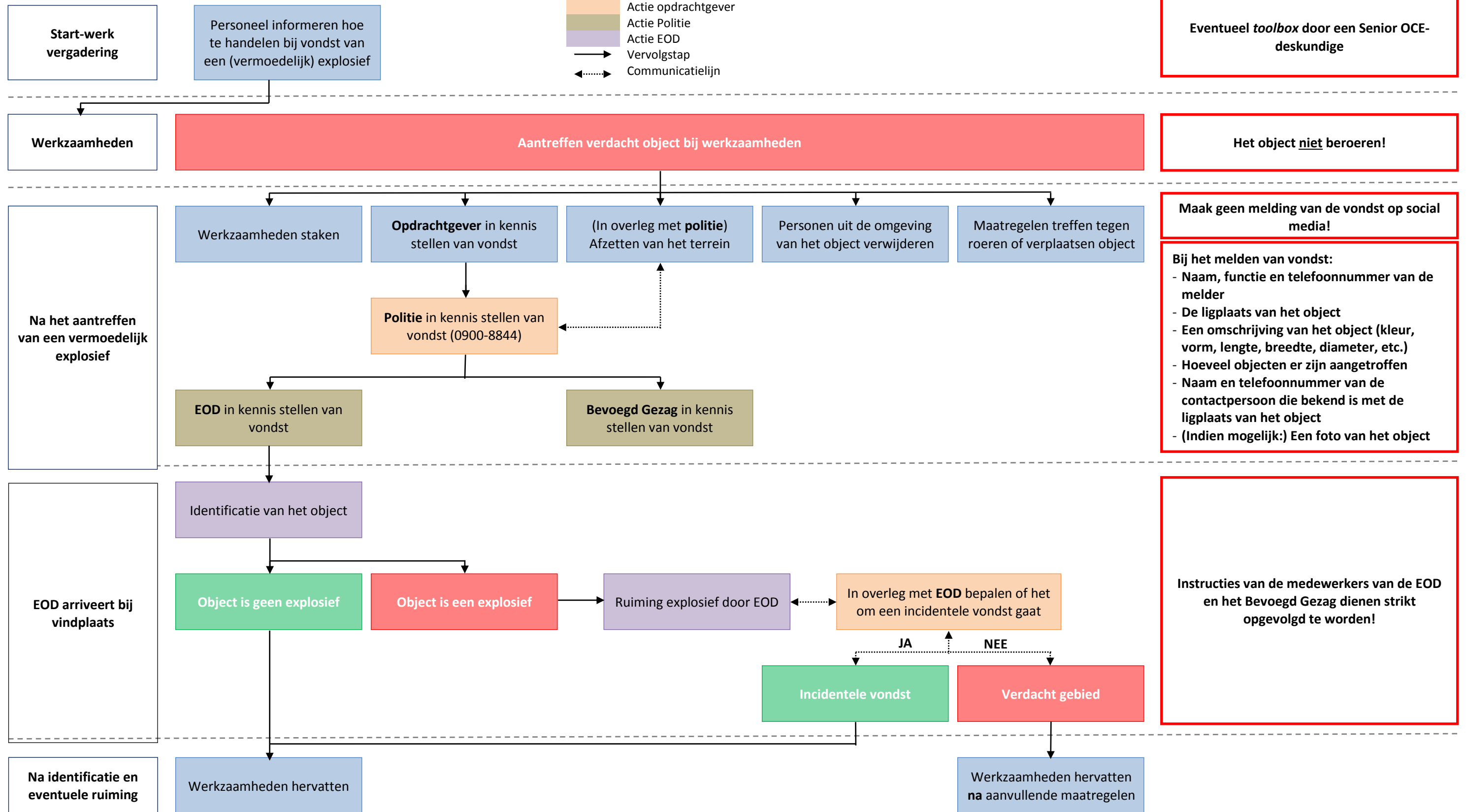
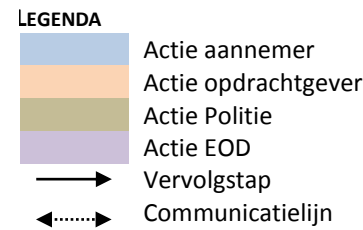
Registratienummer: 13796/7.1
Ingangsdatum: 20-12-2015
Certificaat geldig tot: 20-12-2018
Datum eerste certificaat: 20-12-2006

Managing Director
Dhr. E.W.A.C. Franken

TÜV Nederland
De Waal 21 C
5684 PH Best
T: +31 (0) 499 – 339 500
F: +31 (0) 499 – 339 509
E: info@tuv.nl
W: www.tuv.nl

BIJLAGE 3: PROTOCOL TOEVALSVONDST

BIJLAGE 4: TOELICHTING VERPLICHTE EN AANVULLENDE BRONNEN WSCS-OCE

Toelichting verplichte bronnen WSCS-OCE

Literatuur

Aan de start van het bronnenonderzoek wordt op basis van literatuuronderzoek een lijst opgesteld met oorlogshandelingen die relevant zijn voor de mogelijke aanwezigheid van CE in het onderzoeksgebied (indicaties). Deze lijst bevat tevens een verwijzing naar de data waarop de oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden.

Gemeentelijk en provinciaal archief

Bij het raadplegen van het gemeentelijk en provinciaal archief dienen ten minste de stukken van de luchtbeschermingsdienst, de stukken over aangetroffen/geruimde CE en de oorlogsschaderapporten te worden geraadpleegd. Indien deze stukken niet aanwezig zijn, dient dit te worden vermeld in de rapportage.

Explosieven Opruimings Dienst Defensie

Bij het raadplegen van het archief van de Explosieven Opruimings Dienst Defensie (EOD) dient als eerste de database met meldingen van aangetroffen CE en de collectie mijnenveldkaarten te worden geraadpleegd. Indien in de database met meldingen van aangetroffen CE indicaties voor de aanwezigheid van CE worden aangetroffen, dient de collectie MORA's/UO's te worden geraadpleegd. Indien in de collectie mijnenveldkaarten indicaties voor de aanwezigheid van CE worden aangetroffen, dient de collectie mijnenveld ruimrapporten te worden geraadpleegd.

NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies

De organisatie raadpleegt de Collectie Departement van Justitie (toegangsnummer 216k) en de Collectie Generalkommissariat für das Sicherheitswesen – Höhere SS- und Polizeiführer Nord-West (toegangsnummer 077) uit het archief van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie.

Nationaal Archief te Den Haag

De organisatie raadpleegt de collectie “Binnenlandse Zaken” (toegangsnummer 2.04.53.15) waarin de berichten van gemeenten aan de Rijksinspectie Luchtbescherming te Den Haag in de periode 1940-1943 zijn ontsloten.

Semistatische archiefdiensten Ministerie Defensie te Rijswijk

De organisatie raadpleegt de collectie van de Mijn- en Munitieopruimingsdienst (MMOD) waarin de ruimingen in de periode 1945-1947 zijn ontsloten.

Luchtfotocollectie Wageningen Universiteit en Topografische Dienst

De organisatie dient beschikbare luchtfoto's betreffende de datum waarop de oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden te inventariseren. Daaruit worden de bruikbare luchtfoto's geselecteerd. Bij de selectie van luchtfoto's dient rekening te worden gehouden met: opnamedatum in relatie tot oorlogshandelingen, kwaliteit van het fotobeeld en de schaal. De organisatie interpreteert de

geselecteerde luchtfoto's ten minste op schade aan het landschap als gevolg van oorlogshandelingen en de aanwezigheid van militaire werken. De interpretatie van luchtfoto's dient te geschieden door een deskundige met ervaring in de interpretatie van luchtfoto's uit het tijdvak 1940-1945. De organisatie dient de beschikbare luchtfoto's te rapporteren en daarin tevens de selectie te motiveren.

Indien er indicaties zijn voor de aanwezigheid van CE, dient de organisatie de luchtfoto's en/of satellietbeelden te verzamelen met dekking van het onderzoeksgebied uit de naoorlogse periode. De organisatie vergelijkt de luchtfoto's/satellietbeelden met luchtfoto's uit het tijdvak 1940-1945, met als doel te inventariseren welke naoorlogse ontwikkelingen in het onderzoeksgebied hebben plaatsgevonden waarbij grond is geroerd of verzet.

Conform het gestelde in het WSCS-OCE dient er aanvullend in een aantal gevallen uitgeweken te worden naar de volgende bronnen:

Toelichting aanvullende bronnen WSCS-OCE

Conform het gestelde in het WSCS-OCE dient er aanvullend in een aantal gevallen uitgeweken te worden naar de volgende bronnen:

NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies

De organisatie raadpleegt de literatuurcollectie van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) indien onvoldoende informatie aanwezig is om een totaalbeeld te vormen van oorlogshandelingen in het onderzoeksgebied.

Nederlands Instituut voor Militaire Historie

De collectie "Duitse verdedigingswerken in Nederland en rapporten van het Bureau Inlichtingen te Londen (1940–1945)" met collectienummer 575 van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) dient ten minste te worden geraadpleegd indien uit raadpleging van de verplichte bronnen blijkt dat er indicaties zijn dat Duitse militaire werken in het onderzoeksgebied aanwezig waren tijdens de Tweede Wereldoorlog.

De collectie "Gevechtsverslagen en rapporten mei 1940" met collectienummer 409 van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie dient ten minste te worden geraadpleegd indien uit raadpleging van de verplichte bronnen blijkt dat er indicaties zijn dat grondgevechten hebben plaatsgevonden in de periode mei 1940.

The National Archives Londen/Bundesarchiv-Militärarchiv/The National Archives Washington DC

Er dient aanvullend bronnenonderzoek plaats te vinden indien uit raadpleging van de verplichte bronnen blijkt dat er indicaties zijn dat oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden, waarbij mogelijk CE in het onderzoeksgebied terecht zijn gekomen, maar er onvoldoende informatie aanwezig is in de Nederlandse archieven en op de geraadpleegde luchtfoto's over:

- de aard van de oorlogshandeling;
- het aantal en de soort CE dat tijdens de oorlogshandeling is ingezet;
- de inslaglocaties van CE.

Aanvullend onderzoek omvat één of meerdere van de onderstaande buitenlandse archieven (zie paragrafen 2.8.1 en 2.8.2):⁷⁰

- *The National Archives* te Londen;
- *Bundesarchiv-Militärarchiv* te Freiburg;
- *The National Archives* te Washington DC.

Luchtfotocollectie *The Aerial Reconnaissance Archives/National Collection of Aerial Photography*

Indien de verplichte luchtfotoarchieven onvoldoende resultaat opleveren, wordt aanvullend de Luchtfotocollectie *The Aerial Reconnaissance Archives* geraadpleegd.⁷¹ Op de inventarisatie en selectie van luchtfoto's is hetgeen bepaald onder verplichte bronnen van toepassing.

Wanneer uit het bronnenmateriaal relevante feiten naar voren komen, wordt met behulp van voetnoten en bronvermelding een verwijzing gegeven naar de vindplaats van de betreffende passages, afbeeldingen of documenten zodat alle gegevens desgewenst verifieerbaar zijn.⁷²

---

⁷⁰ De organisatie dient de keuze voor het te raadplegen archief/de te raadplegen archieven te motiveren in het rapport op basis van het reeds verzamelde bronnenmateriaal. ECG beschikt over archiefbestanden uit *The National Archives* te Londen. Deze keuze is gebaseerd op de aanwezigheid van het aldaar aanwezige bronnenmateriaal welke betrekking heeft op de activiteiten van de in Nederland actieve diverse Geallieerde leger- en luchtmachtonderdelen.

⁷¹ De collectie *The Aerial Reconnaissance Archives* (TARA) is sinds 2014 ondergebracht bij de *National Collection of Aerial Photography* (NCAP).

⁷² ECG hanteert hiervoor de methodiek van onderzoek, annotatieregels en richtlijnen conform de systematiek van: P. de Buck e.a., *Zoeken en schrijven. Handleiding bij het maken van een historisch werkstuk* (Rijswijk 1992).

BIJLAGE 5: GERAADPLEEGDE ARCHIEVEN

Bundesarchiv-Militärarchiv

RL 2-II GENERALSTAB DER LUFTWAFFE/LUFTWAFFENFÜHRUNGSSTAB	
INV.NR.:	OMSCHRIJVING:
	4 5. Abteilung (Ic; Feindaufklärung, Abwehr, geistige Betreuung)
	4.1 Lagemeldungen, Lageberichte
205	Lageberichte Nr.246-Nr.258, 9. Mai 1940 – 21. Mai 1940
206	Lageberichte Nr.259-Nr.264, 22. Mai 1940 – 27. Mai 1940
207	Lageberichte Nr.265-Nr.270, 28. Mai 1940 – 1. Juni 1940
208	Lageberichte Nr.271-Nr.276, 3. Juni 1940 – 7. Juni 1940
209	Lageberichte Nr.277-Nr.282, 9. Juni 1940 – 13. Juni 1940
210	Lageberichte Nr.283-Nr.290, 15. Juni 1940 – 21. Juni 1940
211	Lageberichte Nr.292-Nr.298, 23. Juni 1940 – 29. Juni 1940
211a	1. Juli 1940 – 5. Juli 1940
212	Lageberichte Nr.305-Nr.317, 7. Juli 1940 – 19. Juli 1940
213	Lageberichte Nr.319-Nr.330, 21. Juli 1940 – 1. Aug. 1940
214	Lageberichte Nr.375-Nr.382, 15. Sept. 1940 – 22. Sept. 1940
215	Lageberichte Nr.383-Nr.391, 23. Sept. 1940 – 1. Okt. 1940
216	Lageberichte Nr.393-Nr.403, 3. Okt. 1940 – 13. Okt. 1940
217	Lageberichte Nr.404-Nr.414, 14. Okt. 1940 – 24. Okt. 1940
218	Lageberichte Nr.415-Nr.425, 25. Okt. 1940 – 4. Nov. 1940
219	Lageberichte Nr.426-Nr.434, 5. Nov. 1940 – 13. Nov. 1940
220	Luftlageberichte Nr.435-Nr.440, 14. Nov. 1940 – 19. Nov. 1940
221	Luftlageberichte Nr.441-Nr.447, 20. Nov. 1940 – 26. Nov. 1940
222	Luftlageberichte Nr.448-Nr.454, 27. Nov. 1940 – 3. Dez. 1940
223	Luftlageberichte Nr.455-Nr.463, 4. Dez. 1940 – 12. Dez. 1940
224	Luftlageberichte Nr.464-Nr.471, 13. Dez. 1940 – 21. Dez. 1940
225	Luftlageberichte Nr.472-Nr.479, 22. Dez. 1940 – 31. Dez. 1940
226	Luftlageberichte Nr.480-Nr.488, 1. Jan. 1941 – 9. Jan. 1941
227	Luftlageberichte Nr.489-Nr.497, 10. Jan. 1941 – 18. Jan. 1941
228	Luftlageberichte Nr.498-Nr.510, 19. Jan. 1941 – 31. Jan. 1941
229	Luftlageberichte Nr.511-Nr.519, 1. Feb. 1941 – 9. Feb. 1941
230	Luftlageberichte Nr.520-Nr.528, 10. Feb. 1941 – 18. Feb. 1941
231	Luftlageberichte Nr.529-Nr.538, 19. Feb. 1941 – 28. Feb. 1941
232	Luftlageberichte Nr.539-Nr.546, 1. März 1941 – 8. März 1941
233	Luftlageberichte Nr.547-Nr.554, 9. März 1941 – 16. März 1941
234	Luftlageberichte Nr.555-Nr.559, 17. März 1941 – 21. März 1941
235	Luftlageberichte Nr.560-Nr.562, 22. März 1941 – 24. März 1941
236	Luftlageberichte Nr.563-Nr.569, 25. März 1941 – 31. März 1941
237	Luftlageberichte Nr.570-Nr.575, 1. Apr. 1941 – 6. Apr. 1941
238	Luftlageberichte Nr. 577-Nr. 583, 8. Apr 1941 – 14. Apr. 1941

RL 2-II GENERALSTAB DER LUFTWAFFE/LUFTWAFFENFÜHRUNGSSTAB	
INV.NR.:	OMSCHRIJVING:
239	Luftlageberichte Nr.584-Nr.591, 15. Apr. 1941 – 22 Apr. 1941
240	Luftlageberichte Nr.592 – Nr.599, 23. Apr. 1941 – 30. Apr. 1941
241	Luftlageberichte Nr.600 – Nr.605, 1. Mai 1941 – 6. Mai 1941
242	Luftlageberichte Nr.606 – Nr.613, 7. Mai 1941 – 14. Mai 1941
243	Luftlageberichte Nr.614 – Nr.625, 15. Mai 1941 – 26. Mai 1941
244	Luftlageberichte Nr.626 – Nr.637, 27. Mai 1941 – 7.Juni 1941
245	Luftlageberichte Nr.638 – Nr.645, 8. Juni 1941 – 15. Juni 1941
246	Luftlageberichte Nr.646 – Nr.655, 16. Juni 1941 – 25. Juni 1941
247	Luftlageberichte Nr.656 – Nr.660, 26. Juni 1941 – 30. Juni 1941
248	Luftlageberichte Nr.661 – Nr.666, 1. Juli 1941 – 6. Juli 1941
249	Luftlageberichte Nr.667 – Nr.672, 7. Juli 1941 – 12. Juli 1941
250	Luftlageberichte Nr.673 – Nr.678, 13. Juli 1941 – 18. Juli 1941
251	Luftlageberichte Nr.679 – Nr.684, 19. Juli 1941 – 24. Juli 1941
252	Luftlageberichte Nr.685 – Nr.691, 25. Juli 1941 – 31. Juli 1941
253	Luftlageberichte Nr.692 – Nr.700, 1. Aug. 1941 – 9. Aug. 1941
254	Luftlageberichte Nr.701 – Nr.707, 10 .Aug. 1941 – 16. Aug. 1941
255	Luftlageberichte Nr. 708 – Nr.713, 17. Aug. 1941 – 22. Aug. 1941
256	Luftlageberichte Nr.714 – Nr.719, 23. Aug. 1941 – 28. Aug. 1941
257	Luftlageberichte Nr.720 – Nr.725, 29. Aug. 1941 – 3.Sept. 1941
258	Luftlageberichte Nr.726 – Nr.730, 4. Sept. 1941 – 8.Sept. 1941
259	Luftlageberichte Nr.731 – Nr.736, 9. Sept. 1941 – 14. Sept. 1941
260	Luftlageberichte Nr.737 – Nr.742, 15. Sept. 1941 – 20. Sept. 1941
261	Luftlageberichte Nr. 743 – Nr.748, 21. Sept. 1941 – 26. Sept. 1941
262	Luftlageberichte Nr.749 – Nr.754, 27. Sept. 1941 – 2. Okt. 1941
263	Luftlageberichte Nr.755 – Nr.760, 3. Okt. 1941 – 9. Okt. 1941
264	Luftlageberichte Nr.761 – Nr.765, 10 .Okt. 1941 – 14. Okt. 1941
265	Luftlageberichte Nr.766 – Nr.769, 15. Okt. 1941 – 18. Okt. 1941
266	Luftlageberichte Nr.770 – Nr.774, 19. Okt. 1941 – 23. Okt. 1941
267	Luftlageberichte Nr.775 – Nr.778, 24. Okt. 1941 – 28. Okt. 1941
268	Luftlageberichte Nr.779 – Nr.785, 28. Okt. 1941 – 3. Nov. 1941
269	Luftlageberichte Nr.786 – Nr.791, 4. Nov. 1941 – 9. Nov. 1941
1025	Lageberichte Nr.331-Nr.340, 2.- 11. Aug. 1940
1026	Lageberichte Nr.341-Nr.345, 12.- 16. Aug. 1940
1557	Lagebericht Nr. 269, 1. Juni 1940

Gemeentearchief Venlo

13 DIENST LUCHTBSCHERMING VENLO, 1924-1944	
INV.NR.:	OMSCHRIJVING:
89	Dagrapporten L.B.D. Venlo (klad en restant), 1941
90	Dagrapporten L.B.D. Venlo (klad), 1942-1943

91	Dagrapporten L.B.D. Venlo, 1 januari t/m 30 juni 1942
92	Dagrapporten L.B.D. Venlo, 1 juli t/m 31 december 1942

14 VRIJWILLIGE BRANDWEER VENLO, 1878-1942

INV.NR.: OMSCHRIJVING:

25	Stukken betreffende de luchtbescherming, 1939, 1943, 1944
52	Stukken betreffende uitoeeningen en taakuitvoering, 1941, 1943, 1944

55 GEMEENTEWERKEN VENLO, 1906-1993

INV.NR.: OMSCHRIJVING:

175	Herstel van oorlogsschade van gemeente-eigendommen i.c. de schaderapporten en de financiering, A-K, 1946-1952
176	Herstel van oorlogsschade van gemeente-eigendommen i.c. de schaderapporten en de financiering, L-M, 1946-1953
177	Herstel van oorlogsschade van gemeente-eigendommen i.c. de schaderapporten en de financiering, O-Z, 1946-1956
560	Herstel van oorlogsschade aan diverse wegen, 1946-1947
561	Noodherstel van oorlogsschade aan diverse panden, 1945-1950
563	Herstel van oorlogsschade aan woningen aan de Hogeschoorweg, Van Pontstraat, Rooddorpstraat, Van Nijvenheimstraat, Roothaanstraat, Ignatiusstraat, Craneveldstraat, Isabellastraat, Van Ruweelstraat, Carolus Borromeüsstraat, Van Bommelstraat, Van Vogelsanckstraat, Dr. Poelsplein, Casinostraat, Noordbuitensingel, Onderste Molen en Dr. Derkxstraat
564	Herstel van oorlogsschade aan woningen aan de Kaldenkerkerweg en Maagdenbergweg
565	Herstel van oorlogsschade aan woningen op de Kleine Heide
566	Herstel van oorlogsschade aan woningen op de Leutherberg, 1946
567	Herstel van oorlogsschade aan woningen op de Leutherberg, 1946
568	Herstel van oorlogsschade aan woningen op de Leutherberg, 1946-1947
569	Herstel van oorlogsschade aan woningen op de Leutherberg, 1946-1947
570	Herstel van oorlogsschade aan woningen op de Leutherberg, 1946-1947
574	Herstel van oorlogsschade aan aan de Retraitelaan, Vredestraat, Verdragstraat, Van Postelstraat, Rummerstraat, Pastoor Gadiotstraat, Hogeschoorweg, Industriestraat, Villapark, Dr. Mathijssenstraat, Schutroestraat en Sloop (tot Van Speyckstraat), 1948
576	Verstrekking van gegevens betreffende oorlogsschade aan panden
1606	Herstel van oorlogsschade, inrichting en onderhoud van de St. Franciscusschool Casinostraat, 1946-1951
1657	Opgave en herstel van schade aan de Sint Antoniuschool en Sint Franciscusschool aan de Leutherweg en de Casinostraat en de hierover gevoerde correspondentie, 1946-1979
1701	Herstel van oorlogsschade, inrichting en onderhoud van de St. Angelaschool aan de Ursulinenstraat - Kapelaan Nausstraat, 1946-1977
1939	Verstrekking van inlichtingen aan het college van Burgemeester en Wethouders inzake het opruimen van defensiewerken, 1945-1962
1941	Advisering van het college van Burgemeester en Wethouders inzake het opsporen en opruimen van explosieven uit de Tweede Wereldoorlog, 1946-1988

141 GEMEENTESECRETARIE VENLO, 1945-1978

INV.NR.: OMSCHRIJVING:

849	Opgave en herstel van schade aan de Sint Angelaschool en Mariaschool aan de Ursulinenstraat en de Veldenseweg en de hierover gevoerde correspondentie, 1945-1959

850	Opgave en herstel van schade aan de Sint Antoniuschool en Sint Franciscusschool aan de Leutherweg en de Casinostraat en de hierover gevoerde correspondentie
3716	Opruiming van oorlogstuig, 1944-1973
3717	Opruiming van oorlogstuig, 1974-1977
4071	Aanleg en verbetering van wegen en rioleringen aan de Loyolastraat in het gebied van het bestemmingsplan Vogelhut [Manresa], 1956-1958
4072	Aanleg van paden en trottoirs in het gebied van het bestemmingsplan Vogelhut [Manresa], 1957-1958
4863	Opgaven in verband met herstel van door oorlogsgeweld verloren gegane boerderijen, landbouw- en tuibouwgronden, 1944-1947
4900	Onderzoek naar mijnevelden, 1955
6894	Medewerking bij de viering van het gouden jubileum van het retraitshuis Manresa, 1958
6920	Aanbrengen van voorzieningen bij het retraitshuis Manresa en overdracht van grond, 1966-1976
7181	Stukken betreffende de landsverdediging in het algemeen, 1944-1948
7183	Aanleg en opruiming van verdedigingswerken ten bate van de landsverdediging, 1945-1947
7184	Aanleg en opruiming van verdedigingswerken ten bate van de landsverdediging, 1945-1956
7185	Aanleg en opruiming van verdedigingswerken ten bate van de landsverdediging, 1961-1964
7187	Stukken van algemene aard betreffende de Duitse Weermacht, 1946-1968
7192	Stukken van algemene aard betreffende de geallieerde strijdkrachten, 1944-1949
7193	Field reports-C.A van de geallieerde strijdkrachten, 1945

228 GEMEENTESECRETARIE VENLO, 1939-1945

INV.NR.: OMSCHRIJVING:

357	Bijzondere gebeurtenissen tijdens het uitoefenen van de dienst door de gemeentelijke luchtbeschermingsdienst, 1940-1944
678	Aangelegenheden inzake aangerichte oorlogsschade aan woningen en andere bouwwerken in het algemeen, 1940-1943 (aug)
679	Aangelegenheden inzake aangerichte oorlogsschade aan woningen en andere bouwwerken in het algemeen, 1943 (sept)-1944
976	Brandstichtende middelen afgeworpen uit vliegtuigen, 1940-1944
980	Opruimen van oorlogstuig, 1939-1943
1018-1030	Dagrapporten van het hoofd van de gemeentelijke luchtbeschermingsdienst inzake uitgevoerde controles, gehouden oefeningen en bijzondere gebeurtenissen, 1941 sep – 1944 nov
1031	Overige mededelingen van het hoofd van de gemeentelijke luchtbeschermingsdienst aan de burgemeester inzake bominslagen en andere bijzondere gebeurtenissen, 1940-1944
1032	Overige mededelingen van het hoofd van de gemeentelijke luchtbeschermingsdienst aan de burgemeester inzake bominslagen en andere bijzondere gebeurtenissen, 1940-1944
1033	Mededelingen aan de hoofdinspectie voor de luchtbescherming en Duitse instellingen van bijzondere gebeurtenissen, 1940-1942
1034	Mededelingen aan de hoofdinspectie voor de luchtbescherming en Duitse instellingen van bijzondere gebeurtenissen, 1943-1944 (mrt)
1035	Mededelingen aan de hoofdinspectie voor de luchtbescherming en Duitse instellingen van bijzondere gebeurtenissen, 1944 (apr-jun)
1036	Mededelingen aan de hoofdinspectie voor de luchtbescherming en Duitse instellingen van bijzondere gebeurtenissen, 1944 (jul-nov)
1145	Maatregelen ter bescherming van het spoor- en tramverkeer en hun reizigers bij luchtaanvallen, 1939-1944

1146	Mededelingen van diverse instellingen over plaatsgevonden ongelukken op het grondgebied van de gemeente met trein of tram, 1939-1944
1268	Opgave van gegevens betreffende de oorlogsperiode en oorlogsschade aan diverse instanties, 1947

387 GEMEENTESECRETARIE VENLO ONDERDEEL GEMEENTELIJKE LUCHTBESCHERMINGSDIENST, 1945-1967

INV.NR.: OMSCHRIJVING:

3	Meldingen van luchtaanvallen, 1944, 1945
8	Afhandeling van het verzoek van Manresa voor ingebruikname van de schuilkelder, 1945
10	Bijzondere gebeurtenissen bij de uitoefening van de dienst, 1945

391 GEMEENTEWERKEN VENLO ONDERDEEL PLAATSELIJK BUREAU WEDEROPBOUW 1945 – 1954

INV.NR.: OMSCHRIJVING:

2276	Broederklooster, Bethanië, Ursulinenklooster, 1947-1949
2281	Sint-Angelashoof, 1946-1948

392 GEMEENTEWERKEN VENLO ONDERDEEL BUREAU HERVERKAVELING 1946 – 1955

INV.NR.: OMSCHRIJVING:

2304	Onteigeningen Meeuwbeemd, Stalbergweg, Leutherberg, Casinoweg, Papegaaistraat, Vierpaardjes, Langstraat, Krekelveldstraat, Gasthuiskampstraat, Oranjestraat, Burg. Van Rijsingel, 1947-1952

402 GEMEENTESECRETARIE VENLO 1965, 1979-1988, 2000

INV.NR.: OMSCHRIJVING:

2381	Verstrekking en kennisname van inlichtingen inzake opsporing, ruiming en vernietiging van explosieven
2383	Opsporing en ruiming van explosieven op het voormalig vliegveld Fliegerhorst op de Grote Heide, 1984-1988. Organisatie van de zoekactie aan de Beckersweg, de finnaciering, ramingen, de verslagen van besprekingen en krantenknipsels, 1984-1986.
2385	Opsporing en ruiming van explosieven op het voormalig vliegveld Fliegerhorst op de Grote Heide, 1984-1988. Vaststelling van noodverordeningen, 1986-1988.
2387	Opsporing, ruiming en vernietiging van explosieven op diverse locaties

OV7 OORLOGSDOCUMENTATIE VENLO, 1931-1947

DOOS.NR.: INV. NR: OMSCHRIJVING:

1	1	Overzichtskaart van de schade van de bominslagen op 8 april 1943
	3-1	Rapporten bominslagen Luchtbeschermingsdienst 13-10, 15-10, 18-10, 28-10, 29-10, 3-11, 4-11, 5-11, 18-11, 19-11-1944
11	2	An Account of The Shoot at the Bridges at Venlo, The Netherlands - 19 November 1944 - 430 Squadron RCAF - by Major-General Richard Rohmer, 19 november 1994
	3	De oorlog in de lucht; in, om, en boven Venlo. 'Dagboek' aantekeningen van B. Mans over de periode augustus 1944-maart 1945
	5-1	Memoires over de belevenissen van Th.M.J.F. van Thiel te Venlo in de laatste 150 dagen voor de bevrijding op 1 maart 1945
	5-3	Persoonlijke aantekeningen september 1944 - maart 1945
	10	Kopie van een oorlogsdagboek van de familie x, Venlo, over de periode 2 september 1944 - 10 juni 1945

	11	Kopie van een achteraf door F. Linders, Venlo, opgesteld verslag van zijn oorlogsbelevissen
	12	Kopie van het oorlogsdagboek van P. Stroeken (hoofdredacteur Dagblad voor Noord-Limburg), van 1 september 1944 - 3 december 1944.
	18-1	Dagboek van C.Th. Kokke (doorslag)
13	1-1	Dagboek (kopie) van M. Geelen-Gompertz 1944/1945

OV11 TOPOGRAFIE

INV.NR.: OMSCHRIJVING:

616	Leutherweg algemeen
617	Retraitehuis Manresa
619	Manresapark
1355	Torentje Retraitehuis Manresa

Nationaal Archief

2.04.53.15 INSPECTIE BESCHERMING BEVOLKING LUCHTAANVALLEN

INV.NR.: OMSCHRIJVING:

69-79	Meldingen en proces-verbaal ontvangen van gemeenten over geallieerde luchtactiviteiten, 1940-1941
79	Limburg

2.04.110 ARCHIEF KORPS HULPVERLENINGSDIENST VAN HET MINISTERIE BINNENLANDSE ZAKEN 1945-1974

INV.NR.: OMSCHRIJVING:

20	Registers met krantenknipsels inzake explosieven. Zonder datum.
21	Registers met krantenknipsels inzake explosieven. 1945-1947.
22	Registers met krantenknipsels inzake explosieven. 1957-1959.
27	Register met krantenknipsels inzake ongevallen met oorlogstuig. 1965-1970.
28	Verzameling krantenknipsels inzake de Hulpverleningsdienst. 1947-1970.

2.13.71 ARCHIEVEN VAN HET MINISTERIE VAN DEFENSIE TE LONDEN 1940-1941 - MINISTERIE VAN OORLOG TE LONDEN [1941-1945]; DEPARTEMENT VAN OORLOG: BUREAU LONDEN [1945-1947], (1933) 1940-1947 (1974)

INV.NR.: OMSCHRIJVING:

2. Archieven gevormd onder de verantwoordelijkheid van de Minister van Defensie/Oorlog te Londen vallende instanties en de afwikkeling daarvan
 2.15 Het archief van het Bureau Voorbereiding Terugkeer, voortgezet als Bureau Militaire Voorbereiding Terugkeer, met daarin opgenomen het archief van de Marine Inlichtingendienst, voortgezet als Militaire Inlichtingendienst, voortgezet als Marine Inlichtingendienst (1940-1941) 1942-1944 (1945, 1948, 1950, 1954)

1788-2107	Rapporten betreffende verdedigingsstelsels in Nederland, 1941-1945
	2098 Provincie Limburg, 1940-1945
	2106 Venlo, 1944-1945

2.13.210 MINISTERIE VAN DEFENSIE: COMMISSIE VAN PROEFNEMING

INV.NR.: OMSCHRIJVING:

23	Staten houdende opgaven van plaatsen waar mogelijk onontplofte projectielen zijn gevonden, die wel of niet geruimd zijn, 1940.

National Archives and Record Administration

RECORD GROUP 18: U.S. ARMY AIR FORCE WWII COMBAT OPERATIONS	
INV.NR.:	OMSCHRIJVING:
Box 1400	323rd Bomb Group: Mission Logs July 1943-April 1945, Narrative Reports February 1944
Box 1982	390th Bomb Group: Mission Reports #174-176 August 15-18, 1944 [Target: Venlo, Holland; Zeitz, Germany; Pacy sur Armancon, France]

RECORD GROUP 243: RECORDS OF THE UNITED STATES STRATEGIC BOMBING SURVEY	
INV.NR.:	OMSCHRIJVING:
Box 160	III a (2927): Venlo, Italy

Nederlands Instituut voor Militaire Historie

575 DUITSE VERDEDIGINGSWERKEN EN INUNDATIES VAN NEDERLANDS GRONDGEBIED IN DE OORLOG / RAPPORTEN VAN MILITAIRE AARD VANUIT BEZET NEDERLAND AAN BUREAU INLICHTINGEN LONDEN		
INV.NR.:	SERIE/CODE:	OMSCHRIJVING:
194	117 vlaggen	Vliegveld Venlo
254	E/217/44	Inlichtingen betreffende Keeken e.o.; Wezel; Aufent halt- und Erziehungslager bij Hamminkeln; vliegveld bij Wezel; Krefeld; Autoparkeerplaats bij Camperbruch; Munitiedepot bij Hudderath; Tankgracht om Roermond en Venlo; Artillerieopstellingen bij Wellerlooi, Aaien en Bergen (Limburg)
269	E/1045/45	Sterkte, verplaatsingen, legering Duitse troepen te Venlo, Velden, Tegelen, Belfeld, Reuver, Melick en Vlodrop
451	E/233/44	Rapport S.N.B.S.; voornaamste meldingen districten St. Anthonis en Venlo; verdedigingswerken en troepensterktes; bijlage: plattegrond rond Venlo en omgeving
487	NE/16/194	Informatie over OVERIJSEL, VENLO, AMSTERDAM en DEN BOSCH
491	NE/16/400	Diverse gegevens BILTHOVEN, UTRECHT, ROERMOND en VENLO
493	NE/16/469	Gegevens VENLO en ROERMOND
494	E/182-44	Stellingen bij VENLO
	E/234-44	Diverse informatie van VENLO e.o.
495	E/583-44	Stellingen te VENLO e.o. met schets
496	E/938-44	Stellingen te VENLO
510	E/658/44	Diversen m.b.t. Duitsland; de tankgracht bij Venlo

NIOD Instituut voor Oorlogs- Holocaust- en Genocidenstudies

077 GENERALKOMMISSARIAT FÜR DAS SICHERHEITSWESEN (HÖHERE SS- UND POLIZEIFÜHRER NORD-WEST), (1938) 1940-1945	
INV.NR.:	OMSCHRIJVING:
1328	Dagberichten van de <i>Befehlshaber der Ordnungspolizei</i> Den Haag betreffende vijandelijke luchtaanvallen, 1940-1941

077 GENERALKOMMISSARIAT FÜR DAS SICHERHEITSWESEN (HÖHERE SS- UND POLIZEIFÜHRER NORD-WEST), (1938) 1940-1945

INV.NR.: OMSCHRIJVING:

1759	Berichtgevingen betreffende neergekomen vliegtuigen, 1943

216K DEPARTEMENT VAN JUSTITIE, (1935) 1940-1945 (1950)

INV.NR.: OMSCHRIJVING:

180	Rapporten van de plaatselijke luchtbeschermingsdiensten, politiekorpsen en de Marechaussee inzake het geven van het sein luchtalarm, het neerstorten van vliegtuigen en de vondst van niet-ontplofte explosieven, 23 juni 1943 – 28 april 1944.
185	Processen-verbaal van de plaatselijke luchtbeschermingsdiensten, politie en Marechaussee met betrekking tot vijandelijke vliegtuigen, bomaanvallen en ontploffingen in verschillende gemeenten: Echt-Zwolle.
186	Meldingen van verschillende gemeenten betreffende ongevallen, beschietingen, bombardementen en het afwerpen van (lege) benzinetanks door vliegtuigen.

226B BUREAU INLICHTINGEN – HOOFDBUREAU LONDEN, 1940-1945

INV.NR.: OMSCHRIJVING:

119	Rapporten en brieven over geallieerde bombardementen, neergestorte vliegtuigen en treinbeschietingen, 27 april 1943 – augustus 1944.
123	Militaire spionagerapporten en situatieschetsen betreffende Nederlandse en Duitse objecten, onder meer van de Geheime Dienst Nederland, april 1943-augustus 1944.
124	Militaire spionagerapporten en situatieschetsen betreffende Nederlandse en Duitse objecten, onder meer van de Geheime Dienst Nederland, 27 oktober 1944-14 februari 1945.
125	Militaire spionagerapporten en situatieschetsen betreffende Nederlandse en Duitse objecten, onder meer van de Geheime Dienst Nederland, 15 februari-16 april 1945.

Regionaal Historisch Centrum Limburg
07.E09 MILITAIR GEZAG LIMBURG, 1944-1947

INV.NR.: OMSCHRIJVING:

2.1 Archieven P.M.C. Limburg

3	Diverse correspondentie P.M.C, 15/9-5/10-1944.
4	Bevelen en Besluiten van de P.M.C. van 15/9-7/10-1944.
5	Rapporten van 13/9-2/10-1944.
9	Wederopbouw-correspondentie betreffende.
14	Wapens onder burgerbevolking - correspondentie en rapporten betreffende
41	Luchtbescherming en Brandweer-algemeen
42	Mijnen en projectielen, aangiften, opruiming en rapporten betreffende.
43	Mijnen, projectielen en ander oorlogstuig-correspondentie betreffende.
45	Herstel en verbetering van verkeerswegen.
136	Financiële steun aan oorlogsgetroffenen-algemeen.
138	Oorlogsschade betreft in hoofdzaak Schade-Enquête-Commissie.
169	Opruiming van legermateriaal Duits-geallieerd-correspondentie betreffende-
172	Kleding, uitrusting en bewapening-correspondentie betreffende-

197	Opgave bevrijdingsdata der gemeenten.
269	Schade-Enquête-Commissie-tijdelijke voorziening-
297	Rapporten werkzaamheden Sectie XI.
312	Weekrapporten der Sectie. II.
313	Weekrapporten der Sectie. III.
314	Weekrapporten i.z. bom-munitie-en mijnopruiming. Sectie IV
317	Sectie VII en IX. Weekrapporten der Secties.
318	Dagrapporten van Sectie VII.
321	Militaire Zaken-verslagen en rapporten.
<i>Districtsmilitair commissariaat Venlo</i>	
66	Opgaven van gemeenten i.z. ligging van mijnevelden met schetskaartjes en kladopgaven van geruimde mijnen, soort vermeldende
67	Correspondentie i.z. luchtbescherming, opruiming van mijnen, enz.; personeelslast
142	Landbouwherstel; opruiming mijnen en begroting

Semi-statisch Informatie Beheer Ministerie van Defensie

ARCHIEF MIJN- EN MUNITIEOPRUIMINGSDIENST (M.M.O.D.)	
INV.NR.:	OMSCHRIJVING:
Doos 43	Ruimingsrapporten correspondentie en plattegronden Gemeenten A t/m Z – doos 43 A t/m B
Doos 44	Ruimingsrapporten correspondentie en plattegronden Gemeenten A t/m Z – doos 44 B t/m E
Doos 45	Ruimingsrapporten correspondentie en plattegronden Gemeenten A t/m Z – doos 45 E t/m G
Doos 46	Ruimingsrapporten correspondentie en plattegronden Gemeenten A t/m Z – doos 46 G t/m H
Doos 47	Ruimingsrapporten correspondentie en plattegronden Gemeenten A t/m Z – doos 47 H t/m K
Doos 48	Ruimingsrapporten correspondentie en plattegronden Gemeenten A t/m Z – doos 48 K t/m L
Doos 49	Ruimingsrapporten correspondentie en plattegronden Gemeenten A t/m Z – doos 49 M t/m N
Doos 50	Ruimingsrapporten correspondentie en plattegronden Gemeenten A t/m Z – doos 50 N t/m O
Doos 51	Ruimingsrapporten correspondentie en plattegronden Gemeenten A t/m Z – doos 51 P t/m S
Doos 52	Ruimingsrapporten correspondentie en plattegronden Gemeenten A t/m Z – doos 52 S t/m U
Doos 53	Ruimingsrapporten correspondentie en plattegronden Gemeenten A t/m Z – doos 53 V t/m W
Doos 54	Ruimingsrapporten correspondentie en plattegronden Gemeenten A t/m Z – doos 54 W
Doos 55	Ruimingsrapporten correspondentie en plattegronden Gemeenten A t/m Z – doos 55 W t/m Z

The National Archives London

AIR 37 AIR MINISTRY: ALLIED EXPEDITIONARY AIR FORCE, LATER SUPREME HEADQUARTERS ALLIED EXPEDITIONARY FORCE (AIR), AND 2ND TACTICAL AIR FORCE: REGISTERED FILES AND REPORTS	
INV.NR.:	OMSCHRIJVING:
714	2ND TACTICAL AIR FORCE: Daily log: July.- August 1944
715	2ND TACTICAL AIR FORCE: Daily log: Sept.- Oct. 1944
716	2ND TACTICAL AIR FORCE: Daily log: Nov.- Dec. 1944
717	2ND TACTICAL AIR FORCE: Daily log: Jan.- Feb. 1945
718	2ND TACTICAL AIR FORCE: Daily log: Mar.- May 1945

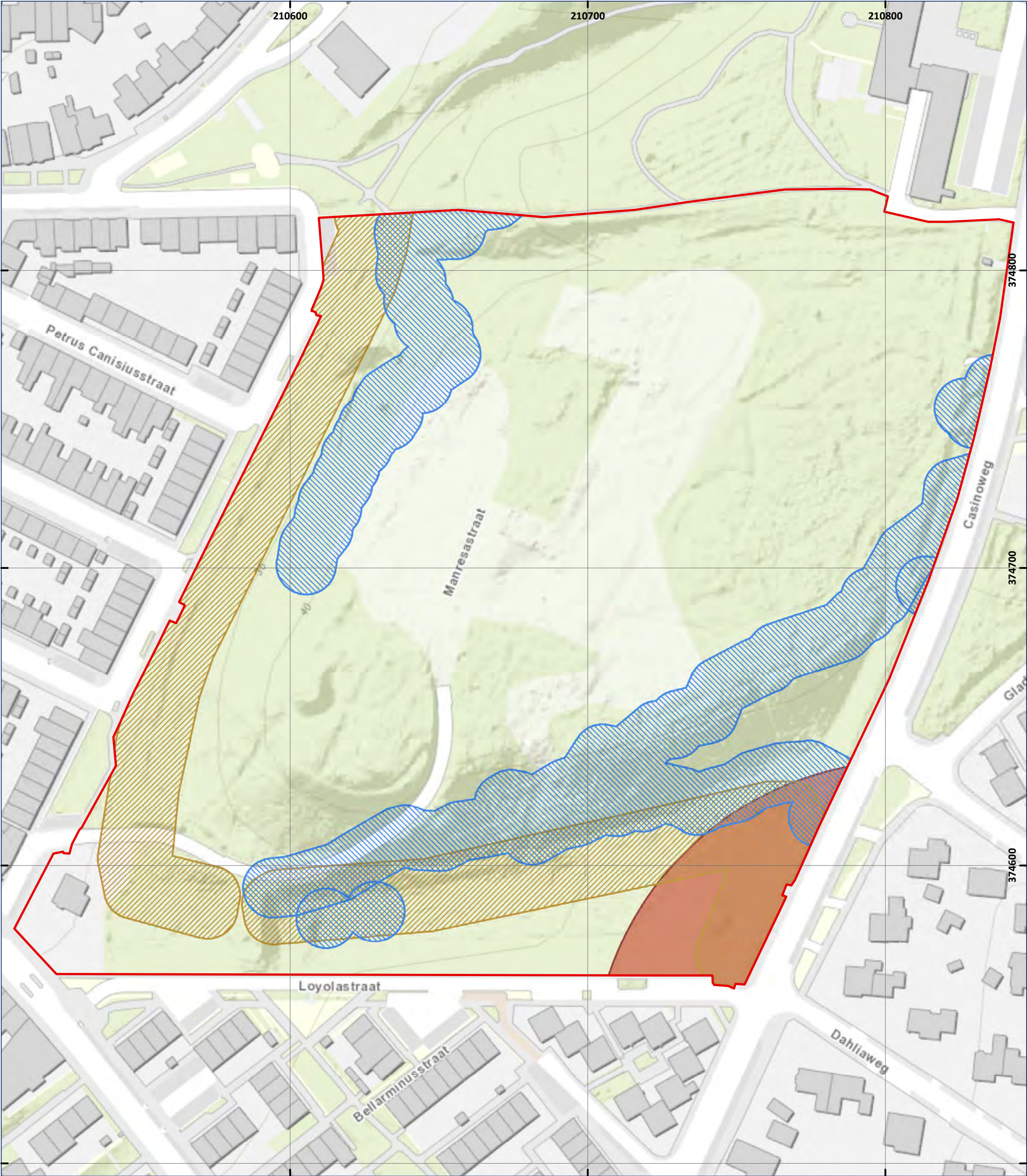
**WO 171 WAR OFFICE: ALLIED EXPEDITIONARY FORCE, NORTH WEST EUROPE (BRITISH ELEMENT): WAR DIARIES,
SECOND WORLD WAR**

INV.NR.: OMSCHRIJVING:

226	G.S. (I) and APPs. C,J. 1944 Dec.

BIJLAGE 6: CE-BODEMBELASTINGKAART

277-018 CE BODEMBELASTINGKAART 'MANRESA-TERREIN TE VENLO'

LEGENDA

- Onderzoeksgebied
- Verdacht in de niet-naoorglos geroerde bodem op:**
- Gedumpte CE
- Gedumpte CE - Locatie tankgracht
- Afgeworpen CE

DATUM:
24 AUGUSTUS 2018

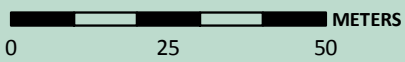
PROJECT NR.:
277-018-VO-01

TEKENING NR.:
277-018-TE-09

OPDRACHTGEVER:
SYNCHROON BV

ACCOORD MANAGEMENT:
ING. F. PAS (ALG. DIRECTEUR)

PARAAF:

SCHAAL: 1:1.200

GETEKEND DOOR: ECG

BEZOEKADRES
Nieuweweg 212
6603 BV Wijchen

POSTADRES
Postbus 332
6500 AH Nijmegen

CONTACTGEGEVENS
E-mail: info@ecg-group.nl
Telefoon: 024-6452409

Copyright 2018 Explosive Clearance Group BV

